

การใช้บทบาทสมมุติ พัฒนาศวามร้บผิดชอบต่อชุมชน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
โรงเรียนสายน้ำผึ้ง กรุงเทพมหานคร

ปริญญานิพนธ์

ของ

พรรัตน์ แกนทอง

20 เม.ย. 2535

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ ศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2529

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

177356

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำกัวนิสิตและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปฏิญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะกรรมการสอบ

.....รศ. / 5.....ประธาน

.....รศ. / 5.....ประธาน

.....อ. / 5.....กรรมการ

.....อ. / 5.....กรรมการ

.....อ. / 5.....กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์
กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ รองศาสตราจารย์บุญเชิด วิทยุโณนันทพงษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
จรินทร์ ประสงค์สม ในการให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ
ในการเขียนและทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการ คณะครูและนักเรียนโรงเรียนสายน้ำผึ้ง ที่กรุณาให้
ความสะดวกในการดำเนินการทดลอง และช่วยเหลือในการสร้างเครื่องมือ เพื่อใช้
ดำเนินการทดลอง และขอขอบคุณ คุณจิราภรณ์ หุ่นตระกูล และคุณสุปรียา อันทิวโรทัย
ที่ช่วยเหลือและเป็นพี่ปรึกษาในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปด้วยดี

พรรณี แก่นทอง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	3
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	4
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	4
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสมมุติ	7
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทสมมุติ	20
การพัฒนาความรับผิดชอบ	27
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ	28
สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า	29
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	30
กลุ่มตัวอย่าง	30
ขั้นตอนในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง	30
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า	30
ลักษณะของแบบสอบถาม	32
โปรแกรมการสอนเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชน โดยใช้ เทคนิคบทบาทสมมุติ	34
การดำเนินการทดลอง	42
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	43

4	ผลการวิเคราะห์เครื่องมือ	47
	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	47
	การวิเคราะห์ข้อมูล	47
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	51
	จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	51
	สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า	51
	กลุ่มตัวอย่าง	51
	เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า	52
	การดำเนินการทดลอง	52
	การวิเคราะห์ข้อมูล	53
	สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	53
	อภิปรายผล	53
	ข้อเสนอแนะ	56
	บรรณานุกรม	57
	ภาคผนวก	63

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แบบแผนของการทดลอง	42
2 การพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอน ด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติก่อนและหลังได้รับการสอน	48
3 การพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอน ตามปกติก่อนและหลังได้รับการสอน	49
4 การพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอน ด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติและกลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ หลังการได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติและได้รับการสอน ตามปกติ	50

ภูมิหลัง

ในการพัฒนาประเทศ มีสิ่งสำคัญที่จะต้องรับกระทำอย่างเร่งด่วนอยู่ 2 ประการด้วยกัน ประการแรกได้แก่ การพัฒนาคน และประการที่ 2 คือการพัฒนาวัตถุและสิ่งแวดล้อม อันหมายถึงการสร้างสรรคสิ่งใหม่ ๆ ทางวัตถุให้เกิดขึ้น จะมองเห็นได้ชัดเจนกว่าการพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการทำให้คนมีคุณภาพที่ดีขึ้น คุณภาพของคนจะมีขึ้นได้ด้วยการปลูกฝังสร้างเสริมให้บุคคลมีการศึกษา มีทักษะ มีความรู้และมีเจตคติที่พึงประสงค์ (ทวีป อภิลิทธิ์ 2524 : 36)

เจตคติที่สังคมพึงประสงค์ ได้กำหนดไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ซึ่งได้กล่าวถึงจุดหมายของการศึกษาไว้ว่า "...เพื่อให้มีความซื่อสัตย์ มีวินัยในตนเอง เคารพต่อกฎหมายและกติกาของสังคม รับผิดชอบตนเอง ครอบครัวยุ และสังคม ตลอดจนเสริมสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม... เพื่อให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ รู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ มีความสามัคคีและเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหา ภัยอันตรายอย่างมีเหตุผลและหลักการ" (กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 2)

จากจุดหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในการจัดการศึกษานั้นต้องชักจูง ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถที่จะเป็นประชาชนพลเมืองที่ดีของประเทศไทย มีความสามารถอยู่รวมในสังคมของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่เป็นอย่างดี ไม่เป็นที่รังเกียจของคนอื่น ๆ ในชุมชนนั้นและดำเนินชีวิตอยู่อย่างเป็นประโยชน์แก่ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ นอกจากนี้ ยังพยายามเน้นให้เยาวชนสามารถควบคุมความประพฤติของตนให้อยู่ในขอบเขตของสังคม มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับการรับผิดชอบต่อตนเอง เป็นปัญหาที่มีอยู่ทั่วไปทุกสถาบัน ตั้งแต่สถาบันเล็ก ๆ เช่น ครอบครัวจนถึงสถาบันประเทศไทย เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะต้องปลูกฝังให้เด็กมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อ

อีกประการหนึ่งคือ ประเทศของเรากำลังพัฒนา การขาดระเบียบวินัย หรือขาดความรับผิดชอบก็เปรียบเสมือนลูกตุ้มคอยถ่วงความเจริญของประเทศ (สันวล เคนพรหม 2524 : 7)

จากการรวบรวมผลการวิจัยทางการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนในประเทศไทย ปรากฏว่า คุณลักษณะ ของจริยธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากที่สุดในทุกภาคมี 3 ลักษณะคือ ขาดระเบียบวินัย ขาดความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ (อุบล เรียงสุวรรณ 2523 : 90) จึงจะเห็น ได้ว่าเด็กไทยส่วนใหญ่ยังขาดคุณธรรมอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และ ประเสริฐ แยมกสินธุ์ (ไพศาล ไกรสิทธิ์ 2524 : 65 อ้างอิงมาจาก ประเสริฐ แยมกสินธุ์ 2512 : 10) ยังได้กล่าวว่าการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยนั้น ยังไม่ได้ปลูกฝัง อย่างจริงจังในเรื่องการรู้จักทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง รู้จักฟังตนเองและรับผิดชอบต่อ ตนเอง พ่อแม่มักจะสงสาร และมีความเป็นห่วงมากเกินไปที่จะปล่อยให้เด็กเป็นอิสระ และมักทำทุกอย่างให้เด็ก แม้เด็กจะโตพอสมควรที่จะทำได้ด้วยตนเองแล้วก็ตาม

เนื่องจากบุคคลมีภาระหน้าที่ที่จะต้องเกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของ สังคมที่ตนดำรงอยู่เป็นความผูกพันในฐานะพลเมืองที่ดีของประเทศชาติหรือในฐานะ นักเรียนที่ดีของโรงเรียน ถือเป็นความรับผิดชอบต่อประโยชน์ส่วนรวม กระทำเพื่อ คนส่วนใหญ่ หากเราสามารถปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมให้แก่เยาวชนของชาติได้ ย่อมจะเป็นผลดีแก่ประเทศชาติอย่างแน่นอน และในจุดมุ่งหมายข้อหนึ่งของรัฐในการ ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก เพื่อให้ดำรงตนเป็นพลเมืองดีของชาติตามระบอบประชาธิปไตย คือ มุ่งอบรมให้เยาวชนมีค่านิยมในด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองในด้านต่าง ๆ เช่น การปกครอง วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การรักษาสาธารณสมบัติและสิ่งสวยงาม ธรรมชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ 2503 : 1)

➢ เนื่องจากผู้วิจัยทำงานอยู่ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จึงคิดว่าน่าจะได้นำ การทดลองพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนให้แก่เด็กได้ แม้ว่าจะมีงานวิจัยกล่าวว่านักเรียน ชั้น ม.3 ขาดคุณลักษณะที่พึงประสงค์คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม แต่ผู้วิจัยเชื่อว่า นักเรียน

ม.1 ก็น่าจะขาดหรือมีอยู่น้อยเช่นกัน จึงทดลองจะสอนเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนให้แก่เด็กเรียน ม.1 ซึ่งเป็นวัยที่สอเบาที่สุดคในระดับมัธยมศึกษา เพราะการแก้ไขปัญหาลังคมนั้นต้องแก้ปัญหากันอย่างจริงจัง คือแก้ปัญหากันในระดับชาติและที่สำคัญคือ ต้องแก้ไขปัญหากันตั้งแต่เบื้องต้น คือในวัยเ็กระหว่างที่เด็กกำลังศึกษาเล่าเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา (โกมล กมลเศรษฐ์ 2524 : 17)

ในการปลูกฝังหรือพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบต่อชุมชนนั้น บทบาทสมมุติเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมและหาทางแก้ปัญหาตลอดจนตัดสินใจอย่างธรรมชาติ ซึ่ง คมเพชร ฉัตรสุกกุล (คมเพชร ฉัตรสุกกุล 2521 : 62 - 63) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมุติเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะและความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในขอบเขตของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยการแสดงออกมาในสถานการณ์ซึ่งคล้ายคลึงกับชีวิตจริง นอกจากนี้ เรวดี วงศ์พรหมเมฆ (เรวดี วงศ์พรหมเมฆ 2521 : 36) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมุติในบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตยและการยอมรับจะทำให้ผู้เรียนรู้จักรับฟังความคิดเห็น เคารพในสิทธิของผู้อื่น มีความร่วมมือทำงานกับผู้อื่น ตลอดจนพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ เช่น ความรับผิดชอบในตัวเอง เป็นต้น

กวยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำบทบาทสมมุติมาใช้ในการพัฒนาเด็กในด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน เพื่อที่ว่าเด็กมีพัฒนาการดีขึ้นหรือไม่เพียงไร ทั้งนี้จะได้นำมาเป็นแนวทางในการปูพื้นฐานเรื่องความรับผิดชอบต่อชุมชนให้แก่เยาวชน อันจะเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาผลของการใช้เทคนิคบทบาทสมมุติในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชน
2. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติและนักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ

ความสำคัญของการศึกษาคนควา

ผลจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางแก่ครูแนะแนวและผู้ที่เกี่ยวข้องนำวิธีการ
แสดงบทบาทสมมุติมาพัฒนาบุคลิกภาพและความรับผิดชอบแก่ชุมชนใกล้เคียงจะเป็นแนวทาง
ในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อท่านต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาคนควา

การศึกษาคนควาครั้งนี้ จำกัดอยู่ในขอบเขตของประชากร กลุ่มตัวอย่างและ
ตัวแปรที่จะศึกษา ดังนี้

1. ประชากร เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนสายน้ำผึ้ง
เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2528 ที่ทำแบบสอบถามความรับผิดชอบ
โดยคะแนนต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 จำนวน 38 คน จากจำนวนนักเรียน 150 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียน
สายน้ำผึ้ง เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2528 จำนวน 30 คน โดย
ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 15 คน โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย

3. ตัวแปร

3.1 ตัวแปรอิสระ คือ วิธีการพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชน มี 2 วิธี
ดังนี้

3.1.1 เทคนิคบทบาทสมมุติ

3.1.2 การสอนตามปกติ

3.2 ตัวแปรตาม คือ ความรับผิดชอบต่อชุมชน

4. ระยะเวลาในการทดลอง ใช้เวลาทดลอง 14 วัน ติดต่อกันวันละ 1 ครั้ง
ครั้งละ 40 - 50 นาที

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. เทคนิคบทบาทสมมุติ หมายถึง การที่ผู้วิจัยกำหนดสถานการณ์และบทบาท แล้วให้ผู้เรียนที่จะต้องแสดง แสดงโดยที่ไม่ทราบล่วงหน้ามาก่อน โดยผู้เรียนที่เหลือจะช่วยกันวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นในบทบาทการแสดงและนำความรู้ที่ได้จากกลุ่ม ไปประยุกต์กับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน

2. ความรับผิดชอบต่อชุมชน หมายถึง ความคิดและความรู้สึกที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่มีต่อชุมชนด้วยความเต็มใจและมีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อชุมชนเป็นอย่างดี ให้ความช่วยเหลือในกิจการของชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น พฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของชุมชน เช่น ปฏิบัติตามกฎหมาย แบบแผน คำสั่ง คำตักเตือน เป็นต้น

2.2 ช่วยกันรักษาทรัพย์สินของส่วนรวม เช่น คอยดูแลสาธารณสมบัติ เป็นต้น

2.3 ให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม โดยร่วมมือในการพัฒนาชุมชนที่ตนอยู่ เช่น ช่วยเก็บกวาดขยะในโรงเรียน

2.4 ช่วยแก้ไขและป้องกันสิ่งที่จะเป็นอันตรายแก่ชุมชน โดยสอดส่องและป้องกันภัยพิบัติต่าง ๆ ที่จะเกิดแก่ชุมชน เช่น ไฟไหม้ โจรผู้ร้าย ยาเสพติด

2.5 ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม เช่น ให้ความช่วยเหลือเมื่อมีผู้ประสบอัคคีภัย

2.6 ไม่ละเลยหน้าที่พลเมืองดี เช่น เมื่อเก็บเงินได้ก็พยายามหาทางคืนเจ้าของ เป็นต้น

3. การสอนตามปกติ หมายถึง การสอนในชั้นเรียนโดยเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อชุมชน ในรูปของเอกสารและหนังสือที่รวบรวมจากบทความต่าง ๆ ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกับการแสดงบทบาทสมมุติ

4. กลุ่มทดลอง หมายถึง นักเรียนที่ได้รับการสอนความรู้แบบนิยชอบต่อชุมชน
โดยเทคนิคบทบาทสมมุติ

5. กลุ่มควบคุม หมายถึง นักเรียนที่ได้รับการสอนความรู้แบบนิยชอบต่อชุมชน
โดยวิธีการสอนปกติ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสมมติ

การแสดงบทบาทสมมติ ถือเป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่นำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน มีผู้หลายท่านได้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

ทิตนา แชนมณี (ทิตนา แชนมณี 2519 : 41) กล่าวว่า บทบาทสมมติ เป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการช่วยสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียน โดยที่ผู้สอนสร้างสถานการณ์สมมติและบทบาทสมมติขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็นและถือเอาการแสดงออกทั้งทางความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นหัวข้ออภิปรายเพื่อการเรียนรู้

เขาวพา เกษะคุปต์ (เขาวพา เกษะคุปต์ 2517 : 38) มีความเห็นว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะช่วยเสริมบรรยากาศการเรียนรู้จากกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกัน

สุกัญญา ชาริวรรณ (สุกัญญา ชาริวรรณ 2521 : 117) ให้ความหมายว่า หมายถึงการที่ผู้เรียนแสดงสมมติว่า ถ้าตนอยู่ในสถานการณ์อย่างนั้นจะตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างไร

พนัส หันนาคินทร์ (พนัส หันนาคินทร์ 2520 : 167) กล่าวถึงบทบาทสมมติว่า บทบาทสมมติจะช่วยเปลี่ยนเจตคติของผู้แสดงได้ก็ โดยเฉพาะสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งหรือสถานการณ์ที่เรามักจะซ่อนความรู้สึกที่แท้จริงไว้

ประหยัถ จิระวรพงศ์ (ประหยัถ จิระวรพงศ์ 2522 : 97) กล่าวถึง การแสดงบทบาทสมมติว่า เป็นการแสดงที่ไม่มีการเตรียมมาก่อน แสดงไปตามลักษณะนิสัยของตัวละครที่ถูกกำหนดโดยผู้แสดงต้องพยายามหาวิธีแก้ปัญหาให้ได้ การแสดงบทบาทจะช่วยให้ผู้เรียนในหลายโอกาส เช่น เป็นการเตรียมพร้อมที่จะแก้ปัญหาบางอย่างในอนาคต

การถ่ายทอดข้อเท็จจริง การวิเคราะห์สถานการณ์บางอย่าง ความนึกเห็นของผู้อื่น และควรให้ผู้เรียนแสดงบทบาทโดยอิสระ เว้นไว้แต่ในกรณีที่ไม่วางจริง ๆ

ประกอบ ระกิติ (ประกอบ ระกิติ 2523 : 145) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมุติเป็นการแสดงแบบหนึ่งโดยการสร้างสถานการณ์ที่เป็นปัญหาขึ้น แล้วให้บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปแสดงบทบาทตามสถานการณ์ ซึ่งโดยปกติไม่ใช้บทบาทของตนที่หมายผู้ชม เพื่อพิสูจน์สิ่งที่สมมุติขึ้นว่า ผู้แสดงจะประพฤติดังคนอื่น ๆ ในสถานการณ์นั้น ๆ อย่างไร ผู้ชมมีส่วนในการนึกคิดหรือนำความเกี่ยวข้องของการแสดงไปประยุกต์ต่อสถานการณ์หรือประยุกต์ในการแก้ปัญหา

สมพงษ์ จิตระกำ (สมพงษ์ จิตระกำ 2524 : 16) กล่าวว่า หมายถึงกระบวนการในการสร้างรูปแบบของสถานการณ์จำลองแทนสถานการณ์จริงขึ้น เพื่อศึกษาพฤติกรรม ปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่จะเกิดขึ้นในสถานการณ์จริง

— ลี (Lee. 1974 : 316) ให้ความหมายว่า การแสดงบทบาทสมมุติ หมายถึง การเรียนรู้จากการบทบาทของผู้แสดงในสถานการณ์ที่สมมุติขึ้น

— แชฟเทิล และ แชฟเทิล (Shaftel and Shaftel. 1967 : 83) ให้ความหมายว่า บทบาทสมมุติเป็นวิธีการที่จะฝึกฝน เพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมที่ควรในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจ ซึ่งต้องมีเทคนิคหลายอย่าง เช่น การอภิปราย การนิยาม การวิเคราะห์ปัญหา การแสดงและปฏิกิริยาจากผู้ดู

— เทเลอร์ และ แวลฟอร์ด (Taylor and Walford. 1972 : 19) ให้ความหมายว่า การแสดงบทบาทสมมุติ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สวมบทบาทในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อฝึกว่าตนควรมีพฤติกรรมแบบใด จึงจะแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนรู้ความต้องการที่ซ่อนเร้น (Hidden agenda) ภายในตัวผู้เรียน ได้แก่ แรงูงใจ ความต้องการซึ่งจะมีผลต่อการทำงาน และการตัดสินใจของกลุ่ม ทำให้เกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ของตนเองต่อผู้อื่น ต่อสังคม เข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นและทำให้ครูได้รู้จักนักเรียนยิ่งขึ้น

จากแนวความคิดหลาย ๆ ท่านดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า การแสดงบทบาทสมมุติเป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ช่วยเสริมบรรยากาศการเรียนรู้จากกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องที่สอนโดยการสร้างสถานการณ์จำลองแทนสถานการณ์จริง แล้วให้บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปแสดงบทบาทตามสถานการณ์ สมาชิกในกลุ่มจะมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการแสดงบทบาทสมมุติว่า ถ้าบุคคลอยู่ในสถานการณ์อย่างนั้นจะตัดสินใจอย่างไร อันเป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ ทั้งยังจะช่วยเปลี่ยนเจตคติของผู้แสดงได้ดี โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง และไม่มีการเตรียมมาก่อน

วิวัฒนาการและความเป็นมา

การแสดงบทบาทสมมุติมีใช้ของใหม่ เท่าที่มีการค้นคว้า พบว่า มีใช้กันมาแล้วตั้งแต่ปี 1900 ในรูปของการแสดงละคร (Drama) แต่เพิ่งมีผู้นำเอามาใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกมนุษย์สัมพันธ์ ใช้เป็นวิธีการในการให้การศึกษา และในการบำบัดผู้ป่วยทางใจ โดยจิตแพทย์ชาวเวียนนา ซึ่ง ดร.จาคอบ แอล โมเรโน (Dr. Jacob L. Moreno) ได้นำมาใช้รักษาคณโฑที่มีปัญหาทางใจและเรียกวิธีนี้ว่า โซโคดราม่า (Psychodrama) นอกจากจะใช้วิธีการนี้ด้วยตนเองแล้ว ดร.โมเรโนยังใช้คิดระเบียบวิธี (Methodology) และฝึกให้คนอื่น ๆ ใช้ต่อไปด้วย และได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ 2 เล่ม คือ Psychodrama และ Who Shall Survive) ในปี 1946 และ 1953 ตามลำดับ

นักจิตวิทยาสมัยต่อมาได้เล็งเห็นความสำคัญของการสร้างสถานการณ์ว่าสามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดและการเรียนรู้ขึ้นได้ ดังมีผู้เสนอว่า "เพื่อจะให้แต่ละคนมีการตอบสนองใหม่ ๆ ขึ้นได้นั้น เขาจะต้องได้พบกับสถานการณ์ที่เขาจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยการตอบสนองแบบเก่า สถานการณ์เช่นนี้เรียกว่าปัญหาเพื่อการเรียนรู้ (A learning Dilemma)

จากหลักการดังกล่าวนี้ จึงเป็นสิ่งกระตุ้นให้นักการศึกษานำเอาการแสดงบทบาทสมมติไปใช้ในวงการศึกษา งานวิจัยชิ้นสำคัญที่เกี่ยวกับการแสดงบทบาทสมมติในการศึกษาเป็นของ แชฟเทิล และ แชฟเทิล (Shaftel and Shaftel) ซึ่งได้พิมพ์เป็นหนังสือชื่อ Role Playing for Social Values : Decision making in the social studies ในปี ค.ศ. 1967 โดยที่ผู้วิจัยใช้เวลาเกือบ 20 ปีในการทดลองใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมุติก่อนเขียนหนังสือเล่มนี้มาเผยแพร่ นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการนำการแสดงบทบาทสมมุติมาใช้ในวงการศึกษาอย่างกว้างขวาง

ขั้นตอนของการแสดงบทบาทสมมติ

ในการนำบทบาทสมมุติมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นแบบใด ทิศนา แชนมณี (ทิศนา แชนมณี 2519 : 44 - 47) กล่าวว่าวิธีการดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ หมายถึงการเตรียมการของครู แบ่งออกเป็น 2 ตอน

คือ

- 1.1 การแจกแจงและกำหนดขอบเขตของปัญหา ครูจะต้องวิเคราะห์และเข้าใจอย่างชัดเจนว่าอะไรคือปัญหา อะไรคือจุดที่ต้องการให้ผู้เรียนเห็นและเรียน เพื่อให้ครูสามารถเข้าใจและกำหนดขอบเขตของปัญหาได้โดยถูกต้อง

- 1.2 การกำหนดสถานการณ์และบทบาทสมมติ เมื่อได้ปัญหาที่ชัดเจนแล้ว ครูจะต้องกำหนดสถานการณ์สมมุติที่ง่ายและชัดเจนขึ้น พร้อมทั้งเขียนบทบาทสมมุติที่จะให้ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมุติที่เขียนขึ้นนี้ ครูจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนได้ประสบกับปัญหาและข้อขัดแย้ง เพื่อฝึกฝนการแก้ปัญหาและตัดสินใจ

2. ขั้นแสดง แบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน คือ

- 2.1 การอุ่นเครื่อง หมายถึง การนำผู้เรียนไปสู่เรื่องที่จะเรียนรู้ เป็นการปูพื้นให้เข้าใจตรงกัน ซึ่งจะมีประโยชน์ คือ

- 2.1.1 เพื่อให้ผู้เรียนทำความรู้จักคุ้นเคยกับปัญหา

2.1.2 เพื่อให้เกิดอารมณ์ร่วม เข้าใจตัวละคร และปัญหาของ
ตัวละคร

2.1.3 เพื่อให้ผู้เรียนค้นหาทางแก้ปัญหา
ในขั้นตอนนี้นั้น ครูจะเป็นผู้มีความสำคัญอย่างยิ่ง

2.1.4 กองโน้มน้าวให้ผู้เรียนฟังอย่างตั้งใจ และเห็นความ
สำคัญของปัญหา

2.1.5 ครูพูดถึงปัญหาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการให้รายละเอียด
เพื่อเร้าอารมณ์ของผู้เรียน ปัญหานี้ต้องเป็นปัญหาที่ผู้เรียนเห็นว่าสำคัญและสามารถ
เข้าถึงปัญหาได้ทันที ปัญหาหรือสถานการณ์นั้น ครูอาจจะแต่งขึ้นเองหรือนำมาจากหนังสือ
ใด ๆ ก็ได้

2.1.6 ทำให้ผู้เรียนอภิปรายหลังจากการเล่าเรื่องจบแล้ว
โดยอาจใช้คำถามเป็นสื่อหรืออาจให้ผู้เรียนวิจารณ์ตัวละครต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การแสดง
บทบาทสมมุติต่อไป

2.2 การเลือกตัวผู้แสดง

ในการเลือกตัวผู้แสดงนั้น อาจเลือกได้หลายอย่าง เช่น เลวิต
และ เจนนิ่ง (Levit and Jennings. 1974 : 13) กล่าวว่าให้เลือก
ผู้เรียนที่แสดงออกกว่าคนอื่นเรื่องเป็นอย่างดี เพื่อว่าเมื่อออกมาแสดงแล้วจะไม่เกิด
การเคอะเขิน แชฟเทิล และ แชฟเทิล (Shafteel and Shafteel. 1967 : 94)
กล่าวว่า ให้เลือกผู้เรียนที่ใช้วิธีแก้ปัญหาแบบสังคมไม่ยอมรับ เพื่อจะให้ผู้อื่น
ได้ดูว่าอาจจะออกมาอย่างไร มีข้อเสียอะไร อย่างไรบ้าง ส่วน ชารัน และ ชารัน
(Sharan and Sharan. 1973 : 34) ให้ความเห็นว่า ให้เลือกผู้เรียนทั่ว ๆ ไป
เพื่อฝึกการแสดงบทบาทและฝึกให้รู้จักคิดว่า ถ้าตนอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ จะทำอย่างไร
สำหรับกรณีนี้ ครูอาจเลือกเด็กที่เงียบ ๆ โดยครูช่วยให้กำลังใจก่อน แต่ไม่บังคับเพราะ
เป็นไปได้ว่า ถ้าเด็กพวกนี้ได้ออกมาแสดงสักครั้งแล้ว อาจเกิดความพอใจและเต็มใจที่จะ
แสดงอีกในครั้งต่อไป

สรุปแล้วผู้สอนจะเลือกผู้แสดงใดหลายวิธี แต่จะเลือกอย่างไรนั้น
ย่อมขึ้นกับจุดมุ่งหมายของการแสดงเป็นสำคัญ

2.3 การจัดการการแสดง เป็นการจัดการสมมุติขึ้น เพื่อให้สถานที่
ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ฉากที่จัดอาจจัดอย่างง่าย ๆ หรือจัดอย่างหรูหราก็ได้

2.4 การเตรียมผู้สังเกตการณ์ ครูจะต้องช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนหัด
สังเกตและวิเคราะห์เหตุการณ์ไปควบในขณะที่ดูการแสดง เพราะจะเป็นการฝึกให้
ผู้เรียนเขารวมอย่างฉลาด และมีความกระตือรือร้น อันจะทำให้การอภิปรายและการ
วิเคราะห์หลังการแสดงได้ผลดียิ่งขึ้น

เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ฟังที่ดี รู้จักรับฟังความคิดเห็นและความรู้สึก
ของผู้อื่นและหาทางแก้ไขปัญหาลงไปควบ ครูควรแบ่งหน้าที่ของผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ดังนี้

2.4.1 ให้คอยสังเกตดูว่า วิธีการแก้ไขปัญหานั้นที่เพื่อนเสนอมา
นั้นจะเป็นจริงหรือไม่

2.4.2 ให้คอยดูว่า ผู้แสดงจะเกิดความรู้สึกอย่างไรไต่บ้าง

2.4.3 ให้คิดล่วงหน้าว่า ถ้าแก้ไขปัญหานั้นไปเช่นนั้นแล้ว จะ
ทำให้มีปัญหอะไรเกิดขึ้นตามมาหรือไม่

2.5 การเตรียมพร้อมก่อนการแสดง

แชฟเทิล และ แชฟเทิล (Shafteel and Shafteel.
1967 : 77) เสนอไว้ว่า นักเรียนควรมีการวางแผนย่อ ๆ เท่านั้นว่า จะแสดงกัน
อย่างไร จะทำให้การแสดงบทบาทสมมุติมีค่าบวก เพราะการแสดงจะเป็นไปโดยอัตโนมัติ
ซึ่ง ทิสนา แชมมณี (ทิสนา แชมมณี 2519 : 87) กล่าวว่า การแสดงจะเป็นไป
อย่างธรรมชาติได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมและความสบายใจของผู้แสดงในค่านนี้
ครูจะมีบทบาทคือ

2.5.1 ช่วยขจัดความตึงเครียดประหม่า และความวิตกกังวลของ
ผู้แสดงออกไป

2.5.2 พยายามช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจสถานการณ์ในการแสดง
อย่างชัดเจน

2.5.3 เคื่อนผู้แสดงที่แสดงชุดแรกให้ทราบว่า ถ้าหัวเราะแล้ว
จะทำให้การแสดงเสียไป

2.6 การแสดง เมื่อผู้ชมและผู้แสดงพร้อมแล้ว การแสดงก็ควรเริ่ม
ไ้โดย การแสดงนี้ควรเป็นธรรมชาติ ไม่มีการชักกลางคัน นอกจากในกรณีที่ผู้แสดง
ต้องการความช่วยเหลือ

2.6.1 ในการแสดงครั้งแรก ๆ ครูไม่ควรคาดหวังในตัวผู้แสดง
สูงเกินไป หากมีการผิดพลาด ครูไม่ควรแก้ไขกลางคัน เพราะจะทำให้ความรู้สึกสมจริง
สมจ้งหมดไป

2.6.2 หากผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น หัวเราะเยาะ
การแสดง แย่งกันพูด ครูไม่ควรตำหนิในที่ แต่เมื่อเวลาผ่านไปพอสมควรแล้ว ครูควร
ทำให้ผู้เรียนหันมาติดตามการแสดงต่อไป

2.6.3 หลีกเลียงการตำหนิ ควรชมเชยส่วนที่ดีแทน

2.6.4 ทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่า ผู้แสดงมีไ้เป็นไปตามอย่าง
บทบาทนั้น เขาเพียงแต่แสดงไปตามบทบาทเท่านั้น

2.7 การตัดบท เมื่อผู้แสดงไ้แสดงไปพอสมควรแล้ว ครูอาจตัดบทหรือ
หยุดการแสดง เมื่อ

2.7.1 การแสดงนั้นไ้ข้อมูลเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์และ
อภิปรายไ้

2.7.2 ผู้ชมและผู้แสดงเข้าใจเรื่องไ้ลึกซึ้งพอ และพอจะเกา
เรื่องต่อไปไ้

2.7.3 ผู้แสดงไม่สามารถจะแสดงต่อไปไ้ เพราะเกิดความ
เข้าใจผิดหรืออารมณ์สะเทือนใจมากเกินไป

2.7.4 การแสดงยึดเนื้อหาไม่ยอมจบ หรือผู้เรียนแสดงอาการ

กระสับกระส่าย

2.7.5 การแสดงจบเรื่อง

3. ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล

ขั้นนี้เป็นขั้นที่สำคัญมาก เพราะจะก่อให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจ การวิเคราะห์การแสดงมักจะเป็นการอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้แสดงกับผู้สังเกตการณ์ การอภิปรายจะเป็นในรูปแบบใดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการเรียนเป็นหลัก บางครั้ง อาจให้ผู้เรียนเปิดเผยความรู้สึกและความคิดเห็นก่อน แล้วผู้ชมจึงแสดงความคิดเห็นบ้าง การอภิปรายต้องเป็นไปอย่างตรงไปตรงมา โดยเน้นที่เหตุผลของการแสดงออก ไม่มุ่งวิจารณ์ว่าใครแสดงดี หรือไม่ดียังไร

4. ขั้นแสดงเพิ่มเติม

หลังการวิเคราะห์และอภิปรายผลแล้ว กลุ่มอาจเสนอแนวความคิดใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหา หากการแสดงครั้งแรกยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ครูอาจให้มีการแสดงเพิ่มเติม การกลับไปกลับมาระหว่างการแสดง และการอภิปราย จะทำให้เกิดผลดี คือ ทำให้ผู้เรียนได้ทบทวนการตัดสินใจของตนเองและค่อย ๆ ตัดสินใจใหม่ โดยนำ อารมณ์และเหตุผลมาสัมพันธ์กันได้ดีขึ้น

5. ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป

ขั้นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้แนวคิดกว้างขวางขึ้น ครูควรกระตุ้นให้นักเรียน มีการอภิปรายกันทั่วไป ซึ่งส่วนมากจะเป็นการเล่าประสบการณ์ให้กันและกันฟัง เช่น อาจถามว่า "นักเรียนคิดว่าเรื่องนี้เกิดขึ้นในชีวิตจริงของนักเรียนได้ไหม" แต่ไม่ควร บังคับถามว่า "นักเรียนเคยทำเช่นนั้นบ้างไหม" เพราะบางครั้งถ้าเด็กเล่าเรื่องของตน ให้ฟัง เด็กอาจสูญเสียความนิยมจากกลุ่มเพื่อนได้ นอกจากนี้บางครั้งแม้การแสดงเป็น ไปได้แค่ขั้นวิเคราะห์ปัญหา ยังไม่ถึงขั้นสรุป ครูก็ควรพอใจ เพราะบางครั้งกว่าผู้เรียนจะ เข้าใจลึกซึ้งและสรุปได้ ต้องอาศัยการแสดงหลาย ๆ ครั้ง และเปลี่ยนเรื่องหลายเรื่อง ในหัวข้อเดียวกัน

6. การหมุนเวียนบทบาท (Role - rotation)

วิธีการนี้คือให้หลาย ๆ คนเปลี่ยนกันมาแสดงเป็นตัวละครตัวเดิม เช่น จะสอนเรื่อง การทำความสะอาดปากและฟัน ก็ให้นักเรียนหลาย ๆ คนออกมาแสดง การแปรงฟันซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง เพื่อให้ได้วิธีการแปรงฟันหลาย ๆ แบบ นำมา เปรียบเทียบและสรุปแบบที่ถูกต้องในภายหลัง

วิธีนี้จะใช้ได้ก็ ถ้าต้องการคำตอบจากปัญหาใดปัญหาหนึ่งให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และจะได้รับความตอบหลาย ๆ วิธี เพื่อนำมาสรุปคำตอบได้

7. การแสดงบทบาทสองบทบาท (Monodrama) วิธีนี้ให้ผู้แสดงคนเดียวแสดง 2 บทบาทสลับกันไปมา เช่น แสดงเป็นทั้งแม่และลูกสลับกันไป เพื่อให้เข้าใจถึง ความรู้สึกของทั้งลูกและแม่

8. การใช้วิธีกระจกสะท้อน (The mirror technique) วิธีนี้เป็นวิธีการแสดงเป็นหมู่ โดยนำปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มมาให้ผู้อื่นแสดง เพื่อช่วยให้เจ้าของปัญหามองเห็นตนเองได้ว่าเป็นอย่างไร เมื่อใคร่ผู้แสดงบทบาทของตน ซึ่งเปรียบเสมือนเพื่อนช่วยเป็นกระจกเงาสะท้อนภาพให้

9. การแลกเปลี่ยนบทบาทเป็นกลุ่ม (Group Role - reversed)

วิธีการนี้คือ การกำหนดให้สมาชิกในกลุ่มได้รับบทบาทของผู้อื่นในกลุ่ม แล้วกำหนดปัญหานั้น ให้ทุกคนในกลุ่มช่วยกันแก้ โดยแสดงบทบาทของคนที่ได้รับ เช่น เรื่องการเคารพเชื้อฮังพอแม่ ทุกคนในกลุ่มอาจถูกกำหนดให้เป็นแม่ ทุกคนจะหาวิธีการ ที่แม่จะช่วยให้ลูกชวยงานบ้านได้หลังจากจบการแสดงแล้ว มีการอภิปรายว่า การที่ตนเป็นแม่นั้น มีความรู้สึกอย่างไร

10. การแสดงบทบาทของผู้ชม (Audience Role - play)

วิธีนี้ใช้เมื่อมีสมาชิกในกลุ่มเป็นจำนวนมาก โดยเริ่มจากการสร้างทัศนคติ ในทางลบให้แก่ผู้ชมก่อน แล้วจึงจะให้ประสบการณ์ใหม่ ๆ หลาย ๆ ชนิด ที่จะช่วยให้ผู้ชม คนพบทัศนคติที่ดีกว่าที่รู้สึกสำหรับตนเอง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้การสังเกตแบบทาสสมมุติโดยกำหนดสถานการณ์ให้ส่วนเทคนิคในการแสดงนั้น ไม่เจาะจงลงไปว่าจะใช้เทคนิคอะไร โดยใช้ทุกเทคนิคที่เหมาะสมกับสถานการณ์และเนื้อเรื่อง

หลักในการนำทาสสมมุติไปใช้ในการเรียนการสอน

1. การสังเกตแบบทาสสมมุติควรใช้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ไม่ควรใช้เพื่อการบันเทิงเพียงอย่างเดียว หรือเพื่อให้เป็นไปตามโครงการสอนที่กำหนดไว้เท่านั้น (เขาวพา เกษะอุปต์ 2517 : 78)
2. การสังเกตแบบทาสสมมุติไม่ควรกำหนดเวลาแน่นอนตายตัวลงไป เพราะบางเรื่องต้องใช้เวลาในการอภิปรายนาน จึงจะเข้าใจ
3. เรื่องที่นำมาใช้ไม่ควรเป็นเรื่องยากเกินไป มีรายละเอียดหรือฉากซับซ้อนมากหรือไปกระทบกระเทือนความรู้สึกของผู้เรียนอย่างรุนแรง ต้องเป็นเรื่องที่มีประโยชน์จริงของผู้เรียน แต่ควรเป็นหัวข้อความสัมพันธ์ของมนุษย์อย่างกว้าง ๆ ทุกคนมีความรู้เพียงพอที่จะร่วมอภิปรายและมีเป้าหมายที่เด่นชัด
4. การสังเกตแบบทาสสมมุติได้ผลเต็มที่ เมื่อนำมาใช้ติดต่อกันนานพอสมควร ไม่ใช่เป็นเพียงการค้นการเรียนรู้เพียงครั้งสองครั้ง หรือแก้ความเบื่อหน่ายของผู้เรียน (Sharan and Sharan. 1973 : 161)
5. ควรใช้วิธีสังเกตแบบทาสสมมุติ เมื่อต้องการให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และฝึกทักษะในการปฏิบัติในเรื่องความสัมพันธ์กับมนุษย์ ไม่ควรใช้พร่ำเพรื่อจนเกินไป เพราะจะทำให้ประสิทธิภาพลดลง (Levit and Jennings. 1974 : 9 - 10)

ประโยชน์ของการสังเกตแบบทาสสมมุติ

การสังเกตแบบทาสสมมุติ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หลายประการ คือ

1. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจว่า พฤติกรรมทุกพฤติกรรมมีสาเหตุ

2. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น จึงเป็นที่คาดหวังว่าเมื่อผู้เรียนได้รู้จักการแสดงบทบาทสมมุติแล้วจะสามารถสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในชีวิตจริงได้ดีขึ้น

3. ช่วยลดความเครียดของผู้เรียน

4. ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสสำรวจเจตคติของตนและหาหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตของตนและยอมรับว่าแต่ละคนมีเจตคติที่ไม่เหมือนกัน จึงไม่เอาเจตคติของตนไปตัดสินพฤติกรรมของผู้อื่น

5. ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเอง เช่น ความมั่นใจ การปรับตัว กล้าแสดงออก เป็นต้นของตัวเอง ฯลฯ

6. ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และฝึกการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมในหลาย ๆ บทบาท

7. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การปฏิบัติตนในสังคมด้วยความเหมาะสม

8. ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ

9. ช่วยให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามขั้นตอน คือ "รู้สึก คิด กระทำ"

10. ช่วยพัฒนาความสามัคคีในกลุ่มผู้เรียน เพราะบทบาทสมมุติจะฝึกให้ยอมรับผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น อันจะเป็นแนวทางนำไปสู่ความเข้าใจและความสามัคคีในที่สุด

11. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจผู้เรียน และเรียนรู้ถึงความต้องการของผู้เรียน

ประเภทของการแสดงบทบาทสมมุติ

สมาน บุญถน (สมาน บุญถน 2521 : 50) ได้แบ่งบทบาทสมมุติออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การแสดงแบบเตรียมบทบาทแล้ว
2. การแสดงโดยทันทีทันใด
3. การแสดงโดยกำหนดสถานการณ์ให้

1. การแสดงแบบเตรียมบทบาทแล้ว การแสดงประเภทนี้ผู้แสดงจะแสดงตามบทบาทที่ครูเขียนขึ้น บางครั้งอาจมีการฝึกซ้อมกันมาแล้วล่วงหน้า ผู้เรียนจะอภิปรายถึงการแสดงที่ผ่านมานั้นว่า เป็นวิธีที่ดีหรือไม่ ควรจะแก้ไขอย่างไรบ้าง
2. การแสดงโดยทันทีทันใด การแสดงประเภทนี้เป็นการแสดงอย่างฉับพลัน ผู้แสดงไม่ทราบมาก่อนหรืออาจเป็นการแสดงที่เกิดขึ้น เพราะมีการขัดแย้งในห้องเรียน
3. การแสดงโดยกำหนดสถานการณ์ให้ การแสดงแบบนี้เป็นส่วนผสมระหว่างประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2 โดยที่ครูจะเป็นผู้กำหนดสถานการณ์ แต่นักเรียนจะเป็นผู้แสดงโดยใช้เทคนิคและคำพูดของตนเอง

วิธีการและเทคนิคในการแสดงบทบาทสมมุติ

ชอว์ (Shaw) กับ เมเยอร์ (Maier) และ The Adult Education Association of U.S.A. ได้เสนอเทคนิคการแสดงบทบาทสมมุติไว้หลายประการ ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนบทบาท (Role reversal) เป็นวิธีการที่ผู้แสดงจะหมุนเวียนกันแสดงบทบาทที่กำหนดไว้ในสถานการณ์หนึ่งจนครบทุกบทบาท วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจบทบาททุกบทบาท เกิดความคล่องตัวในการแสดง สามารถแสดงได้ทุกบทบาทเกิดความเข้าใจในสิ่งที่ทำอย่างแท้จริง และสามารถปรับตัวในการแสดงเป็นบุคคลต่าง ๆ ได้
2. การแสดงโดยมีลูกคู่ (Doubling) วิธีการนี้ผู้แสดงคนหนึ่งจะมีลูกคู่คอยรับอยู่ 1 คน คอยเสริมความคิดของผู้แสดง เช่น ผู้แสดงกล่าวว่า "ฉันไม่รังเกียจคนสูบบุหรี่" ผู้ที่เป็นลูกคู่จะกล่าวว่า "แต่ฉันคิดว่าคนสูบบุหรี่ควรเห็นใจคนอื่นบ้าง" วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้แสดงได้เปิดเผยความรู้สึก หัสนคติและความคิดเห็นของตนโดยผ่านการแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

3. การแสดงบทบาทที่มีผู้ดูมากกว่าหนึ่งคน (Mass doubling) วิธีการนี้เหมือนวิธีการในข้อที่ 2 แต่ผู้แสดงจะมีผู้ช่วยหรือผู้ดูมากกว่าหนึ่งคน เพื่อช่วยให้ได้ความคิด ความรู้สึกและทัศนคติหลาย ๆ ด้าน

4. การแสดงบทบาทที่ผู้แสดงรำพึงกับตนเอง (Soliloquy) วิธีการนี้มีขึ้นเพื่อนำความคิดเห็นออกมาเป็นคำพูด โดยให้ผู้แสดงพูดหรือรำพึงออกมาดัง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้แสดงและกลุ่มเกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน เช่น ในเรื่องการปฏิบัติตนต่อมารดา นักเรียนที่แสดงเป็นมารดาจะรำพึงว่าพันออกมาว่า เขามีความรู้สึกอย่างไรต่อลูกและต้องการให้ลูกปฏิบัติต่อเขาอย่างไร

5. การแสดงบทบาทผสม (Multiple Role-playing) คือหลาย ๆ กลุ่มแสดงบทบาทเดียวกันนั้นไปพร้อม ๆ กัน เช่น เรื่องการใช้โทรศัพท์สาธารณะ จะแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ แต่ละกลุ่มจะมีผู้แสดงเป็นคนกำลังใช้โทรศัพท์ คนรอจะใช้โทรศัพท์ เป็นต้น ให้แต่ละกลุ่มต่างแสดงแล้วอภิปรายหาข้อสรุป วิธีการเช่นนี้จะช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตามความเป็นจริงเกี่ยวกับการตัดสินใจเป็นกลุ่ม (Group Decision-making) ช่วยให้นักเรียนไม่ประหม่าและข้อมูลที่ได้จากการแสดงโดยวิธีนี้จะทำให้เกิดการเปรียบเทียบและหาข้อสรุปได้ง่ายขึ้น

6. การหมุนเวียนบทบาท (Role-rotation) วิธีการนี้คือให้หลาย ๆ คนเปลี่ยนกันมาแสดงเป็นตัวละครตัวเดิม เช่น จะสอนเรื่องการทำความสะอาดปากและฟัน ก็ให้นักเรียนหลาย ๆ คนออกมาแสดงการแปรงฟันซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง เพื่อให้ได้วิธีการแปรงฟันหลาย ๆ แบบ นำมาเปรียบเทียบและสรุปแบบที่ดีที่สุดใ้ภายหลัง

วิธีนี้จะใช้ได้ดี ถ้าต้องการคำตอบจากปัญหาใดปัญหาหนึ่งให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และจะได้รับคำตอบหลาย ๆ วิธี เพื่อนำมาสรุปคำตอบได้

7. การแสดงบทบาทสองบทบาท (Monodrama) วิธีนี้ให้ผู้แสดงคนเดียวแสดง 2 บทบาทสลับกันไปมา เช่น แสดงเป็นทั้งแม่และลูกสลับกันไป เพื่อให้เข้าใจถึงความรู้สึกของทั้งลูกและแม่

8. การใช้วิธีภูมภาพสะท้อน (The mirror technique) วิธีนี้เป็นวิธีการแสดงเป็นหมู่ โดยนำปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มมาให้ผู้หนึ่งแสดง เพื่อช่วยให้เจ้าของปัญหามองเห็นตนเองได้ว่าเป็นอย่างไร เมื่อใหญ่เพื่อนแสดงบทบาทของตนซึ่งเปรียบเสมือนเพื่อนช่วยเป็นกระจกเงาสะท้อนภาพให้

9. การแลกเปลี่ยนบทบาทเป็นกลุ่ม (Group Role - reversed)
วิธีการนี้คือ การกำหนดให้สมาชิกในกลุ่มได้รับบทบาทของผู้อื่นในกลุ่ม แล้วกำหนดปัญหาขึ้น ให้ทุกคนในกลุ่มช่วยกันแก้ โดยแสดงบทบาทของตนที่ได้รับ เช่น เรื่องการเลาะพเพื่อฟังพ่อแม่ ทุกคนในกลุ่มอาจถูกกำหนดให้เป็นแม่ ทุกคนจะหาวิธีการที่แม่จะทำให้ลูกช่วยงานบ้านได้หลังจากจบการแสดงแล้ว มีการอภิปรายว่า การที่ตนเป็นแม่นั้นมีความรู้สึกอย่างไร

10. การแสดงบทบาทของผู้ชม (Audience Role-play)
วิธีนี้ใช้เมื่อมีสมาชิกในกลุ่มเป็นจำนวนมาก โดยเริ่มจากการสร้างทัศนคติในทางลบให้แก่ผู้ชมก่อน แล้วจึงจะให้ประสบการณ์ใหม่หลาย ๆ ชนิด ที่จะช่วยให้ผู้ชมค้นพบทัศนคติที่ดีกว่าที่รู้สึกสำหรับตนเอง

จะเห็นได้ว่าเทคนิคในการใช้บทบาทสมมุติมีอยู่อย่างมากมายและในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้เทคนิคทุกเทคนิคร่วมกัน โดยเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทสมมุติ

วิมลรัตน์ ชัยสิทธิ์ (วิมลรัตน์ ชัยสิทธิ์ 2522 : 66 - 67) ได้ศึกษาการแสดงบทบาทสมมุติในการสอนกลุ่มบูรณาการสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เรื่องการรักษาความสะอาดและความสวยงามของธรรมชาติ ผลจากการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการแสดงบทบาทสมมุติกับนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีธรรมดาไม่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองกลุ่มมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการแสดงบทบาทสมมุติมีความสนใจและกระตือรือร้นต่อการเรียนมาก กล้าแสดงออก

มากขึ้น สนุกสนานในห้องเรียน และมีพฤติกรรมที่ดีในการช่วยกันรักษาความสะอาดของห้องเรียนและบริเวณสนามหน้าห้องเรียน

ในคานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนี้ ชัดแย้งกันเล็กน้อยกับ สุนีย์ ชุ่มจิต (สุนีย์ ชุ่มจิต 2523 : 72 - 76) ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติค่านิยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนหน่วย "ชีวิตในบ้าน" ด้วยการสอนแบบใช้และไม่ใช้การแสดงบทบาทสมมุติ จำนวน 132 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมุติมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนการทดลอง และมีผลชัดเจนกับ วิมลรัตน์ ชัยสิทธิ์ (วิมลรัตน์ ชัยสิทธิ์ 2522 : 66 - 67) ที่ปรากฏว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมุติ มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการไม่ใช้การแสดงบทบาทสมมุติ ส่วนทัศนคติค่านิยมสัมพันธนั้นปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนโดยการแสดงบทบาทสมมุติมีทัศนคติค่านิยมสัมพันธสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยไม่ใช้การแสดงบทบาทสมมุติ

ความการ เปรียบเทียบวิธีการสอนโดยใช้บทบาทสมมุติกับวิธีสอนอย่างอื่น (รัตนา นฤภัทร 2524 : 79) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการสอนทักษะการทวนซ้ำ ด้วยวิธีบรรยาย การให้ตัวแบบและบทบาทสมมุติแก่นักศึกษาจิตวิทยาการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า วิธีสอนแบบบทบาทสมมุติให้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนทักษะการทวนซ้ำที่สูงกว่าวิธีสอนแบบให้ตัวแบบ และวิธีสอนแบบบรรยาย ส่วนวิธีสอนแบบให้ตัวแบบและแบบบรรยายผลสัมฤทธิ์ไม่ต่างกัน และการสอนสองครั้งจะให้ผลสัมฤทธิ์สูงกว่าการสอนครั้งเดียว

วรกี สิริพิทุร (วรกี สิริพิทุร 2525 : 39 - 40) ได้ศึกษาการพัฒนาโน้ตภาพแห่งตน โดยใช้บทบาทสมมุติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมสาธิต มศว ประสานมิตร จำนวน 30 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้แสดงบทบาทสมมุติที่ครูกำหนดสถานการณ์โน้ตภาพแห่งตนสูงขึ้นจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในคานจริยธรรม สุจิตรา บัวคำภา (สุจิตรา บัวคำภา 2525 : 51 - 53) ได้ศึกษาการสอนจริยธรรมด้วยการใช้และไม่ใช้บทบาทสมมุติในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

จังหวัดอุดรธานี จำนวน 74 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการใช้การแสดงบทบาทสมมุติ และไม่ใช้การแสดงบทบาทสมมุติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจริยศึกษาแตกต่างกัน กล่าวโดยสรุปได้ว่า การสอนด้วยการใช้การแสดงบทบาทสมมุติ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าการสอนด้วยการไม่ใช้การแสดงบทบาทสมมุติ

ซึ่งงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับที่ ฉนวนศรี มีใจเย็น (ฉนวนศรี มีใจเย็น 2526 : 57 - 58) ได้ศึกษาการพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความกตัญญูแก่เวที ด้วยการใช้การแสดงบทบาทสมมุติ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการแสดงบทบาทสมมุติมีพัฒนาการการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

งานวิจัยในต่างประเทศ

ในต่างประเทศได้มีผู้สนใจในการสอนโดยใช้บทบาทสมมุติมาปลูกฝังทัศนคติและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการคือ

ทราวิสส์ และ ปีเตอร์ (Traviss and Peter. 1974 : 3581-A) ได้ศึกษาการปลูกฝังความยุติธรรมกับนักเรียนระดับ 5 โดยใช้การแสดงบทบาทสมมุติประกอบการเรียน มีการอภิปรายสถานการณ์ทางศีลธรรมและการมีปฏิสัมพันธ์กัน ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการศีลธรรมเกี่ยวกับความยุติธรรมของนักเรียนดีขึ้นกว่าเดิม

การวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ เกลเลอร์ (Geller. 1978 : 219 - 235) ได้ศึกษาการใช้สถานการณ์จำลองมาแสดงบทบาทสมมุติเพื่อปลูกฝังการเชื่อฟัง ทดลองกับนักเรียนจำนวน 91 คน โดยใช้วีซีโอเทปเข้าช่วยในการแสดงบทบาทสมมุติจากสถานการณ์จำลองนั้น มีความเชื่อฟังเพิ่มมากขึ้นกว่านักเรียนที่ไม่ใช้บทบาทสมมุติประกอบการเรียน

วากเนอร์ (Wagner. 1978 : 56) ได้ศึกษาผลการใช้การแสดงบทบาทสมมุติเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนกับนักเรียนอายุ 8 ถึง 9 ปี โดยให้การแสดงบทบาทของชาวอินเดียนแดงที่แสดงความรู้สึกที่ถูกถูกรานที่อยู่ เป็นการเน้นคุณค่าของ

การติดต่อสื่อสาร แสดงท่าทางโดยไม่ใช้คำพูด ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความเข้าใจและประทับใจในเรื่องที่แสดงมากจนเกิดความรู้สึกสงสารและเห็นใจชาวอินเดียนแดง

จากผลการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ เเท่าที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่าการสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติจะให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าแบบให้ตัวแบบและแบบบรรยาย ช่วยพัฒนาจริยธรรม ด้านความกตัญญูทักเวทีและความยุติธรรม ช่วยทำให้สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของเด็กดีขึ้น มีความกระตือรือร้นในการเรียน กล้าแสดงออกและสนุกสนานในการเรียน ทั้งยังช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กไปในทางที่ดีขึ้นอีกมาก เช่น รู้จักสงสารเห็นใจผู้อื่น นอกจากนี้ยังช่วยให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น และมีโนภาพแห่งตนสูงขึ้นอีกด้วย

ความรับผิดชอบ

ความหมาย

มีผู้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

ชม ภูมิภาค (ชม ภูมิภาค 2515 : 15) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง การพยายามปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไป รวมทั้งต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริตและตรงต่อเวลาด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ ยุพา อานันท์สิทธิ์ (ยุพา อานันท์สิทธิ์ 2515 : 28) กล่าวว่า เป็นบุคลิกลักษณะหนึ่งของบุคคล ซึ่งจะแสดงออกมาในลักษณะที่ยืนยันอันแข็งมากนั้น ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ นอกจากนี้ นิคม ตั้งคะพิภพ (นิคม ตั้งคะพิภพ 2516 : 15) ยังได้นิยามไว้ว่า ผู้ที่มีความรับผิดชอบสูงคือ ผู้ที่มีิริโอคติปะปะ เป็นผู้ที่ชอบวางแผนก่อนจะลงมือทำงาน มีความละเอียดรอบคอบ รักความก้าวหน้าและพึ่งตนเองได้ดี นอกจากนี้ จรูญ สุภาพ (จรูญ สุภาพ 2520 : 81) ยังได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึง การยอมรับรู้และสำนึกในการกระทำของตน ยอมรับผลแห่งการกระทำของตน ไม่ว่าผลนั้นจะเป็นอย่างไร หากมีข้อผิดพลาดก็

พร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องยิ่งขึ้น ความรู้สึกรับนิคชอบนี้เป็นสิ่งกระตุ้นให้บุคคลปฏิบัติตามหน้าที่ของตน โดยไม่ต้องการบังคับ เข้มงวด จากบุคคลอื่น ซึ่งสอดคล้องกับ จำเนียร ช่วงโชติ และคนอื่น ๆ ที่กล่าวว่า ความรับนิคชอบ หมายถึง ลักษณะนิสัยและทัศนคติของบุคคล ซึ่งเป็นเครื่องผลักดันให้ปฏิบัติตามระเบียบ เคารพสิทธิของผู้อื่น ทำความหน้าที่ของตนเองและมีความซื่อสัตย์สุจริต (จำเนียร ช่วงโชติ ศิรินันท์ เพชรทองคำ และจิตรรา วสุวานิช 2521 : 230)

ฟังก์ และ แวกแนลส์ (Funk and Wagnalls. 1966 : 2095) ได้ให้ความหมายของความรู้สึกรับนิคชอบไว้ว่า ความรู้สึกรับนิคชอบ คือการแสดงออกถึงการรับผิดชอบและการกระทำของตน มีความซื่อสัตย์ไว้วางใจได้ สามารถจัดหาเงินและทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังหมายถึงความสามารถในการตอบสนองต่อหน้าที่หรือข้อตกลงที่ตั้งไว้ตามอุดมคติ กฎของศีลธรรมและหลักธรรมอีกหลายส่วนฟิลิปโฟได้สรุปความหมายของความรู้สึกรับนิคชอบไว้ว่า เป็นความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ และความสำเรจน์เกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการคือ พันธะผูกพัน หน้าที่การงานและวัตถุประสงค์ (Flippo. 1966 : 122)

อาจจะสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์ มีทริ โฉดัดปะ พยายามทำงานของตนให้ลุล่วงไปด้วยดี โดยไม่ละเมิดสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น รวมทั้งมีการเตรียมวางแผนงานไว้ล่วงหน้าด้วย นอกจากนี้ยังรับรู้และยอมรับการกระทำของตนเองไม่ว่าผลการกระทำนั้นจะเป็นอย่างไร

ประเภทของความรับผิดชอบ

ตามลักษณะความหมายของความรู้สึกรับนิคชอบ แบ่งได้เป็น 2 คำใหญ่ ๆ คือ

1. ความรับผิดชอบต่องาน หมายถึง การรับรู้ฐานะบทบาทของตนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมจะต้องดำรงตนให้อยู่ในสถานะที่สามารถช่วยตนเองได้ รู้จักว่าอะไรผิดอะไรถูก ยอมรับผลการกระทำของตน ทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย เพราะฉะนั้นบุคคลที่มีความรับผิดชอบในตนเองย่อมจะไตร่ตรองดูให้รอบคอบก่อนว่า สิ่งที่จะกระทำลงไปนั้นจะมีผลเสียหรือไม่ และจะเลือกปฏิบัติแต่สิ่งที่จะทำให้เกิดผลดีเท่านั้น

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องกับ
และมีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกพันเกี่ยวข้องกับ
หลายสิ่งหลายอย่าง ตั้งแต่สังคมขนาดเล็ก ๆ จนถึงสังคมขนาดใหญ่

ความรับผิดชอบต่อสังคม

บุคคลทุกคนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เริ่มตั้งแต่สังคมเล็กที่สุด คือครอบครัว
จนถึงสังคมระดับใหญ่ คือประเทศชาติ การกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมมีผลกระทบ
ต่อสังคมไม่มากนัก บุคคลทุกคนจึงต้องมีภาระหน้าที่ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของ
สังคมที่ตนดำรงอยู่

บุคคลมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติต่อสังคม ดังต่อไปนี้คือ

1. ความรับผิดชอบต่อชุมชน
2. ความรับผิดชอบต่อกิจการ
3. ความรับผิดชอบต่อครู อาจารย์และโรงเรียน
4. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน

ในการวิจัยครั้งนี้ เรื่องที่จะทำการศึกษา คือความรับผิดชอบต่อชุมชน ซึ่งจะขอ
กล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความรับผิดชอบต่อชุมชน

ชุมชน หมายถึง ผู้ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมาอยู่รวมกัน มีวิถีชีวิตหรือขนบธรรมเนียม
ประเพณีที่คล้ายคลึงกัน มีจุดประสงค์ในการดำรงชีวิตร่วมกัน ชุมชนย่อมจะประกอบ
ไปด้วยบุคคลจำนวนมากมาย บุคคลจึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อชุมชนดังต่อไปนี้

1. ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสังคม อาจจะเป็นแบบแผน คำสั่ง กฎหมาย
เพื่อประโยชน์ของสังคมร่วมกัน
2. ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม ช่วยดูแลมิให้สาธารณสมบัติเสียหาย
หรือถูกทำลายไป เช่น โจรค้ำพื้สาธารณะ

3. ให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม บุคคลจะต้องรับใช้ชุมชนตาม ความรู้ ความสามารถ อุทิศกำลังกาย กำลังปัญญา ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนเพื่อ พัฒนาชุมชน

4. เมื่อเห็นสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชุมชน ต้องช่วยแก้ไขตามความสามารถ และช่วยสวดส่องป้องกันภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้นหรือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม โจรผู้ร้าย เป็นต้น

5. กอปรช่วยเหลือผู้อื่นที่อยู่ในสังคม เมื่อเห็นผู้ตกทุกข์ได้ยาก ต้องพยายาม ช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถ

6. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี เช่น เมื่อเก็บเงินได้เก็บตามหาเจ้าของ เพื่อ ส่งคืนทันที

ความสำคัญของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองที่สำคัญอย่างยิ่ง เป็นปัจจัย อันสำคัญที่ช่วยให้สังคมเป็นระเบียบและสงบสุข การที่สังคมขาดความสงบอันกล่าวได้ว่า เกิดจากบุคคลกลุ่มหนึ่ง ขาดคุณสมบัติ 5 ประการดังกล่าวคือ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์

2514 : 55 - 57)

1. ความรับผิดชอบ
2. ความสม่ำเสมอ
3. ความเชื่อมั่นในตนเอง
4. ความซื่อสัตย์
5. ความพยายามในการพึ่งตนเอง

จะเห็นได้ว่า ความรับผิดชอบก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ลงได้ นอกจากนี้แผนการศึกษาชาติ หลักสูตรการศึกษาปี 2521 ก็มีวัตถุประสงค์ระบุไว้ ข้อหนึ่งว่า มุ่งหวังให้นักเรียนเป็นคนดี มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความเสียสละ ซื่อสัตย์

ออกทัน คือเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น ซึ่งหากจะกล่าวถึงเรื่องความรับผิดชอบแล้ว อาจกล่าวได้ว่า หากบุคคลมีความรับผิดชอบจะมีผลดีต่อไปนี้คือ

1. คนที่มีความรับผิดชอบย่อมจะทำงานทุกอย่างสำเร็จตามเป้าหมายทันเวลา
2. คนที่มีความรับผิดชอบย่อมเป็นที่นับถือ ได้รับการยกย่องสรรเสริญและเป็นคุณประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม
3. ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติงานสอดคล้องกับกฎจริยธรรม และหลักเกณฑ์ของสังคม โดยไม่ต้องการบังคับจากผู้อื่น
4. ไม่ทำให้เป็นคนเหตุของความเสื่อมและความเสียหายแก่ส่วนรวม
5. ทำให้เกิดความก้าวหน้า สงบสุข เรียบร้อยแก่สังคม

การพัฒนาความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมตั้งแต่วัยเด็กและจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนถึงวัยรุ่น ผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็ก แนะนำและส่งเสริมเขาในสิ่งที่ถูกต้องควร ให้เขาได้รู้จักแก้ปัญหาและคอย ๆ ปลูกฝังความรับผิดชอบให้แก่เขา เพราะนอกเหนือจากการมีวินัยและความรับผิดชอบตามธรรมชาติ อันอาจเกิดขึ้นได้เองแล้ว เด็กยังเรียนรู้วินัยและความรับผิดชอบจากวัฒนธรรม โดยอาศัยการสั่งสอนฝึกปรือจากบุคคลแวดล้อม ลักษณะเช่นนี้เป็นคุณธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม (กิ่งแก้ว อรรถาภรณ์ 2524 : 15 - 19)

มิตตัน และ แฮริส ได้ให้ข้อเสนอแนะในการฝึกเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบดังนี้ (Mitton and Harris. 1962 : 407 - 416)

1. การฝึกความรับผิดชอบควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก
2. เด็กทุกคนควรได้ฝึกการรับผิดชอบ
3. จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล
4. ควรให้เด็กทราบว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากเขา
5. ผู้ใหญ่ต้องยืดหยุ่น ไม่เร่งรัดเด็กจนเกินไป

6. ต้องระลึกเสมอว่า เด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่
7. เด็กต้องการความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ จึงต้องเปิดโอกาสให้เขาได้

รับผิดชอบตามสมควร

8. พัฒนคติและพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อผู้ใหญ่ มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการ
การรับผิดชอบต่อเด็ก
9. ไม่ควรให้เด็กรับผิดชอบต่อความสามารถ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิไลวรรณ สันตะโกมล (วิไลวรรณ สันตะโกมล 2522 : 47) ได้
ทำวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลการสอนวิชาวรรณคดีไทย เรื่อง "ลิลิตตะเลงพ่าย"
โดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และกระบวนการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางในชั้นประกาศนียบัตร
วิชาการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักศึกษาที่สอนด้วยกระบวนการ
กลุ่มสัมพันธ์และกระบวนการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ
ทางสถิติ อย่างไรก็ตามนักศึกษามีความเห็นว่าการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
ทำให้บรรยากาศการเรียนสนุกสนานและยังฝึกคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น ความรับผิดชอบต่อ
การทำงานร่วมกัน เป็นต้น นอกจากนี้ วิริยะ บุญยะนิวาสน์ (วิริยะ บุญยะนิวาสน์
2523 : 49) ได้ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการสอนจริยธรรมโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
กับการสอนแบบธรรมดาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เวลา 9 ชั่วโมง พบว่า กลุ่มที่สอน
ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีทัศนคติทางจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์
และความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีธรรมดา ซึ่งสอดคล้องกับ ชวลี นาคทัต
(ชวลี นาคทัต. 2524 : 43 - 44) ที่ทำวิจัยในเรื่องอิทธิพลของกระบวนการกลุ่ม
สัมพันธ์ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาศีลธรรมและความมีวินัยแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยม
ศึกษาปีที่ 1 พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนไม่ต่างจากนักเรียนที่สอนตามปกติ แต่มีพัฒนาการด้านความมีวินัยในตนเอง
เพิ่มขึ้น

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่สามารถพัฒนาได้และกลุ่มสัมพันธ์สามารถสร้างเสริมความรับผิดชอบต่อให้แก่บุคคลได้ ผู้วิจัยจึงมีความคิดที่จะนำเอาการสอนโดยใช้บทบาทสมมุติมาศึกษาพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนให้แก่นักเรียน

สมมุติฐานในการศึกษาครั้งนี้

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติจะมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงขึ้นกว่าก่อนได้รับการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมุติ
2. นักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติจะมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงขึ้นกว่าก่อนได้รับการสอน
3. กลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติจะมีพัฒนาการความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ

วิธีดำเนินการ

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนสายน้ำผึ้ง เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2528 จำนวน 30 คน

ขั้นตอนในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1. ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยใช้การจับสลากขึ้นมา 3 ห้อง จำนวน 150 คน จากจำนวนห้องทั้งหมด 12 ห้อง แต่ละห้องมีนักเรียนเก่งและไม่เก่งคละกัน
2. ให้นักเรียนทั้ง 150 คน ทำแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน
3. เรียงลำดับคะแนนของแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน จากสูงลงมาต่ำ แล้วคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้เปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 ลงไป
4. สุ่มนักเรียนเหล่านี้ เพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่าง 30 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling)
5. แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 คน โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน
2. โปรแกรมการสอนเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนโดยใช้บทบาทสมมุติ
3. โปรแกรมการสอนตามปกติ

แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน

1. เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ และปรับปรุงจากแบบสอบถามความรับผิดชอบของ นิภา วิจิตรศิริ (นิภา วิจิตรศิริ 2526 : 108 - 115) และญาติ ทองพลับ (ญาติ ทองพลับ 2525 : 209 - 214)

2. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปหาความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Face validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบให้สอดคล้องกัน

3. หาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามไปแจกให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสายน้ำผึ้ง จำนวน 50 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ตอบ นำแบบสอบถามที่ได้รับคำตอบแล้วมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ รวมคะแนนของแต่ละคน แล้วเรียงลำดับคะแนนจากสูงไปต่ำ ตัดเอา 25 % จากคะแนนสูงสุด และ 25 % ต่ำสุด มาวิเคราะห์รายข้อ ผลการวิเคราะห์ที่ได้คัดเลือกข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกสูง คือมีค่า ตั้งแต่ 1.75 ไว้

4. หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่หาค่าอำนาจจำแนกแล้ว มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นโดยวิธี Alpha Coefficient (Conbach. 1970 : 161) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ .8228 แสดงว่าแบบสอบถามฉบับนี้มีคุณภาพพอที่จะนำมาใช้ในการวิจัยได้

ลักษณะของแบบสอบถาม

ลักษณะของแบบสอบถามประกอบด้วยข้อความ 30 ข้อ มีตัวเลือกตอบโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ข้อความในแบบสอบถามจะเกี่ยวกับความรู้สึกและการกระทำบางอย่างที่ผู้ตอบปฏิบัติต่อชุมชน

การตอบแบบสอบถาม ให้ผู้ตอบอ่านข้อความแต่ละข้อแล้วพิจารณาตนเองว่า คิดหรือรู้สึกและเป็นเช่นนั้นมากน้อยเพียงใด เมื่อพิจารณาแล้ว จึงกาเครื่องหมาย ✓ ลงในมาตราส่วนที่กำหนดให้ 5 ระดับ คือ จริงมากที่สุด จริงมาก จริงปานกลาง จริงน้อย จริงน้อยที่สุด

ตัวอย่างแบบสอบถาม

ข้อความ	จริง ที่สุด	จริง มาก	จริง ปานกลาง	จริง น้อย	จริง น้อยที่สุด
1. การปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ ฉันจะเดินข้ามถนนพร้อมกับคนอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่ใช่ทางข้าม เพราะ เห็นว่าปลอดภัยดี					
2. ช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของ ส่วนรวม ถ้าจำเป็นต้องตัดกระดาษหรือ เหลาकिनสอดด้วยมีด ฉันจะหาสิ่งอื่น มารองบนโต๊ะที่จะเหลาก่อนเสมอ					
3. ให้ความร่วมมือทำงานเพื่อ ส่วนรวม เมื่อมีการแบ่งเวรกันทำความสะอาด ห้องเรียน ฉันมักจะไม่นับปฏิบัติ หรือ ปฏิบัติต่อเมื่อมีคนเตือน					
4. ช่วยแก้ไขสิ่งที่จะเป็นอันตราย ต่อสังคม หากเดินไปตามทางเดิน เห็นของ มีคม เช่น เศษแก้วหล่นอยู่ ฉันจะ นำไปทิ้งถังขยะ					

ข้อความ	จริง ที่สุด	จริง มาก	จริง ปานกลาง	จริง น้อย	จริง น้อยที่สุด
5. ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ในสังคม หากมีผู้ประสบอัคคีภัย ฉันยินดี บริจาคเงินช่วยเหลือด้วยความ เต็มใจ					
6. ไม่จะเลหยหน้าที่พลเมืองดี ถ้าฉันเห็นรถชนคนตาย และจำ เลขทะเบียนรถได้ ฉันจะบอก ตำรวจ เพื่อให้จับคนผิดได้เร็วขึ้น					

เกณฑ์การให้คะแนน

ข้อความใดที่มีข้อความทางบวก ให้คะแนนดังนี้

จริงมากที่สุด	ให้	5	คะแนน
จริงมาก	ให้	4	คะแนน
จริงปานกลาง	ให้	3	คะแนน
จริงน้อย	ให้	2	คะแนน
จริงน้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

ข้อใดที่มีข้อความทางลบ ให้คะแนนดังนี้

จริงมากที่สุด	ให้	1	คะแนน
จริงมาก	ให้	2	คะแนน
จริงปานกลาง	ให้	3	คะแนน
จริงน้อย	ให้	4	คะแนน
จริงน้อยที่สุด	ให้	5	คะแนน

โปรแกรมการสอนเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมติ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างตามลำดับดังนี้

1. ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อชุมชน และเทคนิคบทบาทสมมติจากทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. สร้างโปรแกรมการสอนเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมติจำนวน 12 แผน ในแผนการสอนจะประกอบไปด้วยสถานการณ์และบทบาทสมมติที่ส่งเสริมพัฒนาการ ความรับผิดชอบต่อชุมชน ในด้านการปฏิบัติตามระเบียบของสังคม การช่วยกันรักษาทรัพยากรสมบัติของส่วนรวม การให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม การช่วยแก้ไขสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชุมชน คอยช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี
3. นำโปรแกรมการสอนนั้นไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาข้อบกพร่องในด้านความเหมาะสมของสถานการณ์และบทบาทสมมติ ตลอดจนวิธีการและระยะเวลาที่ใช้ในการแสดง เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น และเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการวิจัยต่อไป

โครงการสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ เรื่อง "ความรับผิดชอบต่อชุมชน"

ครั้งที่	หัวข้อ	กิจกรรม เรื่อง	จุดมุ่งหมาย
1	ปฐมนิเทศ	-	1. เพื่อให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคยกัน 2. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจวิธีการของบทบาทสมมุติ 3. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจจุดมุ่งหมายของโปรแกรมการฝึกบทบาทสมมุติเรื่องความรับผิดชอบต่อชุมชน
2	การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับของชุมชน	"อุปติเตต"	1. เพื่อให้นักเรียนเห็นผลดีของการปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน 2. เพื่อให้นักเรียนเห็นผลเสียของการไม่ปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน 3. เพื่อให้นักเรียนรู้วิธีปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน 4. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน
3	การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับของชุมชน	"ล่าซารก็มีหัวใจ"	1. เพื่อให้นักเรียนเห็นผลดีของการปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน 2. เพื่อให้นักเรียนเห็นผลเสียของการไม่ปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน 3. เพื่อให้นักเรียนรู้วิธีปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน

ครั้งที่	หัวข้อ	กิจกรรม เรื่อง	จุดมุ่งหมาย
4	การรักษาทรัพย์สินสมบัติของ ชุมชน	"หน้า 70 หายไปไหน"	4. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญ ของการปฏิบัติตามระเบียบของ ชุมชน 1. เพื่อให้นักเรียนรู้วิธีการในการ รักษาสมบัติของส่วนรวม 2. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของ สมบัติส่วนรวม
5	การรักษาทรัพย์สินสมบัติของ ชุมชน	"คิดใคร่ก็สาย เสียแล้ว"	1. เพื่อให้นักเรียนรู้วิธีการในการ รักษาสมบัติของส่วนรวม 2. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของ สมบัติส่วนรวม
6	การให้ความร่วมมือในการ ทำงานเพื่อส่วนรวม	"หมู่บ้าน ตัวอย่าง"	1. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของ การให้ความร่วมมือกับส่วนรวม 2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักให้ความร่วมมือ กับส่วนรวม 3. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึก ต้องการทำงานเพื่อส่วนรวม
7	การให้ความร่วมมือในการ ทำงานเพื่อส่วนรวม	"เรื่องของ นลินี"	1. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญ ของการให้ความร่วมมือกับ ส่วนรวม 2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักให้ความร่วมมือ กับส่วนรวม

ครั้งที่	หัวข้อ	กิจกรรม เรื่อง	จุดมุ่งหมาย
8	ช่วยแก้ไขป้องกันสิ่งที่จะเป็น อันตรายต่อชุมชน	"นึกไม่ถึง"	3. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกต้องการ ทำงานเพื่อส่วนรวม 1. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน อันตราย ที่เกิดแก่ชุมชน ย่อมมีผลกระทบต่อนักเรียน 2. ให้นักเรียนเป็นคนรู้จักสังเกต ระมัดระวัง
9	ช่วยแก้ไขและป้องกันสิ่งที่จะ เป็นอันตรายต่อชุมชน	"บาเสพติด"	1. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน อันตราย ที่เกิดแก่ชุมชน ย่อมมีผลกระทบต่อนักเรียน 2. ให้นักเรียนเป็นคนรู้จักสังเกต ระมัดระวัง 3. เพื่อให้นักเรียนรู้วิธีในการแก้ไข และป้องกันอันตรายต่อชุมชน
10	ให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน	"ให้และรับ"	1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักรับรู้และเข้าใจ ความต้องการของผู้อื่น 2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักเสียสละเพื่อผู้อื่น
11	ให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน	"บ้านใกล้ เรือนเคียง"	1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักรับรู้และเข้าใจ ความรู้สึกของผู้อื่น

ครั้งที่	หัวข้อ	กิจกรรม เรื่อง	จุดมุ่งหมาย
12	ไม่ละเลยหน้าที่พลเมืองดี	"ชีวิตใหม่ จากเธอ"	2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักเสียสละ 3. เพื่อให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน 1. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจบทบาทของ ตนเองที่พึงมีต่อชุมชน 2. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการ เป็นพลเมืองดี
13	ไม่ละเลยหน้าที่พลเมืองดี	"ป่าไม้ที่รัก"	1. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจบทบาทของ ตนเองที่พึงมีต่อชุมชน 2. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของ การเป็นพลเมืองดี
14	ปัจฉิมนิเทศ	-	1. เพื่อให้นักเรียนสรุปทบทวนบทเรียน ที่ได้เรียนไป 2. เพื่อให้นักเรียนสรุปเรื่องความ รับผิดชอบต่อชุมชน

หมายเหตุ แต่ละกิจกรรมใช้เวลา 30 - 50 นาที

ตัวอย่างการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ
แผนการสอนครั้งที่ 4

1. เรื่อง การรู้จักรักษาทรัพย์สินของชุมชน เวลา 1 คาบ
2. จุดประสงค์ เพื่อให้นักเรียน
 1. รู้วิธีการในการรักษาทรัพย์สินของส่วนรวม
 2. เห็นคุณค่าของสมบัติส่วนรวม

การสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันถึงคุณประโยชน์ของห้องสมุดโดยทั่วไป
2. ให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมติตามบทบาทที่กำหนดให้ โดยใช้เวลา 10 - 20 นาที
3. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 3 - 5 คน โดยอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 การกระทำของอาวนถูกตองหรือไม่
 - 3.2 ถ้านักเรียนเป็นเตัย นักเรียนจะทำอย่างไร
 - 3.3 การที่อาวนมีพฤติกรรมดังกล่าว น่าจะเกิดจากสาเหตุใดและจะแก้ไขไค้อย่างไร
4. ครูให้ตัวแทนของแต่ละกลุ่มออกมารายงานผลการอภิปรายและสรุป
5. ครูให้นักเรียนผลัดกันเล่าประสบการณ์ที่ได้พบหรือฟังมาเกี่ยวกับการรักษาทรัพย์สินของชุมชน
6. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปวิธีการใช้ห้องสมุดที่ถูกวิธีและในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทุกคนจึงมีหน้าที่ต้องช่วยกันรักษาทรัพย์สินของชุมชน

การประเมินผล

1. สังเกตจากการรวมกิจกรรมและการอภิปราย
2. สังเกตจากการตอบคำถามและยกตัวอย่าง

ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม

จาก ในตอนพักกลางวัน เต๋ยไม่ทราบจะทำอะไร จึงไปนั่งอ่านหนังสือในห้องสมุด เต๋ยเห็นเพื่อน ๆ นั่งจับกลุ่มกันอ่านหนังสืออยู่ที่โต๊ะมุมห้อง จึงเข้าไปนั่งรวมกลุ่มด้วย พอตีเห็นมาเห็นอ้วน ยืนลับ ๆ ล่อ ๆ อยู่ข้างตู้หนังสือ จึงเข้าไปดูเห็นอ้วนกำลังฉีกหนังสือของห้องสมุดอยู่ จึงเข้าไปห้าม แต่อ้วนไม่สนใจกลับบอกว่า "เสียเงินค่าบำรุงห้องสมุดไปแล้ว ต้องใช้ให้คุ้มใคร ๆ เขาก็ทำกันอย่างนี้ อ้าวว่าแต่ฉีกเลย หยิบไปทั้งเล่มก็ยังเคย ถ้าเต๋ยอยากได้เล่มไหนก็บอก จะเอาออกไปให้" เต๋ยบอกว่า "หนังสือห้องสมุดเป็นสมบัติของส่วนรวม เป็นของนักเรียนทุกคน ที่จะต้องช่วยกันรักษา ไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง ถ้าหากอ้วนฉีก หรือขโมยหนังสือออกไป เวลาคนอื่นเขาจะใช้ก็ไม่มีใช้ หรือถ้านักเรียนคนอื่นขาดความรับผิดชอบต่อทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม คิดอย่างอ้วน คือต่างคนต่างหยิบเอาไปเป็นสมบัติของตนเองแล้ว อีกหน่อยหนังสือในห้องสมุดก็คงไม่มีให้ใช้" อ้วนบอกว่า "ให้เต๋ยเป็นคนตีไปคนเดียวก็น่าแล้วกัน" แล้วทำท่าจะเดินหนี แต่เต๋ยก็เรียกไว้และถามว่า "ทำรายงานวิชาภาษาไทยที่จะส่งพรุ่งนี้เสร็จแล้วหรือยัง" อ้วนตอบว่า "ยังไม่ได้ทำเลย" แล้วก็เดินไปหาหนังสือเพื่อมาทำรายงาน แต่เปิดหน้าเรื่องที่ต้องการไม่พบ เพราะหนังสือถูกฉีกไปหมดแล้ว อ้วนพูดด้วยความโมโหว่า "คนที่ฉีกเอาไปเป็นพวกเห็นแก่ตัว" เต๋ยบอกว่า "ใช่พวกที่ชอบฉีก ขอบขโมยหนังสือห้องสมุด เป็นพวกที่เห็นแก่ตัว และขาดความรับผิดชอบสมบัติของส่วนรวม" อ้วนหันมามองหน้าเต๋ย แล้วขอโทษที่ตนเองเคยฉีกและขโมยหนังสือ โดยไม่นึกถึงว่า ยังมีคนอื่นอีกมากที่เขาต้องการใช้หนังสือ และสัญญาว่า ต่อไปนี้ตนจะไม่ทำอย่างนี้อีก

บทบาทของเพื่อน ๆ

ฉันคือเพื่อน ๆ ของเต้ยและอ้วน ฉันทานข้าวกลางวันเสร็จแล้ว จึงเข้ามาใช้ห้องสมุด พวกฉันจับกลุ่มกันอยู่ที่มุมหนึ่งของห้องสมุด บางคนกำลังค้นหนังสือ บางคนกำลังอ่านหนังสือ บางคนกำลังปรึกษารายงานหรือกันพอดี เต้ยก็เดินเข้ามาสมทบด้วย

บทบาทของเต้ย

สมมุติฉันคือเต้ย เมื่อทานอาหารกลางวันเสร็จแล้ว จึงเดินเข้าไปในห้องสมุด เห็นเพื่อน ๆ กำลังจับกลุ่มกันอยู่ จึงเดินเข้าไปสมทบ บังเอิญเห็นอ้วนยืนลับ ๆ ล่อ ๆ อยู่ข้างตู้หนังสือ ฉันสงสัย จึงเดินเข้าไปดู เห็นอ้วนกำลังฉีกหนังสือของห้องสมุดอยู่ จึงห้ามปราม อ้วนกลับไม่สนใจและเถียงฉันอีก ฉันจึงบอกว่าหนังสือของห้องสมุดเป็นสมบัติของส่วนรวม เป็นของนักเรียนทุกคนที่จะต้องช่วยกันรักษา มิใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง ถ้าหากอ้วนแอบฉีกหรือขโมยไป คนอื่นก็จะมีมิใช่ อ้วนไม่สนใจทำอะไรจะเดินหนี ฉันจึงชวนอ้วนไปหาหนังสือทำรายงานวิชาภาษาไทย แต่หนังสือถูกฉีกไปเสียแล้ว ฉันจึงได้ชักชวนให้อ้วนเห็นถึงโทษของการเห็นแก่ตัว ทำลายสมบัติของส่วนรวม

บทบาทของอ้วน

สมมุติฉันเป็นอ้วน ขณะนี้เป็นเวลาพักกลางวัน ฉันเข้าห้องสมุดเพื่อค้นคว้าและหาหนังสือไปทำรายงาน เมื่อหาหนังสือได้แล้ว ฉันก็นำหนังสือมา และฉันก็ไปแอบที่มุมอับของตู้ เพื่อจะฉีกหน้าที่ต้องการไป บังเอิญเต้ยมาเห็นและห้ามปรามฉัน ฉันไม่เชื่อและโต้เถียงเต้ย เพราะฉันเคยกระทำอยู่เสมอ ๆ และไม่เคยเห็นมีผลเสียอะไร เต้ยกับฉันโต้เถียงกันสักครู่ ฉันโกรธจึงจะทำท่าจะเดินออกจากห้องสมุด เต้ยก็ชวนฉันไปทำรายงานภาษาไทย ฉันนึกได้ว่ารายงานภาษาไทยยังไม่เสร็จ จึงเปลี่ยนใจไม่ออกจากห้องสมุด เมื่อค้นได้หนังสือเล่มที่ต้องการ ปรากฏว่า หน้าที่ฉันต้องการ ถูกฉีกไปเสียแล้ว ฉันโกรธมาก เมื่อเต้ยพูดให้ฉันรู้สึกตัว ฉันรู้สึกเสียใจในการกระทำที่ผ่านมาของตนเอง และสัญญาว่าจะไม่ทำอย่างนั้นอีก

การดำเนินการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental research) โดยใช้แผนการวิจัยแบบ Pretest -- Posttest Control Group Design ดังนี้ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ 2524 : 225 - 226)

ตาราง 1 แบบแผนของการทดลอง

กลุ่ม	สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
R_E	T_{E1}	X	T_{E2}
R_C	T_{C1}	-	T_{C2}

ความหมายของสัญลักษณ์

- E แทน กลุ่มทดลอง (Experimental group)
- C แทน กลุ่มควบคุม (Control group)
- T_1 แทน การทดสอบก่อนที่จะทำการทดลอง (Pretest)

- T₂ แทน การทดสอบภายหลังการทดลอง (Posttest)
 X แทน การจัดการกระทำ (Treatment)
 R แทน การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่ม (Random assigned)

วิธีดำเนินการ

การดำเนินการทดลอง มีลำดับขั้นดังนี้

1. ให้นักเรียนที่เป็นประชากรสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ตอบแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชนที่วิเคราะห์คุณภาพแล้ว และจัดเรียงลำดับคะแนนจากสูงลงมาต่ำ แล้วคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 แล้วสุ่มอย่างง่ายเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน และสุ่มอย่างง่ายอีกครั้ง เพื่อจะแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 15 คน
2. ดำเนินการสอนเทคนิคบทบาทสมมุติกับกลุ่มทดลองตามโปรแกรมการฝึก ส่วนกลุ่มควบคุม ได้รับการสอนตามปกติที่มีเนื้อหาเช่นเดียวกับโปรแกรมที่จัดขึ้น แต่ละกลุ่มได้รับการสอนสัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 1 ครั้ง รวมกลุ่มละ 12 ครั้ง
3. ให้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มตอบแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชนอีกครั้งหนึ่ง
4. นำคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน ของทั้งสองกลุ่ม มาหาค่าเฉลี่ยและความแปรปรวน
5. นำค่าเฉลี่ยและค่าความแปรปรวนทั้งก่อนและหลังการทดลองของทั้งสองกลุ่ม มาทดสอบความแตกต่างด้วยวิธีการทางสถิติ โดยใช้การทดสอบค่า t -test

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน

1.1 คะแนนเฉลี่ย (Mean) ใช้สูตร (Ferguson. 1971 : 45)

$$\bar{X} = \frac{\Sigma X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ยของคะแนน

ΣX แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

1.2 หาค่าความแปรปรวน (Variance) ใช้สูตร (Ferguson.

1971 : 62)

$$S^2 = \frac{n \Sigma X^2 - (\Sigma X)^2}{n(n - 1)}$$

เมื่อ S^2 แทน ค่าความแปรปรวน

ΣX แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

ΣX^2 แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

n แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

2. สถิติสำหรับการวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือ

2.1 การหาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อของแบบสอบถามความรับผิดชอบ

ต่อชุมชน ใช้สูตร (ชูศรี วงศ์รัตน์ 2525 : 201)

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{S_H^2}{n_H} + \frac{S_L^2}{n_L}}}$$

เมื่อ t แทน ค่าอำนาจจำแนก

$\bar{X}_H$ แทน ค่าเฉลี่ยของคะแนนกลุ่มสูง

$\bar{X}_L$ แทน ค่าเฉลี่ยของคะแนนกลุ่มต่ำ

S_H^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มสูง

S_L^2	แทน ความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มต่ำ
n_H	แทน จำนวนคนในกลุ่มสูง
n_L	แทน จำนวนคนในกลุ่มต่ำ
ΣX^2	แทน ผลรวมของคะแนน X แต่ละตัวยกกำลังสอง
ΣY^2	แทน ผลรวมของคะแนน Y แต่ละตัวยกกำลังสอง
ΣXY	แทน ผลรวมของผลคูณระหว่าง X กับ Y
N	แทน จำนวนคนหรือสิ่งทีศึกษ

2.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความรับผิดชอบชุมชน โดยใช้

Alpha Coefficient (Cronbach, 1970 : 161)

$$L = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\Sigma S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ L แทน สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ

n แทน จำนวนข้อของแบบสอบถามทั้งฉบับ

S_i^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

S_t^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวม

3. สถิติสำหรับการทดสอบสมมุติฐาน

3.1 เปรียบเทียบความรับผิดชอบชุมชนของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ และของกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการสอนตามปกติ โดยใช้สูตร t-test แบบ Dependent Measure สูตร (Ferguson, 1971 : 154)

$$t = \frac{\Sigma D}{\sqrt{\frac{n \Sigma D^2 - (\Sigma D)^2}{n-1}}}$$

$$df = n - 1$$

เมื่อ t แทน ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาใน t -distribution
 D แทน ความแตกต่างของคะแนนแต่ละคู่
 n แทน จำนวนนักเรียน

3.2 เปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อชุมชนระหว่างกลุ่มทดลองหลังจาก
 ได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ และกลุ่มควบคุม หลังได้รับการสอนตามปกติ
 โดยใช้ t -test แบบ Independent Measure จากสูตร (Ferguson.
 1971 : 173)

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{(n_1-1)S_1^2 + (n_2-1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \left[\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right]}}$$

$$df = n_1 + n_2 - 2$$

เมื่อ t แทน ค่าเฉลี่ยที่ใช้ตรวจสอบความแตกต่างระหว่าง
 คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
 $\bar{X}_1$ แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลอง
 $\bar{X}_2$ แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มควบคุม
 S_1^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มทดลอง
 S_2^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มควบคุม
 n_1 แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มทดลอง
 n_2 แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มควบคุม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการอ่านผล แปลผลวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ ผู้วิจัยจึงขอกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

- N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
- ΣD แทน ผลรวมของผลต่างของคะแนนก่อนและหลังการสอนด้วยเทคนิค
บทบาทสมมุติและการสอนตามปกติแต่ละคู่
- ΣD^2 แทน ผลรวมของผลต่างยกกำลังสองของคะแนนก่อนและหลังการสอน
ด้วยเทคนิค บทบาทสมมุติ และการสอนตามปกติ แต่ละคู่
- t แทน ค่า t ที่ใช้ในการพิจารณา t -distribution
- $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ยคะแนน
- S^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. เปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อน
การทดลองและหลังการทดลอง โดยใช้ t -test แบบ Dependent Measure
2. เปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อน
การทดลองและหลังการทดลอง โดยใช้ t -test แบบ Dependent Measure
3. เปรียบเทียบความรับผิดชอบของนักเรียนหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง
และกลุ่มควบคุม โดยใช้ t -test แบบ Independent Measure

ตาราง 2 การพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วย
เทคนิคบทบาทสมมุติก่อนและหลังได้รับการสอน

กลุ่มตัวอย่าง	N	ΣD	ΣD ²	t
ก่อนได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ	15	269	7191	5.3400**
หลังได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ	15			

$$**t(.01, 14) = 2.6240$$

จากตาราง 2 แสดงว่า การพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ ก่อนและหลังการได้รับการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นั่นคือหลังการได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ นักเรียนมีพัฒนาการความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงขึ้นกว่าเดิม

ตาราง 3 การพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ ก่อนและหลังได้รับการสอน

กลุ่มตัวอย่าง	N	ΣD	ΣD^2	t
ก่อนได้รับการสอนตามปกติ	15	100	2146	2.4433*
หลังได้รับการสอนตามปกติ	15			

$$*t(.05, 14) = 1.7610$$

จากตาราง 3 แสดงว่า การพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติก่อนและหลังได้รับการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือหลังการได้รับการสอนตามปกติ นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ มีพัฒนาการความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงขึ้นกว่าเดิม

ตาราง 4 การพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วย
เทคนิคบทบาทสมมติและกลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ หลังการได้รับการสอนด้วย
เทคนิคบทบาทสมมติและได้รับการสอนตามปกติ

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}$	S^2	t
การสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมติ	15	101.60	189.68	2.1700*
การสอนตามปกติ	15	92.33	82.38	

$$*t(.05, 14) = 1.7610$$

จากตาราง 4 แสดงว่า คะแนนการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนหลังการ
ทดลองระหว่างกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมติ และกลุ่มที่ได้รับการสอน
ตามปกติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาลักษณะของการใช้เทคนิคบทบาทสมมุติในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชน
2. เพื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ และนักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ

สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมุติ จะมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน สูงขึ้นกว่าก่อนได้รับการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมุติ
2. นักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ จะมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน สูงขึ้นกว่าสอนได้รับการสอน
3. นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ จะมีพัฒนาการความรับผิดชอบต่อชุมชน สูงขึ้นกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสายน้ำผึ้ง เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ซึ่งเลือกโดยสุ่มนักเรียนมา 3 ห้อง จากนักเรียน 12 ห้อง ให้ทำแบบทดสอบความรับผิดชอบต่อชุมชน นำนักเรียนที่ได้คะแนนต่ำกว่าเปอร์เซนไทล์ที่ 25 มาสุ่มอย่างง่ายเป็นกลุ่มตัวอย่าง 30 คน แล้วสุ่มอย่างง่ายอีกครั้งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 15 คน แล้วจับสลากให้กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มทดลอง อีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มควบคุม

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน
2. โปรแกรมการสอนเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ
3. โปรแกรมการสอนตามปกติ

การดำเนินการทดลอง

1. นำแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชนให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เป็นประชากรทำ นำนักเรียนที่ได้คะแนนต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 มาสุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย แล้วใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย ออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 15 คน จับสลากให้กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มทดลอง อีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มควบคุม
2. ดำเนินการสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ กับกลุ่มทดลองตามโปรแกรมการฝึก ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนตามปกติโดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อชุมชน โดยแต่ละกลุ่มได้รับการสอนสัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 1 ครั้ง รวมกลุ่มละ 12 ครั้ง
3. ให้กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม ทอบแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชนอีกครั้ง
4. นำคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชนของทั้ง 2 กลุ่ม มาหาค่าเฉลี่ยและความแปรปรวน
5. นำค่าเฉลี่ยและค่าความแปรปรวนทั้งก่อนและหลังการทดลองของทั้ง 2 กลุ่ม มาทดสอบความแตกต่างด้วยวิธีการทางสถิติ โดยใช้การทดสอบค่า t -test

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและคำนวณหาค่าต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. เปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง โดยใช้ t-test แบบ Dependent Measure
2. เปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง โดยใช้ t-test แบบ Dependent Measure
3. เปรียบเทียบความรับผิดชอบของนักเรียนหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้ t-test แบบ Independent Measure

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมุติจะมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงขึ้นกว่าก่อนได้รับการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมุติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. นักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ จะมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงขึ้นกว่าก่อนได้รับการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ จะมีพัฒนาการความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมุติจะมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงขึ้นกว่าก่อนได้รับการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมุติ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพราะบทบาทสมมุติเป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ช่วยในการสอนได้มาก ครูสามารถนำบทบาทสมมุติไปช่วยในการสอนได้มาก โดยการนำบทบาทสมมุติไปช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในความรู้ต่าง ๆ หลายด้าน เช่น ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดี ผู้เรียนมีโอกาสสำรวจค่านิยมของตนและหา

หลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตของตน พัฒนาความสามัคคีในกลุ่ม ส่งเสริมการเรียนรู้ และการฝึกปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม รู้จักการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ (ทิศนา ขัมมณี 2519 : 42) นอกจากนี้ ชูศรี สนิทประชากร (ชูศรี สนิทประชากร 2525 : 14 - 15) ได้กล่าวไว้ว่า การแสดงบทบาทสมมุติจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องชัดเจนขึ้น เพราะเรื่องนั้น ๆ จะเป็นเรื่องที่สมมุติจากเรื่องจริง ซึ่งจะเป็นการฝึกให้นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะนำไปปฏิบัติในสภาพจริง รู้จักการตัดสินใจและนำการแก้ปัญหาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากการที่ผู้วิจัยได้ทดลองนำเทคนิคบทบาทสมมุติไปใช้สอนเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนแก่นักเรียน สังเกตเห็นว่า นักเรียนมีความพึงพอใจมาก เพราะนักเรียนได้ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา สำหรับเนื้อเรื่องของกิจกรรมที่เปลี่ยนไปทุกครั้ง นักเรียนต่างเต็มใจที่จะได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม จากสถานการณ์ที่สมมุติขึ้น และนักเรียนทุกคนได้รับการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมุติ ต่างก็แสดงใจอย่างเป็นธรรมชาติ เนื่องจากผู้สอนได้เตรียมความพร้อมของนักเรียนมาอย่างดีและสิ่งนี้คือปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การสอนได้ผล ดังที่ ทิศนา ขัมมณี (ทิศนา ขัมมณี 2519 : 89) กล่าวว่า การแสดงจะเป็นไปอย่างธรรมชาติได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมและความสบายใจของผู้แสดง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ซึ่งมีสิ่งสนับสนุนให้ความบทบาทสมมุติเป็นเทคนิคที่สามารถใช้พัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุจิตรา บัวคำภา (สุจิตรา บัวคำภา 2525 : 51 - 53) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการสอนจริยศึกษาด้วยการใช้การแสดงบทบาทสมมุติ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ว่าการสอนด้วยการไม่ใช้การแสดงบทบาทสมมุติ

จากเหตุผลที่ผู้วิจัยกล่าวมาทั้งหมดจึงเห็นได้ว่า การนำบทบาทสมมุติมาใช้ในการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนในด้านต่าง ๆ จึงน่าจะเป็นวิธีการที่ได้รับการนำไปใช้ต่อไป

2. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีการสอนตามปกติ จะมีพัฒนาการความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงขึ้นกว่าก่อนได้รับการสอน ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ การสอนตามปกติในการวิจัยครั้งนี้เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อชุมชน แบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ 6 ด้านคือ การปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน การรักษาทะเบียนของชุมชน การให้ความร่วมมือทำงานเพื่อส่วนรวม การแก้ไขและป้องกันสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชุมชน การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน และปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ซึ่งลักษณะดังกล่าวข้างต้น

หากมีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้นก็จะ เป็นที่ยอมรับของสังคม

ซึ่งความต้องการนี้ ถือว่าเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของมนุษย์ ตามทฤษฎีของ มาสโลว์ ซึ่งกล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการชั้นที่ 3 คือ ความต้องการความรักและการยอมรับจากสังคม เมื่อนักเรียนได้รับการสอนเนื้อหาเหล่านี้ จึงพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนในตัวของตนเองได้ เพราะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมไปพร้อม ๆ กัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้นักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ มีพัฒนาการ ความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงขึ้น

3. นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ จะมีพัฒนาการ ความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้และสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ สุนีย์ ชุมจิต (สุนีย์ ชุมจิต 2523 : 72 - 76) ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนและทัศนคติค่านิยมสัมพันธของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้วยการ ใช้และไม่ใช้บทบาทสมมุติ ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมุติมี ทัศนคติค่านิยมสัมพันธสูงกว่านักเรียนที่เรียนรูจากข้อสนเทศ ซึ่งสอดคล้องกับ วรที สิริพิทุร (วรที สิริพิทุร 2525 : 40) ซึ่งศึกษาการพัฒนาโนภาพแห่งตน โดยใช้บทบาทสมมุติกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลปรากฏว่า นักเรียนกลุ่มที่ได้รับการใช้บทบาทสมมุติ มีการพัฒนาโนภาพแห่งตนสูงกว่ากลุ่มควบคุม ที่ได้รับข้อสนเทศ

จากผลการวิจัยเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า บทบาทสมมุติเป็นวิธีที่ีวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนมีการพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนที่ดีขึ้นกว่าเดิม และคือการเรียนรูจากการสอนตามปกติ ทั้งนี้เพราะการแสดงบทบาทสมมุติสามารถทำให้นักเรียนได้มีโอกาสสวมบทบาทในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกับสภาพความเป็นจริง ซึ่งในแต่ละสถานการณ์ยังเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้ผู้แสดงได้เห็นถึงแง่มุมของพฤติกรรมบางประการที่เป็นตัวอย่างที่ดี และพฤติกรรมบางประการที่ไม่ดี ซึ่งจะเป็นตัวอย่างให้นักเรียนต่อไปในการดำรงชีวิตในชุมชน ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรูจากการสอนตามปกติ ซึ่งนักเรียนไม่มีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติตนในขณะที่เรียนได้ทุกคน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ มีพัฒนาการ ความรับผิดชอบต่อชุมชนสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น พอจะกล่าวได้ว่า บทบาทสมมุติเป็นกิจกรรมที่เหมาะสม และมีคุณค่าต่อการที่ครูจะนำไปใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เพราะการแสดงบทบาทสมมุติทำให้ผู้เรียนได้เห็นพฤติกรรมของตัวแบบที่ตนจะเลียนแบบ นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องที่สอน เข้าใจในความสัมพันธ์ของตนเองต่อกลุ่มอันนำไปสู่การปรับตัวต่อผู้อื่นหรือต่อสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้อีก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ควรมีการฝึกและให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ แก่ครูเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับนักเรียน ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ

1.2 จากการท้าววิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อคิดว่า ไม่ว่าจะมีการท้าววิจัย หรือทำทดลองโดยใช้เทคนิคใดก็ตาม การเตรียมความพร้อมของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเมื่อนักเรียนมีความพร้อมแล้ว ย่อมเกิดความพึงพอใจที่จะกระทำ พฤติกรรมนั้นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ควรทดลองใช้การสอนเทคนิคบทบาทสมมุติ ในการพัฒนาความ รับผิดชอบต่อชุมชนนี้ กับนักเรียนในระดับชั้นอื่น เพื่อดูว่าจะได้ผลอย่างไร โดยเปลี่ยน เนื้อหาให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน

2.2 ควรทดลองใช้การสอนเทคนิคบทบาทสมมุติในการพัฒนาความ รับผิดชอบด้านอื่น ๆ บ้าง เช่น ความรับผิดชอบตนเอง ความรับผิดชอบต่อบิดา มารดา และความรับผิดชอบต่อเพื่อน เป็นต้น

2.3 ควรมีการติดตามผลระยะยาว เพื่อศึกษาว่า ความรับผิดชอบ ต่อชุมชนที่ได้รับการพัฒนาขึ้นนั้น จะยังคงทนอยู่กับเขามากน้อยเพียงใด

2.4 ควรทดลองใช้การสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมุติกับนักเรียนชาย เพื่อศึกษาว่า แตกต่างจากเพศหญิงหรือไม่

บรรณานุกรม

กิ่งแก้ว อัครถาวร "ทำไมต้องวินัย" มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ 3(1) : 15 - 19
ภาคเรียนที่ 1 2524

โกมล กมลเศรษฐ์ "จริยศึกษา แก่ปัญหามันปลายได้ผลน้อย" มิตรครู 23(21) :
16 - 18 พฤศจิกายน 2524

คมเพชร ฉัตรสุกกุล กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน เอกสารประกอบการเรียน
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2521, 99 หน้า

จรรยา สุภาพ แบบเรียนสังคมศึกษา ไทยวัฒนาพานิช 2520, 194 หน้า

จำเนียร ขว่งโชติ ศิรินันท์ เพชรทองคำ และจิตรา วสุวานิช จิตวิทยาเด็ก
และวัยรุ่น โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2521, 347 หน้า

ฉลวยศรี มีใจเย็น การทดลองใช้การแสดงบทบาทสมมติเพื่อพัฒนาจริยธรรมด้าน
ความกตัญญูต่อเวทีของเค้กชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปรินิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2526, 114 หน้า อัดสำเนา

ชม ภูมิภาค "การปลูกฝังจริยธรรม" ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2(1) : 14 - 18 มิถุนายน - ธันวาคม 2520

ชาลี นาคทัต อิทธิพลของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาศีลธรรม
และความมีวินัยแห่งตน ปรินิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2524, 189 หน้า อัดสำเนา

ชูศรี วงศ์วัณณะ สถิติเพื่อการวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2525, 273 หน้า

ชูศรี สนิทประชากร วิธีสอนในระดับประถมศึกษาตามแนวหลักสูตรใหม่ วัชรการพิมพ์
2525, 78 หน้า

ญาณิ ทองพลับ การทดลองสอนความมีวินัยทางสังคมด้วยชุดการสอนในกลุ่มการทำงาน
และพื้นฐานอาชีพชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปรินิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2525, 230 หน้า

ทวีป อภิลิทธิ "คนกับค่านิยม" นิตรกร 25(18) : 36 - 37 30 กันยายน

2526

ทีศนา แชนมณี "การไขว่คว้าหาทัศนคติในการเรียนการสอน" ครุศาสตร์ 6(2) :

41 - 48 กรกฎาคม - สิงหาคม 2519

นิคม ศังคะพิภพ การเปรียบเทียบบุคลิกภาพความเกรงใจและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวไทยจีน ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา 2516, 123 หน้า อัดสำเนา

นิภา วิจิตรศิริ ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหนองแค สรภกิจพิทยา จังหวัดสระบุรี ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2526, 121 หน้า อัดสำเนา

ประกอบ ระกิติ กระบวนการกลุ่ม องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก 2523, 149 หน้า

ประหยัศ จิระวรพงศ์ เทคโนโลยี 301 เทคโนโลยีทางการสอน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 2522, 190 หน้า

พนัส หันนาภินทร์ "การสอนค่านิยม" โครงการสอนค่านิยม แผนกเอกสารและการพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 2520, 175 หน้า

ไพศาล ไกรสิทธิ์ วัฒนธรรมการทำงานของคนไทย ปรินญาณิพนธ์ กศ.ค. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524, 367 หน้า

ยุพา อานันทสิทธิ์ ผลการสอนแบบสอส่วนสืบสวนในวิชาวิทยาศาสตร์ที่มีต่อความคิดแบบสอส่วนความฉันทนาการ เรียนและความรู้สึกรับผิดชอบ ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2515, 140 หน้า อัดสำเนา

เยาวพา เคชะคุปต์ ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา ปรินญาณิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 297 หน้า อัดสำเนา

รัตนา นฤภัทร การเปรียบเทียบผลของการสอนทักษะการทวนซ้ำด้วยวิธีบรรยายให้ตัวแบบและบทบาทสมมุติแก่นักศึกษาจิตวิทยาการศึกษา ปรินญาณิพนธ์ ค.ม.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524, 122 หน้า อัดสำเนา

เรวดี วงศ์พรหมเมฆ กระบวนการกลุ่ม ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์ไชยวัฒน์ 2521,
54 หน้า

ลวน สายยศ และอังคณา สายยศ สถิติวิทยาทางการศึกษา วัฒนาพานิช 2524,
286 หน้า

วราณี สิริพิทุร การพัฒนาโนภาพแห่งตนโดยวิธีบทบาทสมมุติของนักเรียนชั้นประถม
ปีที่ 4 วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2525,
93 หน้า อักสาเนา

วิมลรัตน์ ชัยสิทธิ์ การแสดงบทบาทสมมุติในการสอนกลุ่มบูรณาการสำหรับชั้นประถม
ปีที่ 1 วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2522, 135 หน้า อักสาเนา

วิริยะ บุญะนิวาสน์ การเปรียบเทียบการสอนจริยธรรมโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
กับการสอนแบบธรรมคา ระดับชั้นประถมปีที่หก วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ 2523, 145 หน้า อักสาเนา

วิไลวรรณ สันตะโกมล การเปรียบเทียบการสอนวิชาวรรณคดีไทย เรื่อง "ลิลิต
ตะเลงพ่าย" โดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และกระบวนการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง
ในชั้น ประถมศึกษาปีที่หก วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2522, 151 หน้า อักสาเนา

ศึกษาริการ, กระทรวง หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503
คุรุสภา 2503, 395 หน้า

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โรงพิมพ์คุรุสภา 2521,
259 หน้า

สมพงษ์ จิตระดับ "การสอนจริยศึกษาด้วยสถานการณ์จำลอง" ประชาศึกษา
34(6) : 15 - 21 มีนาคม 2527

สมาน บุญสัน, บรรณาธิการ แนะนำหลักสูตรประถมศึกษา 2521, 70 หน้า

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ การพัฒนาคุณภาพของประชากรไทย โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์
2514, 227 หน้า

- สินวล เกษรหม สำนักการศึกษา 5(7) : 7 - 10 เมษายน 2524
- สุกัญญา ชาริวรรณ หลักการสอนและการเตรียมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ เฉลิมชัย
การพิมพ์ 2521, 187 หน้า
- สุจิตรา บัวคำภา การศึกษากการสอนจริยศึกษาค้นคว้าใช้และไม่ใช้การแสดงบทบาท
สมมุติในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปรินญาพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2525, 126 หน้า อัดสำเนา
- สุนัย รุณจิต การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติค่านิยมสัมพันธ
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนหน่วย "ชีวิตในบ้าน" ด้วยการสอนแบบใช้และไม่ใช้การแสดงบทบาทสมมุติ ปรินญาพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร 2523, 182 หน้า อัดสำเนา
- อุบล เวียงสุวรรณ "ผลการวิจัยทางการศึกษา" การประชุมทางวิชาการครั้งที่ 17
สัมพันธ์พานิช 2522, 96 หน้า
- Cronbach, Lee J. Essentials of Psychological Testing.
3rd. ed., New York. Harper & Row, 1970. 752 p.
- Flippo, Edwin B. Management : A Behavioral Approach.
Allyn and Bacon. 1966. 562 p.
- Funk and Wagnalls. New Standard Dictionary of the English
Language. 1966. p.2095.
- Ferguson, George A. Statistical Analysis in Psychology
and Education. New York, Mc.Graw-Hill Book Company,
1971. 492 p.
- Lee, John R. Teaching Social Studies in the Elementary
School. New York, Free Press, 1974, 367 p.
- Levit and Jennings. "Learning Through Role Playing,"
How to Use Role Playing and Other Tools For Playing.
(Illinois : Adult Education Association of the
U.S.A., C. 1974. 402 p.
- Shaftel, Fannie R. and George Shaftel. Role Playing for
Social Value : Decision Making in The Social Studies.
New Jersey, Englewood Cliffs. : Prentice - Hall,
1967. 431 p.

- Sharan and Sharan. Small Group Teaching. Englewood Cliffs, N.J. : Educational Technology Publication, C. 1973. 391 p.
- Shaw & Maier & The Adult Education Association of U.S.A, Group Dynamics and Application. (New York : The Ronald Press Company, 1971. 197 p.
- Siedman, Jerome. M. The Child : A Book of Reading. Holt, Renschart and Winston, New York, 1962. 674 p.
- Taylor, John L. and Pæ Walford. Simulation in the Classroom. Middlesex, Harmondsworth : Penguin Book, 1974. 190 p.
- Traviss, O.P. and Sister Mary Peter. "The Growth of Moral Judgment of Fifth Grade Children through Role Playing," Dissertation Abstracts International. 35 : 3581-A, December, 1974.
- Wagner, Betty Jane. "The Use of Role," Resources in Education. 13 : 56 March, 1978.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

1. โปรแกรมการสอนความรับผิดชอบต่อชุมชนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ
2. โปรแกรมการสอนความรับผิดชอบต่อชุมชนโดยใช้การสอนตามปกติ
3. แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 1

เรื่อง ปฐมนิเทศ

เวลา 40 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงวิธีการของบทบาทสมมติ
2. เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจจุดมุ่งหมายของโปรแกรมการสอน โดยใช้เทคนิคบทบาทสมมติ
3. เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคยกัน

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ชี้แจงจุดมุ่งหมายตลอดจนวิธีการ บทบาทและหน้าที่ของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรม
2. ให้นักเรียนแต่ละคนแนะนำตัวและทำความรู้จักกัน
3. สันทนาซักถามและแจกตารางวัน เวลา ในการเข้าร่วมกิจกรรมให้นักเรียนทราบ

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 2

"อุบัติเหตุ"

เรื่อง การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบแบบแผนและข้อ บังคับของชุมชน

เวลา 50 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนเห็นผลดีของการปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน
2. เพื่อให้นักเรียนเห็นผลเสียของการไม่ปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน
3. เพื่อให้นักเรียนรู้วิธีปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน
4. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน

อุปกรณ์การสอน

เอกสาร เรื่อง ด้นการ แสดงบทบาทสมมุติ

การสอนโดย การใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันถึงกฎและระเบียบของชุมชนโดยทั่วไป
2. ให้นักเรียนอ่านเรื่องสั้น และออกมาแสดงบทบาทที่กำหนดให้ โดยใช้เวลาประมาณ 10 - 20 นาที
3. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในหัวข้อเหล่านี้
 - 3.1 ชายคนขับรถมอเตอร์ไซด์ โดนรถไฟชนเพราะเหตุใด
 - 3.2 ให้ผลึกกันเล่าถึงอุบัติเหตุอันเกิดจากการไม่เคารพกฎของชุมชน ที่ตนเคยได้พบหรือได้ยินมา
4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้จากการแสดง

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

เรื่อง "อุบัติเหตุ"

ฉาก

เวลาเช้าหลังจากทำกิจวัตรเสร็จแล้ว พ่อและนภาพร ก็ออกเดินทางจากบ้าน
 พ่อจะไปทำงาน นภาพรไปโรงเรียน พ่อขับรถเพื่อจะไปส่งนภาพรที่โรงเรียนแล้วจะ
 เลยไปทำงาน พ่อของนภาพร เป็นคนสุภาพและปฏิบัติตามกฎจราจรอย่างเคร่งครัด
 ขณะมาถึงบริเวณที่ถนนตัดกับรางรถไฟปรากฏว่ารถไฟ จะมาถึงพอดีสัญญาณเตือนดังขึ้น
 แล้วเหล็กที่ไขกันขบวนรถก็ค่อย ๆ ลงมาปิดกั้นถนนกับรางรถไฟไว้ พ่อของนภาพรและ
 คนขับรถคนอื่นก็ต้องหยุดรถ พ่อและนภาพรก็คุยกันไปเรื่อย ๆ ขณะที่รถไฟกำลังจะมาถึง
 นั้นเองมีมอเตอร์ไซด์คันหนึ่งขับมาด้วยความเร็วพอสมควรไม่ยอมหยุดรถเพื่อรอให้รถไฟ
 ผ่านไปก่อน เนื่องจากมอเตอร์ไซด์เป็นรถคันเล็ก ๆ จึงขับเบี่ยงซ้ายเบี่ยงขวา ลัดเลาะ
 ไปตามช่องว่างระหว่างรถคันอื่น เมื่อจวนจะข้ามทางรถไฟก็เร่งความเร็วเต็มที่ เพื่อ
 ให้ข้ามทางรถไฟไปได้ทันใดนั้น นภาพรก็ต้องสะดุ้งสุดตัวเมื่อได้ยินเสียงโครมดัง
 สั่นหวั่นไหว ปรากฏว่า รถมอเตอร์ไซด์ถูกรถไฟชนอย่างแรง จนมอเตอร์ไซด์เข้าไป
 อยู่ใต้ท้องรถไฟ และถูกลากไปจากจุดที่เกิดเหตุ ส่วนคนขับรถมอเตอร์ไซด์ถูกชนลอย
 ไปไกล และหล่นลงหัวฟาดนอนนิ่งอยู่ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรวดเร็วชั่วเสี้ยววินาที
 ต่อมาผู้คนที่วนวายสับสน การจราจรติดขัด รถของนภาพรไม่สามารถจะเคลื่อนที่ไปได้
 เพราะรถไฟจอดขวางทางอยู่ จนกระทั่งตำรวจมาถึง และค่อย ๆ จัดการคลี่คลายปัญหา
 พ่อของนภาพรจึงขับรถต่อไปได้ เมื่อผ่านเหตุการณ์นั้นมาแล้ว นภาพรก็บ่นว่า "วันนี้ตนเอง
 ต้องไปโรงเรียนสาย ไม่สบายใจเลย พ่อจึงถามนภาพรว่า "รู้ไหมว่าอุบัติเหตุเมื่อสักครู่นี้
 เกิดขึ้นเพราะอะไร" นภาพรตอบว่า "เพราะเขาใจร้อนไม่ยอมจอดรอให้รถไฟผ่าน
 ไปก่อน" พ่อจึงพูดว่า "ถูกแล้ว การที่เขาไม่จอดรอก็เพราะเขาไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ
 ข้อบังคับของชุมชน ตัวเขาเองจึงต้องได้รับอันตรายเช่นนั้น" นภาพรจึงตอบว่า "ใช่แล้ว
 หนูเองก็พลอยไปโรงเรียนสายไปด้วย" แล้วนภาพรก็ถามพ่อว่า เด็ก ๆ อย่างนภาพร

"จะปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมได้อย่างไรบ้าง" พ่อจึงอธิบายให้ฟังว่า ระเบียบของชุมชนมีมากมายเพราะคนอยู่ร่วมกันมาก ๆ ต้องมีระเบียบ สังคมจึงจะสงบสุข สำหรับเรื่องของการจราจร เด็ก ๆ จะปฏิบัติตามระเบียบของชุมชนได้ เช่น การข้ามถนนต้องข้ามบนทางม้าลาย หรือหยุดรอสัญญาณไฟก่อน จึงจะข้ามถนน เป็นต้น นภาพรพยักหน้าเข้าใจและบอกพ่อว่า "หนูจะข้ามถนนบนทางม้าลายทุกครั้ง เพราะหนูทราบแล้วว่า การไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนมีผลเสียอย่างไร"

บทบาทของพ่อ

สมมุติฉันคือ พ่อ ฉันทำกิจวัตรเสร็จแล้วจึงชวน นภาพรขึ้นรถ ฉันขับรถเพื่อไปส่ง นภาพรที่โรงเรียน เมื่อจวนถึงทางรถไฟเหล็กกันทางรถไฟได้บดกันทางรถไฟไว้ ฉันจึงหยุดรถและคุยกับลูกสาวไปเรื่อย ๆ ฉันเห็นรถไฟชนกับรถมอเตอร์ไซด์ ฉันตกใจเช่นกัน ต่อมาเมื่อที่รถออกมาจากจุดที่เกิดเหตุแล้ว นภาพรบอกว่า "วันนี้ต้องไปโรงเรียนสาย ไม่สบายใจเลย" ฉันจึงเกิดความคิดอยากจะสอนให้ลูกรู้ถึงการปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสังคม จึงพูดถามให้ลูกตอบ จนลูกสรุปได้ว่า อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นนั้น เพราะการไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของชุมชน ซึ่งทำความเดือดร้อนมาสู่ทั้งตนเองและผู้อื่น หายที่สุด ฉันสอนให้ลูกรู้จักปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน ในเรื่องเกี่ยวกับการจราจรที่เด็ก ๆ ปฏิบัติได้ คือ การข้ามถนนบนทางม้าลาย

บทบาทของนภาพร

สมมุติฉันคือ นภาพร ฉันนั่งคุยกับพ่อในรถ เมื่อรถต้องจอดรอให้รถไฟผ่านไปก่อน ฉันนั่งดูโน่นดูนี่ พร้อมทั้งคุยกับพ่อไปเพลิน ๆ ทันใดนั้นฉันเห็นรถไฟชนกับรถมอเตอร์ไซด์ ฉันตกใจมาก เมื่อหายตกใจและรถแล่นต่อไปได้แล้วนั้น ฉันจึงบ่นที่ต้องไปโรงเรียนสาย เมื่อพ่อถามว่า ฉันทราบสาเหตุที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุเมื่อสักครู่นี้ ฉันจึงตอบพ่อว่า "เพราะเขาใจร้อน ไม่ยอมจอดรอให้รถไฟผ่านไปก่อน" ในที่สุดจากการพูดคุยกับพ่อ ฉันก็ได้ข้อสรุปว่า ระเบียบของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นมาก หากไม่ปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน

แล้ว ย่อมเกิดผลเสียต่อทั้งตนเองและมีผลกระทบไปถึงผู้อื่นด้วย ฉันสัญญากับพ่อว่า
ฉันจะปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน เท่าที่ได้ก่อกำหนดฉันจะปฏิบัติได้ เช่น การข้ามทาง
ม้าลาย เป็นต้น เพราะฉันทราบแล้วว่า การฝ่าฝืนมีโทษอย่างไร

บทบาทของชายคนขับรถมอเตอร์ไซด์

สมมุติฉันเป็นคนขับรถมอเตอร์ไซด์ ฉันขับมาอย่างรวดเร็วเมื่อเห็นรถไฟจวน
จะมาถึงแล้ว ฉันคิดว่าอย่างไรฉันต้องผ่านไปก่อนรถไฟจะมาถึงให้ได้ ฉันจึงขับรถมอเตอร์ไซด์
ตัดเลาะช่องว่างระหว่างรถยนต์ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งกำลังจะข้ามรางรถไฟอยู่แล้ว
ฉันก็ถูกรถไฟชนอย่างแรง ฉันกระเด็นไปและไม่รู้สึกตัวอีกเลย

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 3

เรื่อง การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับของชุมชน

เวลา 50 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนเห็นผลดีของการปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน
2. เพื่อให้นักเรียนเห็นผลเสียของการไม่ปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน
3. เพื่อให้นักเรียนรู้วิธีปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน
4. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน

อุปกรณ์การสอน

1. เอกสาร เรื่อง สันการแสดงบทบาทสมมุติ
2. ชยะ เศษกระดาษ

การสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันถึงประโยชน์ของแม่น้ำลำคลอง และวิธีการดูแลรักษาโดยทั่วไป
2. ให้นักเรียนอ่านเรื่องต้นแล้วออกมาแสดงตามบทบาทที่กำหนดให้ ใช้เวลาประมาณ 10 - 20 นาที
3. แบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม อภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 นักเรียนคิดว่าลำธารในหมู่บ้านเน่าเหม็นเพราะเหตุใด
 - 3.2 นักเรียนคิดว่าระหว่างนายเน่นกับชาวบ้านใคร เป็นฝ่ายผิด
 - 3.3 หากท่านไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในเรื่องนี้จะเป็นอย่างไร
4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปสิ่งที่ได้จากการแสดงบทบาทสมมุติ

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

"ล่ำซารก็มีหัวใจ"

ครอบครัวของนายแมน ซึ่งประกอบด้วยนายแมน นางนวล และเก่ง เพิ่งจะย้ายบ้านเรือนเข้ามาตั้งอยู่ที่ตำบลแสนสุขได้ไม่นาน ที่ตำบลแสนสุขมีล่ำซารเล็ก ๆ สายหนึ่ง ซึ่งชาวบ้านก็ได้อาศัยน้ำจากล่ำซารนี้ในการดำรงชีวิต ดังนั้นชาวบ้านจึงช่วยกันดูแลล่ำซารไม่ให้สกปรก และใช้อย่างประหยัด แต่เมื่อครอบครัวของนายแมนย้ายเข้ามาอยู่ ก็เริ่มก่อความวุ่นวายให้กับชาวบ้าน เพราะบ้านของนายแมนปลูกอยู่บนเนินสูงและอยู่เหนือล่ำซาร ทั้งนายแมนก็มักจะทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในล่ำซาร ทำให้น้ำสกปรก

ฉาก 1

ชาวบ้าน 4 - 5 คน บ้างก็หิ้วถังน้ำ บ้างก็เตรียมตัวจะมาอาบน้ำ แต่พอมาถึงล่ำซารก็เห็นขยะบ้าง มูลสัตว์บ้าง ลอยมาตามน้ำ ชาวบ้านโมโหมาก เพราะแต่ไหนแต่ไรมา ไม่มีใครทิ้งขยะ หรือทำให้น้ำในล่ำซารสกปรก เลยคิดว่าต้องเป็นนายแมนแน่ ๆ เพราะเพิ่งมาอยู่ใหม่ คงไม่รู้ว่าคนในตำบลรักและร่วมมือกันรักษาล่ำซารนี้มาก จึงคิดว่าจะไปเตือนและขอร้องมิให้ทำเช่นนั้นอีก แต่พอไปถึงก็เห็นนายแมนกำลังโยนเศษหญ้าเศษขยะลงในล่ำซารจึงเข้าไปขอร้องว่าอย่าทำเช่นนั้น เพราะจะทำให้หน้าเน่าสกปรก และคนในหมู่บ้านก็ไม่มีใครทำกัน เพราะถ้าน้ำสกปรกก็จะมีน้ำใช้ แต่นายแมนเถียงว่า ล่ำซารนี้ไม่มีเจ้าของ เพราะฉะนั้นตนก็มีสิทธิ์ที่จะทำยังงี้ก็ได้ แล้วก็เดินหนีไปไม่ยอมพูดถ้อย ชาวบ้านโมโหมากและคิดจะแกล้งนายแมนบ้าง พอมาเจื่อน้ำขยะและสิ่งปฏิกูลไปทิ้งในน้ำเหนือบ้านนายแมน แกล้งกันไปแกล้งกันมานาน้ำในล่ำซารจึงเริ่มเน่าเหม็น

ฉากที่ 2

เช้าวันหนึ่งชาวบ้านและนายแมนต่างก็หอบขยะทำท่าจะเอามาทิ้ง พอเจอหน้ากันก็เริ่มมีปากเสียง ชาวบ้านโทษว่า เป็นเพราะนายแมนน้ำจึงเน่า ส่วนนายแมนก็เถียงว่า

ชาวบ้านก็ฟังเหมือนกัน เฝียงกันจนเกือบจะชกต่อยกัน ก็พอดีกำนันพูดกลับมาจากต่าง
จังหวัดและชาวบ้านไปร้องเรียนว่าน้ำเน่าจึงมาคุย พอกำนันพูดมาชาวบ้านก็ฟ้องว่า
นายแมนทำให้น้ำเน่าสวนนายแมนก็ไม่ยอม ทว่าชาวบ้านใส่ร้ายเพราะคนอื่น ๆ ก็ฟัง
เหมือนกัน กำนันจึงให้เล่าทีละคนแล้วกำนันก็ตัดสินใจว่า สาเหตุที่น้ำเน่าเหม็นเพราะ
ทุกคนขาดความรับผิดชอบ ไม่เคารพกติกาของการอยู่ร่วมกัน จึงทำให้เกิดผลเสียหลาย
เช่นนี้ ถ้าเป็นเช่นนี้แล้วแต่ละคนก็ไม่เกิดผลดีอะไร ควรหาทางแก้ไขจะดีกว่า
ก่อนจะสายไปกว่านี้ นายแมนและชาวบ้านรับปากว่าต่อไปจะไม่มกง่ายอีก และจะช่วย
กันดูแลรักษา สิ่งที่เป็นทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม และตกลงกันว่าจะช่วยกันขุดลอกลำธาร
ให้ใสสะอาดเหมือนเดิม และต่อไปจะไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลองอีกเป็นอันขาด

บทบาทของชาวบ้าน 4 - 5 คน

สมมุติฉันคือชาวบ้าน ฉันกำลังตกน้ำบ้าง อายน้ำบ้าง พอมาถึงลำธาร เห็นน้ำ
สกปรกมีขยะลอยอยู่เต็ม พวกฉันก็โมโห บ่นว่าแต่ไหนแต่ไรมาไม่เห็นเคยเป็นแบบนี้
ไม่มีใครกล้าทำให้น้ำสกปรกหรือทิ้งขยะ พวกฉันจึงคิดกันว่าคงจะเป็นบ้านนายแมน ซึ่ง
เพิ่งเข้ามาอยู่ใหม่ และคงไม่รู้ว่ พวกชาวบ้านรักและหวงน้ำในลำธารนี้มาก เพราะ
ถ้า น้ำสกปรกก็จะไม่มีน้ำใช้ พวกฉันจึงตกลงกันว่าจะไปเตือนและขอร้องไม่ให้ นายแมน
ทิ้งขยะลงมาอีก พอไปถึงบ้านนายแมนก็เข้าไปขอร้อง แต่นายแมนไม่ฟังเสียงกลับเถินหนี
พวกฉันจึงกลับมาด้วยความโมโห ระหว่างทางพวกฉันก็เลยปรึกษากันว่าจะแกลงเอาขยะ
ไปทิ้งเหนือน้ำบ้าง ในวันรุ่งขึ้นพวกฉันจึงตื่นแต่เช้า กำลังหอบขยะจะเอาไปทิ้ง พอดีเจอ
กับนายแมน จึงมีปากเสียงกันขึ้น พวกฉันบอกว่าเพราะนายแมนน้ำจึงเน่า พอดีกำนันพูดมา
พวกฉันก็เลยฟ้อง และเล่าเรื่องให้กำนันฟัง แต่ในที่สุดกำนันก็พูดให้พวกฉันเข้าใจ
แล้วพวกฉันก็สัญญาว่า ต่อไปจะไม่มกง่าย และจะช่วยกันดูแลรักษาสิ่งที่เป็นทรัพย์สินสมบัติ
ของส่วนรวม และจะช่วยกันขุดลอกลำธารให้ใสสะอาดเหมือนเดิม

บทบาทของนายแมน

สมมุติฉันคือนายแมน ฉันและครอบครัวเพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ในตำบลนี้ ทุกวันฉันจะเอาพวกเศษขยะทิ้งลงไปในลำธาร พวกชาวบ้านมาชोरองไม้ให้ฉันทำเช่นนั้น แต่ฉันไม่เชื่อกลับบอกว่า ลำธารนี้ไม่มีเจ้าของ ฉันจะทำอะไรกับมันก็เรื่องของฉัน ไม่เกี่ยวกับใคร แล้วฉันก็เดินหนีไป

ฉันรู้ว่าชาวบ้านแกล้งเอาขยะมาทิ้งเหนือน้ำบ้านฉัน ฉันก็แกล้งเอาขี้ขี้จันทน์น้ำเริ่มเน่า วันนั้นฉันเอาขยะมาทิ้งพอดีเจอหน้าชาวบ้าน เขาถามฉันทำไมให้น้ำเน่า ฉันก็เถียงว่าชาวบ้านนั่นแหละที่ทำให้เน่า ก็เพราะเอาขยะมาทิ้งเหมือนกัน ขอท่านผู้คุมมาชาวบ้านก็ฟ้อง ฉันก็เลยฟ้องบ้างว่าฉันไม่ได้ผิดคนเดียว เพราะชาวบ้านก็ทิ้ง นายผู้คุมพูดให้ฉันเข้าใจ แล้วฉันกับชาวบ้านก็สัญญาว่า ต่อไปจะไม่ทิ้งขยะ และจะช่วยกันดูแลรักษาสิ่งที่เป็นทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม และจะช่วยชาวบ้านขุดลอกลำธารให้สะอาด

บทบาทของกำนันพูด

สมมุติว่าฉันคือกำนันพูด เพิ่งกลับมาจากต่างจังหวัด พอมาถึงก็มีคนมาเล่าให้ฟังว่าน้ำเน่า ฉันจึงแะไปดูเห็นชาวบ้านกำลังทะเลาะกันอยู่กับนายแมน ก็เข้าไปห้ามและให้แต่ละฝ่ายเล่าว่าเรื่องเป็นมาอย่างไร แล้วฉันก็ตัดสินใจว่า สาเหตุที่น้ำเน่าเหม็นเป็นเพราะทุก ๆ คนขาดความรับผิดชอบ ไม่ช่วยกันดูแลรักษา สิ่งที่เป็นทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม จึงทำให้เกิดผลเสียหาย

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 4

เรื่อง การรู้จักรักษาทrophicสมบัติของชุมชน

เวลา 1 คาบ

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้ นักเรียน

1. รู้วิธีการในการรักษาทrophicสมบัติของส่วนรวม
2. เห็นคุณค่าของสมบัติส่วนรวม

อุปกรณ์การสอน

1. เอกสารเรื่องต้นการแสดงบทบาทสมมติ
2. วัสดุที่ใช้ในการแสดง คือ หนังสือ

การสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันถึงคุณประโยชน์ของห้องสมุดโดยทั่วไป
2. ให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมติตามบทบาทที่กำหนดให้ โดยใช้เวลาประมาณ 10 - 20 นาที
3. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 3 - 5 คน โดยอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 การกระทำของอวนถูกต้องหรือไม่
 - 3.2 ถ้านักเรียนเป็นเตี้ย นักเรียนจะทำอย่างไร
 - 3.3 การที่อวนมีพฤติกรรมดังกล่าวน่าจะเกิดจากสาเหตุใดและจะแก้ไขได้อย่างไร
4. ครูให้ตัวแทนของแต่ละกลุ่มออกมารายงานผลการอภิปรายและสรุป

5. ครูให้นักเรียนผลัดกันเล่าประสบการณ์ที่ได้พบหรือฟังมาเกี่ยวกับการรักษาทรัพย์สินสมบัติของชุมชน
6. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปวิธีการใช้ห้องสมุดที่ถูกต้องวิธี และในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนทุกคนมีหน้าที่จะต้องร่วมกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของชุมชน

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

"หน้า 70 หายไปไหน"

ฉาก

ในตอนพักกลางวัน เต๋ยไม่ทราบจะทำอะไร จึงไปนั่งอ่านหนังสือในห้องสมุด
เต๋ยเห็นเพื่อน ๆ นั่งจับกลุ่มกันอ่านหนังสืออยู่ที่โต๊ะมุมห้อง จึงเข้าไปนั่งรวมกลุ่มด้วย
พอดีหันมาเห็นอ้วนยืนลับ ๆ ล่อ ๆ อยู่ข้างตู้หนังสือจึงเข้าไปดูเห็นอ้วนกำลังฉีกหนังสือ
ของห้องสมุดอยู่จึงเข้าไปห้าม แต่อ้วนไม่สนใจกลับบอกว่า "เสียเงินค่าบำรุงห้องสมุด
ไปแล้ว ต้องใช้ให้คุ้มใคร ๆ เขาก็ทำกันอย่างนี้ อย่าว่าแต่ฉีกเลย หยิบไปทั้งเล่มก็ยัง
เคย ถ้าเต๋ยอยากได้เล่มไหนก็บอก จะเอาออกไปให้" เต๋ยบอกว่า "หนังสือห้องสมุด
เป็นสมบัติของส่วนรวมเป็นของนักเรียนทุกคน ที่จะต้องช่วยกันรักษา ไม่ใช่ของใครคนใด
คนหนึ่ง ถ้าหากฉีกฉีกหรือขโมยหนังสือออกไป เวลาคนอื่นเขาจะไร้อะไรไม่มีใช้ หรือ
ถ้านักเรียนคนอื่นขาดความรับผิดชอบต่อทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวมคืออย่างอ้วน คือต่างคน
ต่างหยิบเอาไปเป็นสมบัติของตนเองแล้ว อีกหน่อยหนังสือในห้องสมุดก็คงไม่มีให้ใช้"
อ้วนบอกว่า "ให้เต๋ยเป็นคนดีไปคนเดียวก็แล้วกัน" แล้วทำท่าจะเดินหนี แต่เต๋ยก็เรียก
ไว้และถามว่า "ทำรายงานวิชาภาษาไทยที่จะส่งครูนี้เสร็จแล้วหรือยัง" อ้วนตอบว่า
"ยังไม่ใกล้เท่าเลย" แล้วก็เดินไปหาหนังสือเพื่อมาทำรายงาน แต่เปิดหน้าเรื่องที่ต้องการ
ไม่พบ เพราะหนังสือถูกฉีกไปหมดแล้ว อ้วนพูดด้วยความโมโหว่า "คนที่ฉีกเอาไปเป็น
พวกเห็นแก่ตัว" เต๋ยบอกว่า "ใช่พวกที่ขโมยฉีก ขอบขโมยหนังสือห้องสมุดเป็นพวกที่
เห็นแก่ตัว และขาดความรับผิดชอบต่อสมบัติของส่วนรวม" อ้วนหันมามองหน้าเต๋ย แล้ว
ขอโทษที่ตนเองเคยฉีกและขโมยหนังสือ โดยไม่นึกถึงว่า ยังมีคนอื่นอีกมากที่เขาต้องการ
ใช้หนังสือ และสัญญาว่า ต่อไปนี้ตนจะไม่ทำอย่างนี้อีก

บทบาทของเพื่อน ๆ

ฉันคือเพื่อน ๆ ของเต้ยและอ้วน ฉันทานข้าวกลางวันเสร็จแล้ว จึงเข้ามาในห้องสมุด พวกฉันจับกลุ่มกันอยู่ที่มุมหนึ่งของห้องสมุด บางคนกำลังค้นหนังสือ บางคนกำลังอ่านหนังสือ บางคนกำลังปรึกษารายงานกันพอดีเต้ยก็เดินเข้ามาสมทบด้วย

บทบาทของเต้ย

สมมุติฉันคือเต้ย เมื่อทานอาหารกลางวันเสร็จแล้ว จึงเดินเข้าไปในห้องสมุด เห็นเพื่อน ๆ กำลังจับกลุ่มกันอยู่ จึงเดินเข้าไปสมทบ บังเอิญเห็นอ้วนยืนลับ ๆ ล่อ ๆ อยู่ข้างตู้หนังสือ ฉันสงสัย จึงเดินเข้าไปดู เห็นอ้วนกำลังฉีกหนังสือของห้องสมุดอยู่ จึงห้ามปราม อ้วนกลับไม่สนใจและเถียงฉันอีก ฉันจึงบอกว่าหนังสือของห้องสมุดเป็นสมบัติของส่วนรวม เป็นของนักเรียนทุกคนที่จะต้องช่วยกันรักษา มิใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง ถ้าหากอ้วนแอบฉีกหรือขโมยไป คนอื่นก็จะไม่มีใช้ อ้วนไม่สนใจทำท่าจะเดินหนี ฉันจึงชวนอ้วนไปหาหนังสือทำรายงานวิชาภาษาไทย แทนหนังสือถูกฉีกไปเสียแล้ว ฉันจึงได้ชักชวนให้อ้วนเห็นโทษของการเห็นแก่ตัวทำลายสมบัติของส่วนรวม

บทบาทของอ้วน

สมมุติฉันเป็นอ้วน ขณะนี้เป็นเวลาพักกลางวัน ฉันเข้าห้องสมุดเพื่อค้นคว้าและหาหนังสือไปทำรายงาน เมื่อหาหนังสือได้แล้ว ฉันจึงนำหนังสือมา และฉันก็ไปแอบที่มุมอับของตู้ เพื่อจะฉีกหน้าที่ต้องการไป บังเอิญเต้ยมาเห็นและห้ามปรามฉัน ฉันไม่เชื่อและโต้เถียงเต้ย เพราะฉันเคยกระทำอยู่เสมอ ๆ และไม่เคยเห็นมีผลเสียอะไร เต้ยกับฉันโต้เถียงกันสักครู่ ฉันโกรธจึงทำท่าจะเดินออกจากห้องสมุด เต้ยก็ชวนฉันไปทำรายงานภาษาไทย ฉันนึกได้ว่ารายงานภาษาไทยยังไม่เสร็จ จึงเปลี่ยนใจไม่ออกจากห้องสมุด เมื่อค้นได้หนังสือเล่มที่ต้องการ ปรากฏว่า หน้าที่ฉันต้องการถูกฉีกไปเสียแล้ว ฉันโกรธมากเมื่อเต้ยพูดให้ฉันรู้สึกตัว ฉันรู้สึกเสียใจในการกระทำที่ผ่านมาของตนเอง และสัญญาว่าจะไม่ทำอย่างนั้นอีก

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 5

เรื่อง การรักษาทรีพีสมบัติของชุมชน

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนรู้วิธีการของการรักษาสมบัติของส่วนรวม
2. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของสมบัติส่วนรวม

อุปกรณ์การสอน

1. เอกสาร เรื่อง ต้นการแสดงบทบาทสมมุติ
2. วัสดุที่ใช้ประกอบการแสดง เช่น ถังน้ำ โทรศัพท์

การสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันถึงวิธีการใช้และรักษาโทรศัพท์โดยทั่วไป
2. ให้นักเรียนอ่านเอกสารที่แจกให้ และแสดงบทบาทตามที่กำหนดให้ ใช้เวลา 10 - 20 นาที
3. ครูและนักเรียนร่วมอภิปรายผลในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1. เพราะเหตุใด โทรศัพท์จึงเสีย
 - 3.2. ถ้านักเรียนเป็นสุภาพ นักเรียนจะรู้สึกอย่างไร
 - 3.3. การที่สุภาพมีพฤติกรรมดังกล่าวน่าจะเกิดจากสาเหตุใด และแก้ไขได้อย่างไร
 - 3.4. ให้นักเรียนผัดกันเล่าประสบการณ์ที่ตนเองเคยมีฐานะจะต้องใช้ โทรศัพท์แล้ว โทรศัพท์เสียว่ารู้สึกอย่างไร
4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปถึงสิ่งที่ได้จากการแสดงบทบาทสมมุติ

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

เรื่อง "คิดได้ก็สายเสียแล้ว"

ครอบครัวของสุดา อาศัยอยู่ในหวนเฮาต์ของหมู่บ้านจัดสรรแห่งหนึ่งแถบชานเมือง หมู่บ้านของสุดาห่างจากถนนใหญ่ 3 ก.ม. เป็นหมู่บ้านที่ทุกบ้านยังไม่ได้รับการติดตั้งโทรศัพท์ เพราะเป็นหมู่บ้านสร้างใหม่ ในหมู่บ้านมีโทรศัพท์สาธารณะอยู่เพียง 1 เครื่องเท่านั้น และตั้งอยู่หน้าบ้านของสุดาพอดี สุดาและเด็กวัยรุ่นคนอื่น ๆ ชอบมาใช้โทรศัพท์สาธารณะกันมาก แม้จะไม่มีธุระอะไรก็โทรไปคุยกับเพื่อนเสมอ ต่อมาสุดาได้รับการบอกเล่าจากเพื่อนถึงวิธีใช้โทรศัพท์สาธารณะโดยไม่ต้องหยอดเหรียญ จึงนำมาทดลองใช้เมื่อได้ฉลบกิ๊บบัตรคืออยู่เสมอ

ฉาก 1

หลังจากกินข้าวเย็นเสร็จแล้ว พ่อและแม่จึงดูรายการข่าวจากโทรทัศน์อยู่ สุดาจึงเลิ่ยงออกมาโทรศัพท์ และใช้วิธีการเดิมเพื่อไม่ให้เปลืองเงินอีก สุดาคุยอยู่นานจนกระทั่งสายโทรศัพท์ที่ดึงไปชนกันเกิดข้อขัดขึ้น โทรศัพท์จึงเสียใช้ไม่ได้อีกต่อไป สุดาจึงกลับเข้ามานั่งเล่นอยู่หน้าบ้าน ต่อมาจึงเห็นคนเดินมาใช้โทรศัพท์อีกหลายคน เมื่อพบว่าโทรศัพท์เสียก็บ่นพึมพำกันใหญ่ บางคนก็บอกว่า มีธุระสำคัญเสียด้วย สุดานั่งฟังอยู่ไม่สบายใจนัก แต่ก็ไม่ได้คิดอะไรมาก

ฉาก 2

กลางดึกขณะที่สุดากำลังนอนหลับสบายก็ต้องตกใจตื่น เมื่อได้ยินเสียงตะโกนว่าไฟไหม้ เมื่อเปิดประตูห้องออกมาพบกับแม่ยืนหน้าคิ๊นอยู่ แล้วพ่อกับแม่ก็ช่วยกันเก็บของ สุดาวิ่งไปดูหน้าบ้านเห็นไฟกำลังลุกโชนขึ้น ประกอบกับลมแรง ดังนั้นแม่คนหลายคนจะช่วยกันดับไฟ แต่ก็ไม่สำเร็จ ทุกบ้านต่างรีบขนข้าวของกันใหญ่ สุดาวิ่งไปที่โทรศัพท์

เพื่อแจ้งไปยังคับเพลิงเพราะหวังว่าจะได้รับการช่วยเหลือดับไฟก่อนที่จะลามมายังบ้านของตนแล้วสุคาก็ต้องแทบเป็นลมล้มทั้งยืนเพราะเพิ่งนึกได้ว่า โทรศพ์ที่เพิ่งจะเสียไปเมื่อเย็นวันนี้เองในที่สุดบ้านของสุคาก็ถูกไฟไหม้

บทบาทของสุคา

สมมุติฉันคือสุคา ฉันทานข้าวเย็นเสร็จแล้ว เห็นพ่อและแม่ดูโทรทัศน์อยู่ ฉันจึงเสียดใจไปโทรทัศน์ที่อยู่โทรทัศน์สาธารณะหน้าบ้าน ฉันโทรทัศน์ไปคุยกับเพื่อน ๆ และมีวิธีการให้โทรทัศน์ได้โดยไม่ต้องหยอดเหรียญ ฉันโทรทัศน์โดยการไขยี่สิบวิธีอยู่จนโทรทัศน์เสีย จึงเค้นเข้ามานั่งในบ้านและไต่ยี่สิบ ผู้ใช้โทรทัศน์คนอื่น ๆ บ่นถึงความเดือดร้อนที่โทรทัศน์เสีย แต่ฉันก็ไม่สนใจนักจนมีฉันจึงเข้านอน กลางดึกฉันก็ต้องตกใจตื่น เพราะไต่ยี่สิบเสียดใจกะโณว่าไฟไหม้จึงวิ่งออกไปดูหน้าบ้าน เห็นไฟกำลังลุกโชนที่ข้างอยู่บ้านเพื่อนบ้าน ฉันรีบวิ่งไปที่ตู้โทรทัศน์เพื่อจะแจ้งข่าวเพลิงใหม่ แล้วฉันก็แทบเป็นลม เมื่อนึกได้ว่าโทรทัศน์เพิ่งเสียไปเพราะการกระทำของฉันเอง

บทบาทของพ่อ

สมมุติฉันคือพ่อ ฉันทานข้าวเย็นเสร็จแล้วจึงนั่งดูโทรทัศน์ไม่ได้สนใจว่าลูกออกไปโทรทัศน์หาใคร กลางดึกฉันก็ต้องตกใจตื่นเมื่อไต่ยี่สิบเสียดใจกะโณว่า "ไฟไหม้"

บทบาทของแม่

สมมุติฉันคือแม่ ฉันทานข้าวเย็นเสร็จแล้วจึงนั่งดูโทรทัศน์ไม่ได้สนใจว่าลูกออกไปโทรทัศน์หาใคร กลางดึกฉันก็ต้องตกใจตื่น เมื่อไต่ยี่สิบเสียดใจกะโณว่า "ไฟไหม้"

บทบาทของเพื่อนบ้าน

สมมุติฉันคือเพื่อนบ้าน ฉันมีธุระจะต้องติดต่ोजึงมาใช้โทรทัศน์ แต่ปรากฏว่าโทรทัศน์เสีย ฉันหงุดหงิดมาก จึงบ่นออกมาดัง ๆ

บทบาทของเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ

สมมุติฉันคือเพื่อนบ้าน ฉันตื่นมากลางดึกเพราะได้ยินเสียงตะโกนว่า "ไฟไหม้"
พวกฉันช่วยกันดับไฟ แต่ไม่สำเร็จ

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 6

เรื่อง การให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม

เวลา 50 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการให้ความร่วมมือกับส่วนรวม
2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักให้ความร่วมมือกับส่วนรวม
3. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกต้องการร่วมมือทำงานเพื่อส่วนรวม

อุปกรณ์การสอน

1. เอกสาร เรื่อง ต้นการแสดงบทบาทสมมติ
2. วัสดุที่ใช้ในการแสดง เช่น กระบุง บุงก็ จอบ เสียม ชันน้ำ

การสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันถึง การร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม โดยกว้าง ๆ
2. ให้นักเรียนอ่านเรื่องต้น แล้วแสดงตามบทบาทที่กำหนดให้ ใช้เวลา 10 - 20 นาที
3. ครูและนักเรียนร่วมอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 นักเรียนคิดว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้ถนนชำรุด
 - 3.2 นักเรียนคิดว่าอะไรจะเกิดขึ้น ถ้าเรื่องที่เกิดขึ้นนี้ ไม่มีครูสมชาย มาเกี่ยวข้องด้วย
 - 3.3 นักเรียนคิดว่าถ้าการที่ชาวบ้านสี่และบ้านใหม่ ร่วมมือกันนี้ เกิดผลดี ผลเสียอย่างไรบ้าง

4. ให้นักเรียนเล่าถึงประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับเพื่อนที่แสดงถึงการให้ความร่วมมือและไม่ให้ความร่วมมือของนักเรียน
5. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้จากการแสดงบทบาทสมมุติ

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

"หมู่บ้านตัวอย่าง"

บ้านสีและบ้านใหม่ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ซึ่งราษฎรของทั้งสองหมู่บ้าน ก็ไม่ค่อยจะถูกกันนักเพราะแข่งขันกันทำมาหากิน ทำให้มีปากเสียงทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอ ๆ ระหว่างหมู่บ้านทั้งสองมีถนนกันกลางซึ่งชาวบ้านต้องใช้ร่วมกัน และเป็นเส้นทางเดียวที่สามารถจะใช้เป็นเส้นทางติดต่อกับทางอำเภอได้ แต่เมื่อไม่นานวันเข้าถนนสายนี้ก็เริ่มทรุดโทรม เป็นหลุมเป็นบ่อ แต่ก็ไม่มีใครสนใจ ที่จะซ่อมแซมให้ดีขึ้น

ฉาก

ชาวบ้านสี 2 - 3 คน กำลังเดินกลับจากตลาด เห็นชาวบ้านใหม่กำลังเดินสวนทางมา ก็แกล้งพูดจากระทบกระเทียบว่า เป็นเพราะชาวบ้านใหม่ถนนหนทางจึงได้เป็นหลุมเป็นบ่อ ชาวบ้านใหม่ได้ยินก็ไม่พอใจและบอกว่าชาวบ้านสีต่างหากที่ชอบเอารบรทุกสิ่งเข้าออกทำให้ถนนทรุดโทรม ค้างฝ่ายทางก็ไม่ยอมรับว่าตนเป็นฝ่ายผิดเถียงกันไปเถียงกันมาถึงถึงกับลงไม้ลงมือกัน แลพอเห็นครูสมชายเดินมา ทุกคนต่างก็แยกย้ายกันกลับไป

ครูสมชายเป็นครูใหญ่ของ ร.ร.สามัคคีธรรม ซึ่งเป็นโรงเรียนของทั้งสองหมู่บ้านเพราะตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างสองหมู่บ้าน เด็กทั้งสองหมู่บ้านจึงต้องมาเรียนหนังสือที่นี่ ครูสมชายเป็นที่รักและเคารพของชาวบ้านทุก ๆ คน ดังนั้นเมื่อครูสมชายรู้ข่าวว่าชาวบ้านทะเลาะกันอยู่เสมอ ๆ และถนนที่ทั้งสองหมู่บ้านใช้ประโยชน์ร่วมกันนั้นวันแต่ละจะทรุดต่ำลง และเป็นหลุมเป็นบ่อ ถ้าเกิดฝนตกลงมาจะเสียหายมากขึ้นและผู้ที่เดือดร้อนก็คือชาวบ้าน ครูสมชายจึงคิดที่จะให้ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านรักและสามัคคีกันและให้ความร่วมมือให้การซ่อมแซมถนนซึ่งเป็นของส่วนรวม แต่ก็ไม่ได้รับความร่วมมือเท่าใดนัก เพราะเถียงกันว่าตนไม่ค่อยได้ใช้นน ใครใช้มากก็ต้องเป็นฝ่ายรับผิดชอบ

ครูสมชายหนักใจมาก ที่ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ แต่ในที่สุดครูสมชายก็หาวิธีได้ เป็น
วันนั้นก่อนที่จะให้นักเรียนกลับบ้าน ครูสมชายสั่งให้นักเรียนนำจอม เติบม บุ่งก็มาโรงเรียน
ในวันรุ่งขึ้น

ฉาก

เช้าวันรุ่งขึ้น เด็ก ๆ ทั้ง 2 หมู่บ้าน ยืนแบกจอบแบกเสียม
ครูสมชายบอกให้เด็กนักเรียนเข้าแถวให้เป็นระเบียบ
พัฒนาหมู่บ้านกัน แล้วชี้ให้นักเรียนดูถนน " "
ส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน " "
ทุกคนก็ต้องมี
ก็เดินนำหน้า
หลุมเป็นบ่อ
ชาวบ้านที่เดินมา
บางคนก็นึกสงสัย
วิ่งลงน้ำบ้าง ช่วยขนดิน
ครูสมชายยืนมองด้วยความพอใจและเรียก
บอกแก่ชาวบ้านว่า การที่ถนนสายนี้เสร็จจริงได้ก็
ไม่เช่นนั้นก็คงไม่มีถนนดี ๆ ให้ใช้อย่างที่เห็น

บทบาทของชาวบ้านดี 2 - 3 คน

สมมุติฉันเป็นชาวบ้านดี กำลังเดินกลับจากตลาด
ส่วนมากก็แกล้งพูดว่า ที่ถนนทรุดและเป็นหลุมเป็นบ่ออย่างนี้ก็เพราะ
ใหม่ไม่ยอมรับ จึงเกิดการโต้เถียงกันขึ้น พอเห็นครูสมชายมา
แยกย้ายกันกลับเพราะเกรงใจ วันรุ่งขึ้นพวกฉันกำลังจะออกไป
ลูกหลานกำลังซุกดินซ่อมถนนอยู่ก็เลยเข้าไปช่วยเพราะนี่แหละอา

บทบาทของชาวบ้านใหม่

สมมุติฉันเป็นชาวบ้านใหม่ กำลังจะไปตลาด ก็ได้ยินชาวบ้านสืบทอดจากกระทะเทียบ พวกฉันก็บอกว่า คนที่ทำให้ฉันฟังก็คือ พวกชาวบ้านดี เพราะชอบเอารถบรรทุกวิ่งเข้าออกประจำ ในที่สุดก็เลยทะเลาะกันแต่พอเห็นครูสมชายเดินมา พวกฉันก็แยกย้ายกันไป วันรุ่งขึ้นพวกฉันกำลังจะออกไปทำงาน เห็นเด็ก ๆ ซึ่งเป็นลูกหลาน กำลังช่วยกันขุดดินถมถนนอยู่ ก็เลยเข้าไปช่วยเพราะนึกจะอายุใจที่ให้เด็กทำ

บทบาทของเด็ก

สมมุติฉันคือพวกเด็ก ๆ นักเรียน พวกฉันแบกจอบแบกเสียมคอยครูสมชายอยู่หน้าโรงเรียน แล้วก็ช่วยกันขุดดินถมถนน แต่พอมีผู้ใหญ่มาช่วยและพวกเราเหนื่อยก็เลยหยุดพักและคอยบริการน้ำดื่มให้ผู้ใหญ่

บทบาทของครู สมชาย

สมมุติฉันคือครูสมชาย ฉันเห็นชาวบ้านยื่นเสียมอะไรกันอยู่ก็จะเข้าไปถามแต่พอเดินเข้าไปใกล้ ชาวบ้านต่างก็แยกย้ายกันไปหมด ฉันพยายามที่จะให้ชาวบ้านร่วมมือกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม แต่ชาวบ้านก็ไม่ร่วมมือด้วย ฉันจึงให้เด็ก ๆ ช่วย ดังนั้นในวันรุ่งขึ้นเมื่อเด็ก ๆ แบกจอบเสียม ยื่นคอยอยู่ฉันก็บอกให้นักเรียนเข้าแถว และบอกว่าวันนี้เราจะพัฒนาหมู่บ้านกัน แล้วชี้ให้นักเรียนดูถนน พร้อมกับอธิบายว่า ถนนสายนี้เป็นของส่วนรวมที่ทุกคนใช้ประโยชน์ร่วมกันไม่ใช่ของหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง เมื่อเป็นเขตส่วนรวม ทุกคนก็ต้องช่วยกันรับผิดชอบ โดยให้ความร่วมมือและปรับปรุงให้ดีขึ้น จะได้ใช้ประโยชน์ต่อไป แล้วฉันก็เดินนำหน้าและบอกให้เด็ก ๆ ช่วยกันขุดดินฉันช่วยทุกคนทำเมื่องานเสร็จฉันยืนมองด้วยความพอใจ แล้วเรียกชาวบ้านและเด็ก ๆ มาช่วยกัน และฉันก็บอกแก่ชาวบ้านว่า การที่ถนนสายนี้เสร็จลงได้ก็เพราะทุกคนในหมู่บ้านต่างให้ความร่วมมือกัน ไม่เช่นนั้นก็คงไม่มีถนนดี ๆ ให้ใช้อย่างที่เห็น

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 7

เรื่อง การให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม

เวลา . 50 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการให้ความร่วมมือกับส่วนรวม
2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักให้ความร่วมมือกับส่วนรวม
3. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกต้องการร่วมมือทำงานเพื่อส่วนรวม

อุปกรณ์การสอน

1. เอกสาร เรื่อง สันการแสดงบทบาทสมมติ
2. วัสดุที่ใช้ในการแสดง เช่น ร้อยโบเก้ ขนบ

การสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันเรื่องการให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวมอย่างกว้าง ๆ
2. ให้นักเรียนอ่านเอกสารเรื่อง สัน แล้วแสดงตามบทบาทที่กำหนดให้ ใช้เวลา 10 - 20 นาที
3. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 นักเรียนคิดว่า สัน เป็นคนอย่างไร
 - 3.2 ถ้านักเรียนเป็น สัน นักเรียนจะรู้สึกอย่างไร
 - 3.3 ถ้าสมมติเพื่อนในกลุ่มของนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม นักเรียนจะทำอย่างไร จึงจะทำให้เขาให้ความร่วมมือกับส่วนรวมมากขึ้น

4. ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ในการร่วมมือทำงานเพื่อส่วนรวมของตนเอง
5. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้จากการได้รับการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมติ

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

"เรื่องของนลินี"

นลินีเป็นนักเรียนชั้น ม. 1 ครอบครัวของนลินีมีฐานะไม่ค่อยดีนัก พ่อของนลินีทำงานเป็นยามของโรงงานแห่งหนึ่ง ส่วนแม่ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ที่บ้าน นลินีมีพี่น้องหลายคน แต่มีฐานะไม่ค่อยดีนัก ดังนั้นนลินีจึงพยายามตั้งใจเรียน เพื่อให้ได้เกรดดี ๆ จะได้รับทุนของโรงเรียน นลินีจึงเอาแต่เรียนจนไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ

ทางโรงเรียนได้จัดให้มีงานชุมนุมศิษย์เก่าขึ้นเป็นประจำทุกปี และเพื่อหารายได้มาเป็นทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนรุ่นน้อง ปีนี้ก็เช่นกัน ทางโรงเรียนได้กำหนดวันที่จะจัดงานขึ้น จึงได้ขอความร่วมมือจากนักเรียนชั้นต่าง ๆ โดยแบ่งหน้าที่ให้แต่ละชั้นรับผิดชอบ ชั้น ม.1 ได้รับมอบหมายให้เป็นฝ่ายหารายได้ โดยจัดทำของที่ระลึกขายแก่ศิษย์เก่าและผู้ปกครอง มคซึ่งเป็นหัวหน้าห้องจึงขอประชุมเพื่อน ๆ ในตอนพักกลางวัน

ฉาก

หลังจากรับประทานอาหารกลางวันเสร็จแล้ว เด็ก ๆ ก็เริ่มทยอยกันขึ้นมาบนห้องซึ่งมคก็นั่งคอยอยู่ก่อนแล้ว มคถามหานลินีว่าทำไมยังไม่มา แต่เพื่อน ๆ บอกว่านลินีอยู่ที่ห้องสมุด มคบอกให้ไปตามเพราะคิดว่าคงลืม แต่เพื่อน ๆ บอกว่าไม่ต้องไปตามหรอก เพราะก่อนหน้านี้มาทักชวนแล้ว แต่นลินีบอกว่ามีรายงานที่ต้องทำและจะไม่ขึ้นมาประชุม เพื่อนบางคนบอกว่า นลินีไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับเพื่อนเลย มคจึงขอให้เพื่อน ๆ นั่งให้เรียบร้อยจะได้เริ่มประชุม แล้วมคก็เล่าให้เพื่อนฟังว่า ทางโรงเรียนจะจัดงานชุมนุมศิษย์เก่า เพื่อน ๆ ร้องกรี๊ดกร๊าดด้วยความดีใจ ที่โรงเรียนจะมีงาน มคบอกว่าทางโรงเรียนมอบหมายให้ชั้น ม.1 จัดทำของที่ระลึกขายเพื่อหารายได้ โดยจัดทำชอโบเกขาย และก็ต้องขอความร่วมมือจากทุกคนในการช่วยกันจัดทำและจำหน่าย เพื่อน ๆ ทุกคนรับปากว่าจะช่วยด้วยความเต็มใจ พอออกเข้าเรียนเพื่อน ๆ จึงเตรียมตัวลงไปเช้าแถว นลินีก็เดินเข้ามา มคก็บอกว่าเลิกประชุมแล้ว และขอให้นลินีช่วยทำชอโบเกด้วย นลินีรีบปฏิเสธว่า ไม่ค่อยมีเวลาต้องเตรียม

คนหนึ่งถือสอบและวันงานก็คงไม่ได้มา เพราะบ้านอยู่ไกลกลับลำบาก มคบกว่างานนี้เป็นงานของส่วนรวม ที่ทุกคนควรจะต้องให้ความร่วมมือ และมีส่วนรับผิดชอบร่วมกัน จะสำเร็จไปด้วยดี นลินีจึงบอกว่า ถ้ามีเวลาจะมาช่วย

จนถึงวันงาน 1 วัน ทุกคนช่วยกันทำคนละไม้ คนละมือ และต่างเห็นคเห็น้อยไปตาม ๆ กัน แต่ทุกคนก็ช่วยกันทำจนเสร็จ นลินีไม่ได้มาช่วยแต่แอบไปนั่งอ่านหนังสืออยู่ในห้องสมุดคนเดียวเงียบ ๆ ในวันงานทุกคนได้มาช่วยกันจำหน่ายของที่ระลึกอย่างสนุกสนานได้เงินมากกว่าปีก่อน ๆ ทำให้เด็ก ๆ ดีใจกันมาก หลังจากนั้นอีก 2 อาทิตย์ผู้อำนวยการได้ประกาศให้นักเรียนทราบว่า เงินรายได้ต่าง ๆ จากการจัดงาน ได้จัดทำเป็นทุนการศึกษา พร้อมทั้งประกาศรายชื่อและมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนซึ่งในจำนวนนั้นก็มีนลินีรวมอยู่ด้วย :

ฉาก

เพื่อนส่งเสียงดังเจี๊วเจี๊วอยู่ในห้อง นลินียืนสงสัยอยู่หน้าห้องไม่กล้าเข้าไป เพราะนึกละอายใจ มกระโงกหน้าออกมาดูเห็นนลินียืนอยู่ก็เรียกเพื่อน ๆ บอกว่านลินีมาแล้ว เพื่อน ๆ ออกไปแสดงความยินดีที่นลินีได้ทุน นลินีขอบใจเพื่อน ๆ แล้วขอโทษที่ไม่ได้ให้ความร่วมมือหรือช่วยทำงานเลย แต่ตนกลับได้รับผลซึ่งเป็นน้ำพักน้ำแรงของเพื่อน ๆ จึงเพื่อน ๆ บอกว่าไม่เป็นไร ถึงคราวนี้ไม่ได้ช่วยคราวต่อไปก็ช่วยได้ นลินีบอกว่าต่อไป ตนจะให้ความร่วมมือกับเพื่อน ๆ ทุกคน และช่วยงานของส่วนรวม แล้วก็ชวนเพื่อน ๆ ว่าเย็นนี้ให้แวะไปที่บ้านจะเอาขนมที่แม่ทำขายเลี้ยงเพื่อน ๆ ทุกคน เด็ก ๆ ต่างดีใจและพูดคุยเล่นกันอย่างสนุกสนาน

บทบาทของนลินี

สมมุติฉันคือนลินี ครอบครัวของฉันยากจน มีพี่น้องหลายคน ฉันจึงต้องขยันและตั้งใจเรียน จะได้เรียนจบเร็ว ๆ และฉันก็อยากไ้ทุนของโรงเรียน ฉันจึงเอาแต่เรียน ไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ ฉันรู้ว่าเพื่อน ๆ มักประชุม แต่ฉันก็ต้องเข้าห้องสมุด

ทำรายงานซึ่งไม่ได้เข้าประชุม จนกระทั่งเพื่อน ๆ ประชุมเสร็จแล้ว ฉันจึงเพิ่งเข้าไป
 ฉบับปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือกับเพื่อนโดยอ้างว่าไม่ค่อยมีเวลาต้องดูหนังสือสอบ และ
 บ้านอยู่ไกล ฉันรู้ความคืบหน้าไม่ค่อยมากนัก ฉันจึงบอกว่าการว่างจะมาช่วย แต่ฉันก็ไม่ได้มา
 เมื่อฉันได้รับทุนการศึกษา ฉันดีใจแต่ก็ละอายใจ ที่ไม่ได้ช่วยเพื่อนทำ จึงยืนลังเลไม่กล้า
 เข้าห้อง แต่เมื่อเพื่อน ๆ เข้ามาแสดงความยินดีด้วย ฉันดีใจจนพูดอะไรไม่ถูก ฉันจึง
 ขอบคุนและขอโทษที่ไม่ได้ให้ความร่วมมือหรือช่วยงานเลย เพื่อน ๆ ไม่โกรธฉัน ฉันจึง
 บอกกับเพื่อน ๆ ว่า ต่อไปฉันจะให้ความร่วมมือและช่วยงานของส่วนรวม และฉันก็ชวน
 เพื่อน ๆ ให้แะกินขนมที่บ้านฉันก่อนเลิกเรียน เพราะแม่ฉันทำขนมขายไว้เยอะ ฉันจะ
 เลี้ยงเพื่อนที่ฉันได้ทุน

บทบาทของมด

สมมุติฉันคือมด ฉันเป็นหัวหน้าห้อง ม. ๑ และนัดเพื่อน ๆ ให้มาประชุม ฉัน
 จึงรีบตื่นมาคอยก่อน เพื่อน ๆ เริ่มทยอยกันขึ้นมา ฉันถามว่าทำไมวันนี้ยังไม่ขึ้นมา และ
 ให้เพื่อน ๆ ไปตาม แต่เมื่อรู้ว่าวันนี้ไม่ได้ลืมแต่ตั้งใจจะไม่เข้าประชุม ฉันจึงขอให้
 เพื่อน ๆ นั่งให้เรียบร้อย แล้วก็เล่าให้เพื่อนฟังว่า ที่เรียกประชุมเพราะทางโรงเรียน
 จะจัดงานชุมนุมศิษย์เก่า และห้องของเราจะได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบเกี่ยวกับการทำ
 ของที่ระลึก จำหน่าย ซึ่งก็จะทำช้อโบเก้ ขอให้เพื่อน ๆ ให้ความร่วมมือช่วยกันทำ ฉัน
 ดีใจและขอบคุณที่เพื่อน ๆ ยอมรับว่าจะช่วยทำ พอได้ยงออกดังทุกคนก็เตรียมตัวลงไป
 เข้าแถว นอีนี้นี่มาฉันจึงบอก เรื่องที่ประชุมให้ฟัง และขอให้เขาช่วยบ้าง เมื่อเขา
 ปฏิเสธ ฉันจึงบอกเขาว่านี่เป็นงานของส่วนรวมที่ทุกคนควรจะต้องมีส่วนช่วยกันรับผิดชอบ
 ให้ความร่วมมือ และช่วยกันทำงานจึงจะสำเร็จจริงได้

ฉันกับเพื่อน ๆ คุยกันอยู่บนห้อง ฉันชะโงกหน้าดูว่าครุมาหรือยัง ก็เบนลียืนอยู่
 จึงบอกเพื่อน ๆ และแสดงความยินดีกับเขา และเมื่อเขาขอโทษที่ไม่ได้ให้ความร่วมมือ
 ฉันก็บอกว่าไม่เป็นไรถึงคราวนี้ไม่ได้ช่วยคราวต่อไปก็ช่วยได้

บทบาทของเพื่อน ๆ

สมมุติฉันคือเพื่อน ๆ นลินี พอทานข้าวกลางวันเสร็จ ฉันก็รีบขึ้นมาประชุม เมื่อมดถามหานลินี ฉันก็บอกว่านลินีอยู่ในห้องสมุด มดให้ไปถาม พอฉันบอกว่าไม่ต้องไปถามหรอกเพราะชวนแล้ว แต่เขาไม่มาบอกว่าจะเข้าห้องสมุด เมื่อรู้ว่าทางโรงเรียนจะจัดงานพวกฉันก็ร้องกรี๊ดกร๊าดดีใจ และรับปากว่าจะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เมื่อมดบอกว่านลินีอยู่นานหง พวกฉันก็เข้าไปแสดงความยินดีกับเขาที่ได้ทุนการศึกษา และดีใจที่เขาจะได้ยงชนมคอนเย็น

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 8

เรื่อง ช่วยแก้ไขป้องกันสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชุมชน

เวลา 50 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน อันตรายที่เกิดแก่ชุมชนย่อมมีผลกระทบต่อนักเรียน
2. เพื่อให้นักเรียนเป็นคนรู้จักตั้ง เกต ระมัดระวัง

อุปกรณ์การสอน

1. เอกสารเรื่องด้านการแสดงบทบาทสมมุติ
2. วัสดุที่ใช้ในการแสดง คือ เป๊ื่ออกกล้วย สาลี หนังสือ

การสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ

1. ครูและนักเรียนสนทนาอย่างกว้าง ๆ กันถึง สิ่งนี้อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ชุมชนใดที่ไม่ช่วยกันแก้ไข
2. ให้นักเรียนอ่านเรื่องสั้น แล้วแสดงบทบาทที่กำหนดให้ ใช้เวลา 10 - 20 นาที
3. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 นักเรียนคิดว่าการช่วยแก้ไขป้องกันสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชุมชนจะมีผลต่ออย่างไรบ้าง
 - 3.2 ถ้านักเรียนเป็นกานดา นักเรียนจะรู้สึกอย่างไร และจะทำอย่างไร
4. ให้นักเรียนเล่าถึงประสบการณ์ของตนเอง หรือเรื่องที่เคยได้ยินมา เกี่ยวกับการช่วยแก้ไขป้องกันสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชุมชน
5. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้จากการแสดงบทบาทสมมุติ

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

"นึกไม่ถึง"

ครอบครัวของกานดา เป็นครอบครัวเล็ก ๆ มีบุตร 2 คน คือ อูษาและกานดา เป็นพี่น้องที่สนิทสนมกันมาก ทั้งคู่เรียนอยู่โรงเรียนเดียวกัน

ฉากที่ 1

ในตอนพักกลางวัน กานดาและเพื่อน ๆ หานอาหารเสร็จแล้ว จึงชวนกันไปอ่านหนังสือที่ห้องสมุด ขณะที่เดินขึ้นบันไดไปนั้น กานดาและเพื่อน ๆ ก็คุยและหยอกล้อกันอย่างสนุกสนาน บังเอิญกานดาเหลียวไปเห็นเบสิ่อกกกล้วยหล่นที่ชั้นบันได กานดาชะงัก ห่าห่าจะเก็บไปทิ้ง แต่เกรงจะเดินไม่ทันเพื่อน และคิดว่าหากสักครู่หนึ่งมีคนเดินมา ก็คงมีคนเก็บไปทิ้งเอง

ฉากที่ 2

กานดากำลังนั่งอ่านหนังสืออยู่ในห้องสมุด วิไลเพื่อนคนหนึ่งของอูษาก็วิ่งมาบอกว่าอาจารย์พยาบาลให้มาตามกานดาไปพบที่ห้องพยาบาล กานดาจึงซักถามว่า "ไปทำไม" วิไลจึงเล่าให้ฟังว่า "อูษาเหยียบเบสิ่อกกกล้วยที่หล่นอยู่ที่ชั้นบันไดลื่นตกบันไดลงมาศีรษะแตก" กานดาตกใจมาก รีบวิ่งไปคู่อูษาที่ห้องพยาบาล เห็นอูษานั่งหน้าซีดอยู่อาจารย์บอกกานดาว่า แผลของอูษาใหญ่พอสมควร ต้องไปเย็บที่โรงพยาบาล กานดารู้สึกเสียใจมาก ที่ความดูกายของตนเป็นสาเหตุทำให้อูษาต้องเจ็บตัว

บทบาทของกานดา

สมมุติฉันคือกานดา ฉันทานอาหารกลางวันเสร็จแล้วจึงชวนเพื่อน ๆ ไปอ่านหนังสือที่ห้องสมุด ขณะที่ขึ้นบันไดไปนั้น ฉันและเพื่อน ๆ คุยกันอย่างสนุกสนาน บังเอิญฉันเหลียวไปเห็นเบสิ่อกกกล้วยหล่นอยู่ที่ชั้นบันได ฉันคิดจะเก็บไปทิ้งแต่เกรงจะเดินไม่ทัน

เพื่อนและคิดว่าสักครู่คนอื่นคงเก็บไปถึงเองและในขณะที่ฉันอ่านหนังสืออยู่ในห้องสมุดนั้น ฉันก็ต้องตกใจเมื่อวิไลมาตามบอกว่า อาจารย์พยาบาลให้มาตามไปห้องพยาบาลเพราะอุษาคบขันไคลงมาศีรษะแตก เมื่อเห็นอาการของอุษาและอาจารย์บอกว่าต้องไปเย็บแผลที่โรงพยาบาล ฉันรู้สึกเสียใจมากที่ไม่เก็บเปลือกกล้วยหึ่งเสียแต่แรก

บทบาทของอุษา

สมมุติฉันคืออุษา ฉันเดินขึ้นบันไดกับเพื่อนและมัวแต่คุยเพลินจนไม่ทันสังเกตเห็นเปลือกกล้วย ฉันจึงเหยียบไปและคบขันไคลงมาศีรษะแตก เพื่อน ๆ พาฉันไปห้องพยาบาล เมื่ออาจารย์บอกว่าจะต้องไปเย็บแผลที่โรงพยาบาล ฉันตกใจมากพอสมควร

บทบาทของอาจารย์พยาบาล

สมมุติฉันคืออาจารย์พยาบาล ฉันอยู่ในห้องพยาบาลก็มีนักเรียนมาบอกว่า อุษาคบขันไคศีรษะแตก ฉันจึงให้วิไลไปตามกานดา น้องของอุษามาและบอกกานดาว่า อุษาจะต้องไปเย็บแผลที่โรงพยาบาล

บทบาทของวิไล

สมมุติฉันคือวิไล ฉันเป็นเพื่อนของอุษา เมื่ออุษาคบขันไคลงมาศีรษะแตก จึงช่วยพามาห้องพยาบาลและไปตามกานดาที่ห้องสมุด ตามคำสั่งของอาจารย์

บทบาทของเพื่อน ๆ

สมมุติฉันคือเพื่อน ๆ ฉันเดินขึ้นบันไดไปกับกานดา จนไม่ทันสังเกตเห็นเปลือกกล้วยบนชั้นบันได

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 9

เรื่อง ช่วยแก้ไขและป้องกันสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชุมชน

เวลา 50 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ดีกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน อันตรายที่เกิดแก่ชุมชนย่อมมีผลกระทบต่อนักเรียน
2. เพื่อให้นักเรียนเป็นคนรู้จักสังเกต ระมัดระวัง
3. เพื่อให้นักเรียนรู้วิธีการแก้ไขและป้องกันอันตรายต่อชุมชน

อุปกรณ์การสอน

เอกสาร เรื่อง ต้นการ แสดงบทบาทสมมุติ

การสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันถึงอันตรายของยาเสพติดและวิธีการป้องกันแก้ไขอันตรายอันเกิดจากยาเสพติดอย่างกว้าง ๆ
2. ให้นักเรียนอ่านเอกสาร เรื่อง ต้น แล้วแสดงตามบทบาทที่กำหนดให้ ใจ
เวลา 10 - 20 นาที
3. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 ถ้านักเรียนเป็นอ้อย นักเรียนจะมีวิธีการแก้ไขป้องกันอันตรายจากเรื่องนี้อย่างไร โดยไม่ให้ตนเองเดือดร้อน
 - 3.2 ถ้านักเรียนเป็นอ้อยจะรู้สึกอย่างไร
 - 3.3 นักเรียนคิดว่าเรื่องที่เกิดขึ้นนี้เป็นความผิดของใคร
4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้รับ

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

"ยาเสพติด"

อ้อยเป็นเด็กที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด ทุกคนที่อาศัยอยู่ล้วนมีฐานะยากจนแต่มีครอบครัวของนางทองอ้อย ที่แตกอนักยากจนเช่นกัน แต่ต่อมาก็จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเรื่อย ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ขยันทำมาหากินอะไร เพื่อน ๆ ของอ้อยที่โตมาด้วยกัน เช่น โต้ง เป๊ยก โก๋ ต่างก็ไม่ได้เรียนต่อ มีอ้อยคนเดียวเท่านั้นที่ได้เรียนต่อ เพราะได้รับการทุนการศึกษาจากทางโรงเรียน โดยผู้บริจาคเงินให้โรงเรียนคือ คุณสารก็ มีความตั้งใจจะส่งเสริมอ้อยให้ได้เรียนสูง ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้จักกัน แต่อยากจะทำบุญสุนนอ้อยเพราะทราบว่าอ้อยเป็นเด็กดี

ฉาก 1

อ้อยกำลังจะไปโรงเรียนต้องเดินผ่านบ้านนางทองอ้อยเห็นเด็กวัยรุ่น ซึ่งเป็นเพื่อน ๆ ของคนหลายคน เช่น โต้ง เป๊ยก โก๋ กำลังจับกลุ่มกันอยู่ เด็กเหล่านั้นทักทายอ้อย อ้อยจึงหยุดคุยด้วย และตอบสังเกตุเพื่อน ๆ จากการสังเกตพฤติกรรมเทียบกับความรู้ที่ได้เรียนมา อ้อยชักจะแน่ใจว่าเพื่อน ๆ น่าจะติดยาเสพติดและผู้ขายคือ นางทองอ้อย แต่ก็ไม่ใส่ใจอะไรเพราะคิดว่า หากเพื่อน ๆ จะเสพยาเสพติดจริงก็คงไม่ทำ ความเคียดแค้นให้อ้อยแน่นอน

ฉาก 2

หลายเดือนต่อมา อาจารย์แนะแนวเรียกอ้อยไปบอกว่า คุณสารที่ซึ่งให้ทุนการศึกษาแก่ทางโรงเรียนอยู่เป็นประจำ และอ้อยเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับทุนนั้น ได้ถูกคนร้ายฆ่าชิงทรัพย์ อาจารย์อยากจะชวนอ้อยไปเคารพศพ ในฐานะเป็นผู้มีพระคุณ อาจารย์ยังเล่าต่อไปอีกว่า ตำรวจตามจับคนร้ายได้แล้ว เป็นเด็กวัยรุ่นติดยาเสพติด ชื่อเป๊ยก โต้ง

โก๋ อ้อยไค้นก็ร้องไห้โสรสากับอาจารย์ว่า ตนคิดไม่ถึงจริง ๆ ว่า เรื่องที่ตนคิดว่าเป็นเรื่องเล็ก ๆ จะทำให้เกิดเรื่องใหญ่ไค้นขนาดนี้ คือต้องเสียทั้งเพื่อนและเสียทั้งผู้มีพระคุณ

บทบาทของอ้อย

สมมุติฉันคืออ้อย ฉันเดินผ่านบ้านนางทองอยู่ โต้้ง เปี้ยก โก๋ เรียกให้คุยด้วย ฉันหยุดคุยสักครู และส่ง เกศอาการของเพื่อนไปคุย เพราะสงสัยพฤติกรรมของนางทองอยู่และเพื่อน ๆ มานานแล้ว แล้วฉันก็แน่ใจว่า โต้้ง โก๋ เปี้ยก คิดยาเสพติดและคนชายคือนางทองอยู่ แต่ฉันก็ไม่พูดเรื่องนี้กับใครและไม่อยากจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับใคร เพราะคิดว่าบุคคลเหล่านี้ไม่เคยทำความเดือดร้อนให้ฉัน จนกระทั่งวันหนึ่งอาจารย์แนะแนว เรียกฉันไปหาและบอกให้ฉันเตรียมตัวไปงานศพของคุณสารภี ซึ่งเป็นผู้บริจาคทุนการศึกษาให้ฉันมาโดยตลอด และผู้ให้ซึ่งทรัพย์สินคุณสารภีก็คือ โต้้ง โก๋และเปี้ยกนั่นเอง ฉันร้องไห้โสรเพราะคิดไม่ถึงและเสียใจที่ตนจะเลยไม่ช่วยป้องกันเหตุร้ายเสียตั้งแต่ต้น จนต้องเสียทั้งเพื่อนและผู้มีพระคุณ

บทบาทของอาจารย์แนะแนว

สมมุติฉันคืออาจารย์แนะแนว ฉันเรียกอ้อยมาหา เพื่อแจ้งข่าวการเสียชีวิตของคุณสารภีและชวนไปเคารพศพด้วยกัน

บทบาทของโต้้ง โก๋ เปี้ยก

สมมุติฉันคือโต้้ง โก๋ เปี้ยก ฉันเห็นอ้อยเดินผ่านมาจึงเรียกให้คุยด้วย ฉันคิดยาเสพติดและในที่สุดเมื่อไม่มีเงินแต่ต้องการเสพยาเสพติด จึงก่อคดีชิงทรัพย์และฆ่าเจ้าทรัพย์ตาย

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 10

เรื่อง รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

เวลา 50 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักรับรู้และเข้าใจความต้องการของผู้อื่น
2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักเสียสละเพื่อผู้อื่น

อุปกรณ์การสอน

1. เอกสาร เรื่องด้านการแสดงบทบาทสมมติ
2. กลองกระดาษ

การสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันถึงการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมโดยกว้าง ๆ
2. ให้นักเรียนอ่านเรื่องสั้นและออกมาแสดงบทบาทที่กำหนดให้โดยใช้เวลา 10 - 20 นาที
3. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 นักเรียนคิดว่าดวงตาเป็นอย่างไร
 - 3.2 เพราะเหตุใด โท้งและเพื่อน ๆ จึงให้อภัยดวงตา
 - 3.3 ถ้านักเรียนขอความช่วยเหลือจากเพื่อนแล้วเพื่อนไม่ช่วยทั้ง ๆ ที่ช่วยได้ นักเรียนจะรู้สึกอย่างไร
 - 3.4 นักเรียนคิดว่าการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมมีประโยชน์แก่ตนเองหรือไม่อย่างไร
4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้รับ

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

“ให้และรับ”

ครอบครัวของดวงตามีฐานะค่อนข้างดี ดวงตาเป็นลูกสาวคนเดียวของพ่อแม่ ดังนั้นดวงตาจึงเป็นเด็กที่เอาแต่ใจตนเอง นึกอยากจะทำอะไรก็ต้องเอาให้ได้ แต่เพื่อน ๆ หลาย ๆ คนที่โรงเรียนพากันพูดว่า ดวงตาเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่มีน้ำใจ ไม่ยอมให้ความช่วยเหลือแก่ใคร ดังนั้นดวงตาจึงไม่มีใครมีเพื่อนมากนัก

ฉาก

ในตอนเช้าก่อนที่ครูจะเข้าห้องเรียน เพื่อน ๆ พากันถามถึงนิคว่า ทำไมชดโรงเรียนไปหลายวัน แต่ไม่มีใครทราบ พอถึงเที่ยงซึ่งเป็นนักเรียนร่วมห้องซึ่งมาโรงเรียนสายเกินเข้ามา เพื่อน ๆ จึงถามว่าทำไมจึงมาโรงเรียนสาย โค้งบอกว่าที่มาโรงเรียนสายเพราะแวะไปดูนิคที่บ้านแต่ไม่พบนิค พบแต่แม่ของนิค ซึ่งเล่าให้ฟังว่า นิคไม่ไปโรงเรียนเพราะไม่มีเงินค่าเทอม เลยออกไปหางานรับจ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ หาเงินเป็นค่าเทอม หนอยถามเพื่อน ๆ ว่าจะทำอย่างไรจึงจะช่วยนิคไถ่มา เพื่อน ๆ ประึกษา กันแล้วบอกว่า จะบริจาคเงินเท่าที่มีอยู่รวบรวมให้นิค โค้งจัดแจงเอากล่องมาวางกลางห้อง เพื่อน ๆ ก็เอาเงินเท่าที่มีอยู่ช่วยกันบริจาคให้ นอกจากดวงตาคนเดียวที่ยืนดูเฉยอยู่ แต่เงินที่รวบรวมได้ก็ยังไม่พอ หนอยจึงเป็นเพื่อนสนิทของนิค ก็ขอร้องให้ดวงตาบริจาคเพื่อช่วยเหลือเพื่อนบ้าง แต่ดวงตาปฏิเสธว่าไม่มีเงิน ถึงแม้ไม่ให้ เรื่องอะไรอยู่ก็ ๆ จะเอาเงินไปให้คนอื่น เพื่อน ๆ หลายคนบอกว่าดวงตาที่ไม่มีน้ำใจช่วยเหลือคนที่กำลังเดือดร้อน จนเกือบทะเลาะกัน จนโค้งต้องมาห้ามพอที่อาจารย์เดินมา เด็ก ๆ จึงแยกย้ายกันไปนั่งที่

วันรุ่งขึ้นในขณะที่เข้าแถว อาจารย์ได้ประกาศหน้าเสาธงว่า บ้านของดวงตาถูกไฟไหม้และดวงตาได้รับบาดเจ็บ นอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล เพื่อน ๆ ของดวงตาจึงชวนกันว่าจะไปเยี่ยมหลังเลิกเรียนเพราะเป็นห่วงดวงตาไม่ทราบว่าเป็นอย่างไรบ้าง

ฉาก

ดวงตานอนอยู่บนเตียงเดี่ยวเกาะประคองขึ้น ดวงตาร้องขอให้เข้ามาได้ เพื่อน ๆ หลายคน หอบของมาเยี่ยมพะรุงพะวัง ดวงตานึกไม่ถึงว่าเพื่อน ๆ จะมาเยี่ยม ถึงกับน้ำตาคลอด้วยความดีใจ หลังจากถามอาการกันเรียบร้อยแล้ว หนอยก็บอกว่าให้ ดวงตาทำใจให้สบายรักษาตัวให้หายเร็ว ๆ ไม่ต้องห่วงเรื่องเรียน เมื่อหายแล้วเพื่อน ที่เก่ง ๆ จะช่วยทิวให้ เพื่อน ๆ บางคนเสนอจะให้ยืมสมุดจดงาน บางคนจะให้ยืมชุดนักเรียน ทำให้ดวงตารู้สึกละอายใจมากที่ตนเคยเลี้ยงน้ำใจไม่เคยช่วยเหลือเพื่อน ๆ เลย ทั้ง ๆ ที่ตนพอจะทำได้ ดวงตาขอบคุณเพื่อนทุกคน เพื่อน ๆ บอกว่าจะมาเยี่ยมอีกในวัน รุ่งขึ้น

บทบาทของดวงตา

สมมุติฉันคือดวงตา ฉันรู้ว่าเพื่อน ๆ ไม่ชอบฉันนัก เพราะฉันไม่ยอมให้ความช่วยเหลือใคร แต่ฉันก็ไม่สนใจว่าใครจะคิดอย่างไร ดังนั้นเมื่อต้องขอรับบริจาคฉันจึงเฉย ไม่ยอมออกเงินช่วยเหลือใคร โดยบอกว่าไม่มีเงินถึงแม้จะมีก็ไม่ให้ เรื่องอะไรจะเอาเงินไปให้คนอื่นได้ เพื่อน ๆ ไม่พอใจจนเกือบทะเลาะกับฉัน พอรู้ว่าครูกำลังมา ฉันก็รีบไปนั่งที่ วันรุ่งขึ้นบ้านฉันถูกไฟไหม้ ฉันได้รับบาดเจ็บต้องนอนอยู่โรงพยาบาล พอได้ยินเสียงเคาะประตูฉันบอกรับเข้ามา พอเห็นว่าเป็นเพื่อน ๆ ที่โรงเรียน ฉันดีใจจนน้ำตาคลอที่เราเมื่อน้ำใจมาเยี่ยม ฉันเล่าเหตุการณ์เรื่องไฟไหม้ที่เกิดขึ้นให้เพื่อน ๆ ฟัง และบอกเพื่อน ๆ ว่าฉันไม่เป็นอะไรมากนัก เพียงแต่ตกใจวิ่งไปชนเสาจนหัวแตกและโดนไฟลวกนิดหน่อย ฉันขอโทษเพื่อน ๆ ที่เคยเลี้ยงน้ำใจกับเพื่อน ๆ แต่เพื่อน ๆ กลับแสดงความเมื่อน้ำใจต่อฉันทำให้ฉันละอายใจมาก และขอบคุณที่เข้ามาเยี่ยม

บทบาทของเพื่อน ๆ และหนอย

สมมุติฉันคือหนอยและเพื่อน ๆ พวกฉันนั่งคุยอยู่ในห้องว่าทำไมนิกถึงไม่มาโรงเรียนหลายวันแล้ว พอโต้งเดินเข้ามา พวกฉันก็ถามว่าทำไมมาสายพอทราบว่าเป็น

แะไปหานิคและนิคไม่มีค่าเทอม พวกฉันก็ช่วยกันคิดว่าจะทำอย่างไรดี ในที่สุดก็ตกลงกันว่า จะช่วยกันบริจาคเงินรวบรวมไปให้ ทุกคนจึงนำเงินเท่าที่ตนจะให้ได้ใส่ลงในกล่องกลางห้อง แต่สองนั้บก็ยังไม่พอ จึงไปขอร้องให้ดวงตาช่วย แต่เขาไม่ยอมช่วย พวกฉันจึงท้อว่าและเกือบทะเลาะกัน พอคืออาจารย์เดินมาจึงรีบไปนั่งที่

บทบาทของโต้ง

สมมุติฉันคือโต้ง วันนี้ฉันมาโรงเรียนสาย พอเพื่อน ๆ ถามถึงสาเหตุจึงเล่าให้ฟังว่าแะไปเยี่ยมนิคมา เพราะเห็นว่าเขาคเรียนไปหลายวันและได้พบแม่ของนิคจึงรู้ว่า นิคไม่มีเงินค่าเทอมต้องออกไปทำงานรับจ้าง ฉันหากลองรับบริจาคมาวางกลางห้อง แต่เงินที่ได้รับก็ยังไม่พอ ฉันเห็นเพื่อน ๆ ทะเลาะกับดวงตา จึงรีบบอกว่าครูกำลังจะมาให้ทุกคนนั่งที่ ต่อมาฉันและเพื่อน ๆ ได้ไปเยี่ยมดวงตาที่โรงพยาบาลและได้ช่วยกันปลอบใจเขา

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 11

เรื่อง การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน

เวลา 50 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนรับรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น
2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักเสียสละ
3. เพื่อให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

อุปกรณ์การสอน

1. เอกสาร เรื่องต้นการแสดงบทบาทสมมุติ
2. วัสดุที่ใช้ประกอบการแสดง เช่น กุญแจรถ จานข้าว

การสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันเกี่ยวกับการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างกว้าง ๆ
2. ให้นักเรียนอ่านเรื่องต้นและออกมาแสดงบทบาทที่กำหนดให้ ใช้เวลา 10 - 20 นาที
3. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 นักเรียนชอบตัวละครตัวใดมากที่สุด เพราะเหตุใด
 - 3.2 นางสาวใจเป็นคนอย่างไร
 - 3.3 นางสาวใจจะเป็นอย่างไรบ้าง หากไม่ได้รับความช่วยเหลือจาก นายสุขและเพื่อน ๆ
 - 3.4 เพราะเหตุใดนายสุขจึงช่วยเหลือนางสาวใจ

4. ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ว่า เคยให้ความช่วยเหลือและได้รับความช่วยเหลือจากใครบ้าง
 5. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้รับ
-

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

"บ้านใกล้เรือนเคียง"

ครอบครัวของชล มีอยู่ด้วยกัน 3 คน พ่อแม่อุช ชลเป็นคนที่มีนิสัยโอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ ๆ ชลมักจะอบรมสั่งสอนชนิดาซึ่งเป็นลูกสาวคนเดียวให้รู้จักช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น ซึ่งชลก็ปฏิบัติตาม ดังนั้นชลและชนิดาจึงเป็นที่รักใคร่ของชาวบ้านใกล้เรือนเคียงทั่วไป ซึ่งผิดกับนางสมใจ ซึ่งนอกจากจะไม่ให้ความช่วยเหลือแก่ใครแล้ว ยังห้ามไม่ให้นายชลผู้สามีและลูกให้ความช่วยเหลือแก่คนอื่นอีกด้วย

ฉาก 1

ชลและลูกตื่นแต่เช้า กำลังเตรียมตัวจะออกไปทำงานและไปโรงเรียน ส่วนนางสมใจกำลังเตรียมอาหารเช้าอยู่ในครัว เสียงเคาะประตูหน้าบ้านดังขึ้น ชนิดาวิ่งออกไปเปิดประตู นายสุขซึ่งอยู่บ้านติดกันเดินหน้าตาตื่นเข้ามาและขอร้องให้ชลช่วยขับรถพาลูกสาวของตนซึ่งไม่สบายมาตั้งแต่เมื่อคืนไปส่งโรงพยาบาล ชลรีบบอกให้ชนิดาวิ่งขึ้นไปหยิบกุญแจรถบนห้องมาให้ ส่วนนางสมใจได้ยินเสียงก็ออกมาดูและบอกให้นายสุขออกไปเรียกแท็กซี่ หรือไม่ให้ไปยืมรถบ้านอื่น เพราะถ้ายืมรถที่บ้านเดียวชลและลูกจะไปทำงานและโรงเรียนสาย นายชลรีบบอกว่าไม่เป็นไร เพราะโรงพยาบาลอยู่ใกล้ ๆ แค่นี้เอง แล้วนายชลก็สั่งให้ชนิดาคอยอยู่ที่บ้าน เคี้ยวจะกลั้มมารับแล้วก็รีบออกไปกับนายสุข นางสมใจมีสีหน้าไม่พอใจนัก แต่ก็ได้ให้ชนิดาวิ่งเข้าไปกินข้าว

ฉากที่ 2

นางสมใจนั่งอ่านหนังสือคอยสามีและลูก ซึ่งไปเยี่ยมญาติที่ต่างจังหวัด ที่จริงชลอยากจะให้นางสมใจไปด้วย แต่นางไม่ยอมไปเพราะไม่ค่อยชอบญาติทางฝ่ายสามีเท่าใดนัก นางสมใจคอยจนกระทั่งตึกเห็นยังไม่กลับมาจึงขึ้นไปนอน ลึกครูนางสมใจตกใจตื่น เพราะได้ยินเสียงกุ๊กกักที่ชั้นล่าง ก็คิดว่าสามีและลูกกลับมาจึงลงมาดู เห็นชาย 2 คน กำลังรื้อ

คนข่าวของอยู่ก็ร้องอะอะไว้วาย คนร้ายเห็นท่าไม่ดี ก็กระโดดเข้าสู่อคคอง นางสนใจ
 ต่อสู้ดิ้นรนชักขึ้นและส่งเสียงร้องให้คนช่วย นายสุขและเพื่อนบ้าน 2 - 3 คน กำลัง
 นั่งคุยกันอยู่ก็ระเบียงบ้าน ได้ยินเสียงอะอะดังขึ้น นายสุขจึงชวนเพื่อน ๆ เข้าไปดู
 เพราะจำได้ว่าเป็นเสียงของนางสนใจ ตอนแรก ๆ เพื่อนของนายสุขบอกว่า อย่าไป
 ยุ้งดีกว่าจะเป็นอะไรก็ช่าง เพราะเกลียดคนางสนใจมานานแล้ว เคยไปขอเรียไรเงิน
 ห้ามญาติ ไม่ให้แล้วอีกค่าอีก ยังเจ็บใจไม่หาย นายสุขจึงบอกว่าถ้าไม่เห็นกับนางสนใจ
 ก็ขอให้เห็นแก่นายชลและลูกบ้าง เพราะเป็นคนดีและเคยช่วยเหลือตนและคนอื่น ๆ ไว้มาก
 แล้วนายสุขก็รีบวิ่งเข้าไปดู โดยมีเพื่อน ๆ วิ่งตามไปพอไปถึงก็เห็นคนร้ายช่วยกันจับ
 นางสนใจมัดติดกับเสาและจะซ้อม นายสุขและเพื่อน ๆ วิ่งเข้าไปช่วยและจับคนร้าย
 ไว้ได้ นางสนใจนั่งตัวดิ้นงัดด้วยความกลัว จนกระทั่งนายสุขช่วยแก้มัดให้ และช่วยพยุง
 มานิ่งที่โต๊ะ นางสนใจจะบอกขอใจเป็นการใหญ่ ที่นายสุขและเพื่อน ๆ มาช่วยไว้ทัน
 ไม่เช่นนั้นคนร้ายคงชนข้าวของไปหมด แล้วตนเองก็อาจจะถูกฆ่าตายได้ นางสนใจ
 ขอโทษทุก ๆ คน และบอกว่าตนเองละอายใจมากที่เคยแฉ่งน้ำใจ และทำไม่ดีมาก่อน
 และขอให้นายสุขและเพื่อน ๆ ยกโทษให้ ซึ่งนายสุขก็บอกว่า ตนไม่เคยถือโทษโกรธ
 เคือง และให้ช่วยก็เพราะเป็นคนบ้านใกล้เรือนเคียงกัน ต้องให้ความช่วยเหลือและ
 พึงพาลอาศัยกัน

บทบาทของชล

สมมุติฉันคือชล ฉันเป็นคนที่ชอบช่วยเหลือคนอื่น ๆ เสมอ ๆ วันนี้ฉันตื่นแต่เช้า
 กำลังเตรียมตัวจะไปทำงาน เสียงเคาะประตูดังขึ้น ฉันเห็นนายสุขคนข้างบ้านเดินเข้ามา
 หน้าตื่น ก็ถามว่า "มีอะไรหรือ" พอนายสุขขอให้ฉันช่วยพาลูกไปส่งโรงพยาบาล ฉันก็รีบ
 ให้ชนิดาวิ่งไปเอากุญแจรถบนห้องมา ฉันรู้ว่าภรรยาของฉันไม่ค่อยพอใจนัก ฉันจึงรีบตัดบท
 โดยบอกว่าไม่เป็นไร เพราะโรงพยาบาลอยู่ใกล้ ๆ แค่นี้เอง แล้วฉันก็หันไปส่งลูกให้
 ให้คอยอยู่ที่บ้าน เคี้ยวจะกลับมารับ แล้วฉันก็รีบชวนนายสุขออกไป

บทบาทของนางสมใจ

สมมุติฉันคือนางสมใจ ฉันไม่ชอบช่วยเหลือใครและไม่ชอบให้สามีของฉันช่วยเหลือใครด้วย ฉันโคยีนนายสุขเข้ามาขอยืมรถก็ไม่พอใจ จึงเดินออกมาดูและบอกนายสุขว่า น่าจะเรียกแท็กซี่หรือไม่งักขอยืมรถบ้านอื่นก็ได้ ทำไมต้องมายืมรถที่นี่ เคียวชลดและลูกก็ไปสายทำงานไม่ทัน ฉันไม่พอใจมากแต่ก็ไม่กล้าพูดอะไรมาก เพราะไม่อยากทะเลาะกับสามีแต่เช้า พอสามีฉันและนายสุขออกไปแล้วฉันก็ไล่ให้ลูก ๆ รีบไปกินข้าว

ฉันนั่งอ่านหนังสือคอยสามีและลูก เห็นตึกแล้วยังไม่กลับมา ฉันจึงขึ้นไปนอนสักครูโคยีนเสียงถูกกักฉันนึกว่าสามีกลับมาจึงลงมาดู เห็นขโมย 2 คนกำลังรื้อข้าวของฉันตกใจมากร้องโวยวาย พวกขโมยเข้ามาล๊อคคอฉัน ฉันก็ดิ้นรนขัดขึ้น และร้องให้คนช่วย ฉันถูกมัดและถูกข่ม ฉันเห็นนายสุขและเพื่อน ๆ เข้ามาช่วย ฉันดีใจมาก แต่ก็กลัวจนตัวสั่นงันก ฉันขอปโจนายสุขและเพื่อน ๆ ที่มาช่วยฉันได้ทันเวลา ไม่เช่นนั้นคงถูกฆาตยา ข้าวของก็คงถูกขนหมคบ้านแน ๆ ฉันบอกว่า ฉันรู้ลึกละอายใจมากที่เคยแฉ่งน้าใจและทำไมตีมาก่อน ขอให้นายสุขและเเอน ๆ ยกโทษให้

บทบาทของนายสุข

สมมุติฉันคือนายสุข ฉันมาเคาะประตูบ้านเรียกนายชลด พอประตูเปิดฉันก็เดินหน้าตาตื่นเข้าไปบอกว่า ลูกฉันไม่สบายมาตั้งแต่เมื่อคืน ตัวร้อนมาก อยากจะขอรถกวอนให้นายชลดช่วยขับรดไปส่งที่โรงพยาบาล ฉันรู้ว่านางสมใจไม่ค่อยพอใจนัก

ฉันนั่งคุยกับเพื่อน ๆ ที่ระเปียงบ้านโคยีนเสียงร้องเอะอะให้ช่วยก็จำได้ว่าป็นเสียงร้องของนางสมใจ จึงชวนเพื่อน ๆ ไปดู เพื่อน ๆ ทำทางไม่ยอมไป เพราะไม่ชอบนางสมใจ ฉันจึงบอกเขาว่า ถ้าไม่เห็นกับนางสมใจก็ให้เขาเห็นกับนายชลดและลูก ซึ่งเป็นคนดี และเคยช่วยเหลือตนและคนอื่น ๆ ไว้มาก แล้วฉันก็รีบวิ่งเข้าไปดู เห็นคนร้ายกำลังจับนางสมใจมัด ฉันก็เข้าช่วยและต่อสู้กับคนร้าย ฉันช่วยแก้มัดให้นางสมใจและช่วยพยุงมานั่งที่โต๊ะ นางสมใจขอโทษและขอบคุณที่ฉันช่วยเหลือเขา ฉันก็บอกว่า ฉันไม่เคยถือโทษโกรธเคืองเลยและที่ช่วยก็เพราะเป็นคนบ้านใกล้เรือนเคียงต้องให้ความช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกัน

บทบาทของชนิกา

สมมุติฉันคือชนิกา ฉันชอบช่วยเหลือคนอื่น ๆ วันนี้ฉันตื่นแต่เช้ากำลังแต่งตัวจะไปโรงเรียนพอได้ยินเสียงเคาะประตู ฉันก็รีบวิ่งไปเปิด และพาลุงสุขเข้ามาหาพ่อฉันรีบวิ่งไปหยิบกุญแจรถมาให้พ่อ เมื่อพ่อและลุงสุขไปแล้ว ฉันก็ไปกินข้าวตามที่แม่สั่ง

บทบาทของชโมย 2 คน

สมมุติฉันคือชโมย ฉันแอบเข้าไปในบ้าน และรู้คนขาวของ พ่อเจ้าของบ้านตื่นมาพบ ฉันตกใจ จึงรีบไปล็อกคอ เจ้าของบ้านชักขึ้น ฉัน 2 คนจึงช่วยกันมัดติดกับเก้าอี้ และซ่อมไม้ไผ่ทรง เมื่อมีคนมาช่วยพวกฉันก็ต่อสู้แล้วก็ถูกจับได้

บทบาทของเพื่อน ๆ นายสุข

สมมุติฉันคือเพื่อน ๆ ของนายสุข พวกฉันนั่งคุยกันอยู่ที่ระเบียงบ้านของบ้านนายสุขได้ยินเสียงคนร้องไห้ช่วยดังมา แต่ก็ไม่สนใจทำเป็นไม่รู้ไม่ตี เพราะไม่ค่อยชอบนางสมใจ เมื่อนายสุขชวนให้ไปดู ฉันก็บอกไม่ให้เขาเข้าไปยุ่ง เพราะเกลียดที่เคยไปขอเรียไรแต่นางสมใจไม่ให้ แล้วยังคำอีก แต่ในที่สุดก็อดวิ่งตามไปไม่ได้ และช่วยกันจับคนร้ายไว้ได้

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 12

เรื่อง ไม่ละเลยหน้าที่พลเมืองดี

เวลา 50 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจบทบาทของตนเองที่พึงมีต่อชุมชน
2. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการเป็นพลเมืองดี

อุปกรณ์การสอน

1. เอกสารเรื่องด้านการแสดงบทบาทสมมติ
2. วัสดุที่ใช้ในการแสดง เช่น หนังสือพิมพ์ กระดาษต่างค์

การสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันถึงเรื่องหน้าที่ของพลเมืองดี ในการใช้รถใช้ถนนอย่างกว้าง ๆ
2. ให้นักเรียนอ่านเรื่องสั้น แล้วแสดงตามบทบาทที่กำหนดให้ โดยใช้เวลา 10 - 20 นาที
3. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 นักเรียนรู้สึกอย่างไรต่อการกระทำของป้อมและแดง
 - 3.2 สมมุตินักเรียนเป็นแดงนักเรียนจะทำอย่างไร
 - 3.3 ป้อมควรจะคืนกระเป๋าสตางค์ให้ตำรวจหรือไม่ เพราะเหตุใด
4. ให้นักเรียนเล่าถึงการกระทำของตนเองที่แสดงถึงการเป็นพลเมืองดี
5. ครูและนักเรียนช่วยสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้รับจากการแสดง

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

"ชีวิตใหม่จากเธอ"

ป้อมและแฉงนอกจากจะเป็นเพื่อนนักเรียนร่วมชั้นเดียวกันแล้ว ทั้งสองยังเป็นเพื่อนรักกันอีกด้วย บ้านของป้อมและแฉงอยู่ใกล้ ๆ กัน ดังนั้นเด็กทั้งสองจึงมาโรงเรียนและกลับบ้านพร้อมกันทุกวัน ครอบครัวของป้อมและแฉงมีฐานะไม่ค่อยดีนัก ทั้งสองจึงต้องช่วยพ่อแม่ทำงานโดยการออกมารับ น.ส.พ. ไปขายในตอนเช้าก่อนมาโรงเรียนและหลังเลิกเรียน

ฉาก

ป้อมและแฉงตื่นแต่เช้าก็พากันเดินออกมาที่ถนนใหญ่ เพื่อคอยรับ น.ส.พ. ไปขาย ขณะนั้นยังเป็นเวลาเช้ามืด เมื่อมาถึงรถส่ง น.ส.พ. ยังไม่มา แฉงและป้อมจึงยืนคุยกันถึงเรื่องต่าง ๆ ที่โรงเรียน ในขณะนั้นแฉงมองเห็นชายคนหนึ่งกำลังจะเดินข้ามถนน ซึ่งเป็นบริเวณสี่แยก ทันใดนั้นสิ่งที่ไม่คาดคิดก็เกิดขึ้น รถเก๋งคันหนึ่งขับมาด้วยความเร็วสูง วิ่งฝ่าไฟแดงและชนชายคนนั้น จนกระเด็นไปนอนฟุ้งอยู่กึ่งกลางถนน ป้อมและแฉงซึ่งเห็นเหตุการณ์โดยตลอด ได้แต่ยืนตกตะลึงทำอะไรไม่ถูก เจ้าของรถจอดรถแล้วชะโงกมามองก่อนที่จะขับรถหนีไป แฉงได้สติก่อนจึงรีบจำทะเบียนรถ และท่องจนขึ้นใจก่อนที่จะดึงมือป้อมให้วิ่งเข้าไปหาคนเจ็บ ในตอนแรกป้อมไม่ยอมไปบอกว่าไม่ใช่ธุระอะไรของเรา เสียเวลาเปล่า ๆ แต่แฉงบอกว่าทำอย่างนั้นไม่ได้ เราต้องเป็นพลเมืองดี จะทนยืนดูเฉย ๆ อยู่ได้อย่างไร แล้วแฉงก็วิ่งเข้าไปดู เห็นชายคนนั้นนอนจมกองเลือดอยู่ ชาวของหล่นกระจาย แฉงตะโกนบอกป้อมว่า "ยังไม่ตาย" ให้ป้อมวิ่งไปบอกตำรวจที่ป้อมขามมมถนน ป้อมจึงรีบวิ่งไปหาตำรวจมา แล้วก็ช่วยกันพาคนเจ็บไปโรงพยาบาล พร้อมทั้งเล่าถึงเหตุการณ์และหมายเลขทะเบียนรถที่ชนแก่ตำรวจ

ขณะที่ป้อมและแฉงเดินกลับบ้าน ซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก ป้อมเดินบนตลอดเวลากว่าแฉงยังไม่เข้าเรื่อง เสียเวลาหากินและทำให้ไปโรงเรียนสายด้วย แฉงบอกป้อมว่า

จำไม่ได้หรือไม่ว่า ครูสอนให้เป็นพลเมืองดี ช่วยเหลือผู้อื่น และจงทำตัวให้เป็นประโยชน์
ต่อสังคม ป้อมเถียงวาทขอให้เป็นผู้ใหญ่ก่อนแล้วค่อยเป็นพลเมืองดี แดงบอกว่า เป็นพลเมือง
ดีไม่จำเป็นต้องคอยให้เป็นผู้ใหญ่ก่อน เป็นเด็กก็สามารถประพฤติตนเป็นพลเมืองดีได้
ป้อมหัวเราะแล้วบอกว่า ถ้าอย่างนั้นจะสองเป็นพลเมืองดีอย่างแดงสักวัน แล้วก็นิย
มกระเป๋าสตางค์ส่งให้บอกว่า เป็นของคนเจ็บ แดงเก็บมาตอนพาคนเจ็บขึ้นรถ ตอนแรกก็
คิดว่า จะไม่คืนให้ แต่วันนี้ยากเป็นพลเมืองดีก็เลยเปลี่ยนใจไม่อยากได้ของ ๆ คนอื่น
มาเป็นของตน แดงบอกป้อมว่า ป้อมเป็นพลเมืองดีที่มากคนหนึ่ง แล้วก็เอากระเป๋าวี
งกลับไปที่คืนให้ตำรวจ ตำรวจกล่าวว่าชมเชยที่ป้อมและแดงเป็นเด็กดี และทำหน้าที่ของ
พลเมืองดีช่วยเหลือผู้อื่น และขออภัย คอไปป้อมและแดงจะเป็นพลเมืองดีที่ดีของชาติ
ต่อไป แล้วก็นำป้อมและแดงนั่งรถไปด้วยกัน โดยไปส่งทั้งสองคนที่บ้าน

บทบาทของแดง

สมมุติฉันคือแดง วันนี้ฉันตื่นแต่เช้าก็รีบออกมาจับ น.ส.พ กับป้อม แตรดยังไม่มา
ฉันจึงคุยกับป้อมเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่โรงเรียน สักครู่ฉันมองไปที่ถนน เห็นชายคนหนึ่ง
ถูกรถชน ตอนแรกฉันตกใจมาก แต่พอได้สติฉันก็รีบมองหะเบียนรถ และจดจำเอาไว้
แล้วฉันก็รีบวิ่งไปบอกป้อมให้เข้าไปดู แต่เขาไม่ไป "ฉันจึงบอกเขาว่า เราต้องเป็นพลเมือง
ดีจะยื่นดูเฉย ๆ ใคอย่างไร แล้วฉันก็วิ่งเข้าไปดูเห็นเขายังไม่ตาย ก็ตะโกนบอกป้อม
ให้ไปตามตำรวจที่ป้อมมา แล้วฉันก็ช่วยนำคนเจ็บไปส่งโรงพยาบาล แล้วก็นั่งคอยที่
ระเบียง ฉันเห็นป้อมบนที่ตอมมานั่งเสียเวลา ฉันจึงบอกเขาว่าเขาจำไม่ได้หรือไม่ว่า
ครูเคยสอนให้เป็นพลเมืองดี ช่วยเหลือผู้อื่น และทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม แต่
ป้อมก็ยังเถียงฉัน ฉันจึงอธิบายให้เขาฟังว่า การเป็นพลเมืองดี ไม่ต้องคอยให้ใครเป็น
ผู้ใหญ่หรอก เป็นเด็กก็สามารถประพฤติตนให้เป็นพลเมืองดีได้ ฉันดีใจที่ป้อมบอกว่า
เขาจะเป็นพลเมืองดี และเอากระเป๋ามาคืน ฉันชมเขาว่าเป็นพลเมืองดีที่มากคนหนึ่ง
แล้วฉันกับป้อมก็รีบวิ่งเอากระเป๋ามาคืนให้ตำรวจก่อนที่จะกลับบ้าน ฉันรู้สึกภาคภูมิใจ
ที่ได้รับคำชมจากตำรวจ

บทบาทของป้อม

สมมุติฉันคือป้อม ฉันตื่นแต่เช้าก็รีบออกมาจับ น.ส.พ กับแดง แกร่งส่ง น.ส.พ ยังไม่มา ฉันจึงยืนคุยกับแดง ถึงเรื่องต่าง ๆ ที่โรงเรียน สักครู่ฉันเห็นคนถูกรถชน ฉันตกตะลึงทำอะไรไม่ถูก แกร่งชวนเข้าไปดู แต่ฉันกลัวและบอกแกร่งว่า ไม่ใช่ธุระของเรา เสียเวลาเปล่า ๆ แล้วฉันก็ขึ้นเฉย ๆ ไม่ยอมไปดู แต่พอแดงตะโกนบอกให้ไปบอกตำรวจที่ป้อมฉันก็ไป และพาตำรวจมาช่วยคนเจ็บ ระหว่างที่เดินกลับบ้าน ฉันบ่นตลอดทางว่า ยุงไม่เข้าเรื่องเสียเวลาหาเงิน และทำให้ไปโรงเรียนสาย แกร่งพูดให้ฉันฟังว่า เราต้องเป็นพลเมืองดี ฉันเถียงว่ารอให้โตเป็นผู้ใหญ่ก่อนค่อยเป็นพลเมืองดี แต่เมื่อถูกแกร่งชกหัวมาก ๆ เข้า ฉันก็บอกว่าจะลองเป็นพลเมืองดีสักวัน แล้วฉันก็ส่งกระเป๋าสตางค์ให้ และสารภาพว่าตอนแรกคิดจะเก็บเอาไว้เอง แต่ฉันเปลี่ยนใจจะลองเป็นพลเมืองดีเหมือนกับแกร่งบ้างก็เลยต้องคืนกระเป๋าคืนให้เจ้าของ แล้วฉันก็หัวเราะแล้วก็ชวนกันเอากระเป๋ามาไปคืนให้ตำรวจก่อนที่จะกลับบ้าน ฉันรู้สึกภูมิใจที่ได้รับคำชมจากตำรวจ

บทบาทของตำรวจ

สมมุติฉันเป็นตำรวจ พ่อเด็กวิ่งมาตามฉันก็วิ่งไปดูเหตุการณ์ แล้วพาคนเจ็บไปส่งโรงพยาบาล หลังจากซักถามถึงทะเบียนรถ และให้เด็กเล่าเหตุการณ์ให้ฟังแล้วฉันก็ให้เด็กกลับบ้านได้ ส่วนฉันอยู่โรงพยาบาล ฉันชมเชยที่เด็กเอากระเป๋ามาคืน ทำให้รู้ว่าคนเจ็บเป็นใคร จะไต่คดีต่อหาญาติได้ และบอกว่าเขาเป็นเด็กดี และได้ทำหน้าที่ของพลเมืองดีช่วยเหลือผู้อื่น แล้วยังซื่อสัตย์ ซึ่งต่อไปจะได้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไป แล้วฉันก็ชวนเขาขึ้นรถพาไปส่งบ้าน

บทบาทของชายถูกรถชน

ในตอนเช้ามีค ฉันเห็นไฟแดง จึงเดินข้ามถนน แล้วฉันก็ถูกรถชน ฉันไม่รู้ลึกตัวอีกเลยว่าเกิดอะไรขึ้นกับฉันบ้าง

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 13

เรื่อง การไม่ละเลยหน้าที่พลเมืองดี

เวลา 50 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจบทบาทของตนเองที่พึงมีต่อชุมชน
2. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการเป็นพลเมืองดี

อุปกรณ์การสอน

1. อุปกรณ์เรื่องสถานการณ์แสดงบทบาทสมมุติ
2. วัสดุที่ใช้ในการแสดง คือ กระดาษเขียนจุดหมาย ของจุดหมาย

การสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ

1. ครูและนักเรียนสนทนากันถึงบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองดีอย่างกว้าง ๆ
2. ให้นักเรียนอ่านเอกสารเรื่องสั้น แล้วแสดงตามบทบาทที่กำหนดให้ไว้
เวลา 10 - 20 นาที
3. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 ถ้าสมมุตินักเรียนเป็นอีด นักเรียนจะทำอย่างไร
 - 3.2 มีวิธีการใดอีกบ้างที่จะแจ้งข่าวนี้แก่ทางเจ้าหน้าที่ โดยที่ตนเองไม่เดือดร้อน
4. ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ที่เคยได้พบ หรือได้ยินมาเกี่ยวกับการประพฤติตนเป็นพลเมืองดี
5. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปข้อคิด และสิ่งที่ได้รับ

เอกสารที่แจกให้สมาชิก

ไม่ละเลยหน้าที่พลเมืองที่ "ป่าไม้ที่รัก"

อ๊อคเป็นนักเรียนโรงเรียนแห่งหนึ่งในชนบท อำเภอที่อ๊อคอาศัยอยู่เป็นอำเภอเล็ก ๆ แต่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติคือ ป่าไม้ แยกพ่อเล่าให้อ๊อคฟังว่าแต่ก่อนอำเภอนี้อุดมสมบูรณ์มาก อากาศก็ดี แต่ปัจจุบันการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้สภาพของอำเภอนี้เปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น มีน้ำท่วมกระหน่ำหนักโดยไม่รู้ตัวเสมอ ๆ อากาศก็เริ่มจะร้อนอบอ้าวขึ้น ไม่เย็นสบายเหมือนเมื่อก่อนพ่อยังเป็นเด็ก ๆ

ฉากที่ 1

อ๊อคและปู นั่งคุยกันถึงประโยชน์ของป่าไม้ เช่น ช่วยทำให้ฝนตกสม่ำเสมอ ช่วยป้องกันมิให้เกิดน้ำท่วมโดยฉับพลัน อ๊อคปรึกษาปูว่า จะช่วยกันป้องกันป่าไม้ มิให้ถูกทำลายได้อย่างไร ปูบอกว่าไม่มีทาง เพราะนายโตซึ่งเป็นหัวหน้าตัดไม้ทำลายป่ารายใหญ่เป็นผู้มีอิทธิพลมาก ขึ้นเข้าไปขุนวายก็จะเคื้อคร่อนโดยไม่รู้ตัว อ๊อคนั่งคิดหาวิธีจะป้องกันการทำลายป่า ในที่สุดอ๊อคจึงตัดสินใจเขียนจดหมายเล่าพฤติกรรมของนายโตไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด

ฉากที่ 2

อ๊อคนั่งดูโทรทัศน์ ซึ่งเสนอข่าวเกี่ยวกับการจับหัวหน้าตัดไม้ทำลายป่ารายใหญ่ของประเทศ โทรทัศน์กำลังเสนอการสัมภาษณ์ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด บังกลาวยกของ ผู้เขียนจดหมายเล่าพฤติกรรมของนายโตให้ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดทราบ จนสามารถปราบปรามหัวหน้าทำลายป่าได้ อันเป็นการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองที่น่าสรรเสริญ อ๊อคฟังแล้วรู้สึกดีใจที่ได้มีโอกาสทำประโยชน์ให้แก่สังคม

บทบาทของอิค

สมมุติฉันคืออิค ฉันนั่งคุยกับปู ถึงประโยชน์ของป่าไม้ และการเปลี่ยนแปลงของ
อาณาเขตที่ไผ่พังมาจากห่อ อิคปรึกษาปูถึงวิธีการป้องกันการทำลายป่า แต่ปูบอกให้อยู่
เฉย ๆ อิคจึงเขียนจดหมายไปเล่าพฤติกรรมของนายโตแก่ผู้ว่าราชการจังหวัด ต่อมา
เมื่อมีการจับตัวการตัดไม้ทำลายป่า ฉันนั่งดูข่าวจากโทรทัศน์ และรู้สึกภูมิใจที่ได้มีโอกาส
ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

บทบาทของปู

สมมุติฉันคือ ปู ฉันนั่งคุยกับอิค เรื่องการทำลายป่า และห้ามอิคมิให้ไปยุ่งกับ
นายโต เพราะเกรงจะได้รับอันตราย

บทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัด

สมมุติฉันคือ ผู้ว่าราชการจังหวัด ฉันสืบเรื่องการตัดไม้ทำลายป่ามานานแล้ว
พอได้รับจดหมายแจ้งพฤติกรรมของนายโตจากผู้ที่ไม่ออกนาม ฉันจึงสืบหาความจริง
จนทราบว่า เป็นความจริง และได้สั่งให้ทำการจับกุมนายโต หลังจากจับนายโตได้ฉัน
ได้ออกโทรทัศน์ กล่าวชมเชยผู้เขียนจดหมายมาแจ้ง เรื่องของนายโต

โปรแกรมการสอนครั้งที่ 14

เรื่อง สรุป

เวลา 40 นาที

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้นักเรียนได้พูดคุย อภิปรายและสรุปข้อคิดที่ได้จากการสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมติ
2. เพื่อเป็นการสร้างความประทับใจ
3. เพื่อเป็นการสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้จากการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมติ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. ให้นักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้จากการได้รับการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมติ
2. ครูสรุปเพิ่มเติมและสนทนากลุ่มเกี่ยวกับปัญหาและข้อข้องใจต่าง ๆ
3. กล่าวปิดโปรแกรมการเข้าร่วมกิจกรรม

โครงการสอนเรื่องความรับผิดชอบชุมชนโดยวิธีสอนตามปกติ

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เนื้อหา	กิจกรรมในการเรียนการสอน	อุปกรณ์	ประเมินผล
1	นักเรียนสรุปได้ว่า ทุกคนต้องมีหน้าที่ รับผิดชอบ		<u>การนำเข้าสู่บทเรียน</u> 1. ครูแนะนำตัวเอง 2. ครูตั้งคำถามให้ นักเรียนช่วยกันตอบดังนี้ 2.1 ตั้งแต่เรา <u>ต้นนอนขึ้นมาเรามีกิจกรรม</u> <u>อะไรบ้างที่จะต้องกระทำ</u> <u>2.2 ถ้าเราไม่ทำ</u> <u>กิจกรรมเหล่านั้นจะเกิด</u> <u>อะไรขึ้นบ้าง</u> 3. ครูให้นักเรียน ยกตัวอย่างบุคคลอื่น ๆ ที่ มีหน้าที่แตกต่างกันออกไป		

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เนื้อหา	กิจกรรมในการเรียนการสอน	อุปกรณ์	ประเมินผล
2 - 3	1. นักเรียนสามารถบอกความหมายของ "ความรับผิดชอบได้" 2. นักเรียนให้ความหมายของคำว่า "สังคมได้" 3. นักเรียนบอกประเภทของความรับผิดชอบต่อสังคมได้	1. ความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคม 2. ประเภทของความรับผิดชอบต่อสังคม 2.1 ความรับผิดชอบต่อสังคม สังคม	<u>การสนทนา</u> 1. ครูให้นักเรียนบอกลักษณะของผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม 2. ครูให้นักเรียนยกตัวอย่างการกระทำที่เป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม 3. ครูให้นักเรียนยกตัวอย่างบุคคลที่นักเรียนรู้จักที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม 4. ครูและนักเรียนช่วยกันให้ความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคม	1. แผนภูมิความหมายและประเภทของความรับผิดชอบต่อสังคม 2. ภาพสังเขปรวมตัวนักเรียนได้แก่ภาพโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน และกลุ่มเพื่อน	1. สังเกตความสนใจในการตอบคำถามของนักเรียน 2. สังเกตจากการยกตัวอย่างของนักเรียน 3. สังเกตจากการที่นักเรียนอธิบาย

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เนื้อหา	กิจกรรมในการเรียนการสอน	อุปกรณ์	ประเมินผล
4 - 5	1. นักเรียนสามารถบอกได้ว่า จะแสดงความรู้สึกในฐานะใด	1. ความรับผิดชอบต่อสังคมตามฐานะ	5. ครูให้นักเรียนบอกความหมายของคำว่า สังคมและยกตัวอย่างสังคมขนาดเล็ก จนถึงสังคมขนาดใหญ่ และให้รูปภาพประกอบ 6. ครูให้นักเรียนแยกประเภทของความรับผิดชอบที่นักเรียนได้ยกตัวอย่างมาแล้วว่าการกระทำเช่นไร เป็นความรับผิดชอบของตนเอง และการกระทำเช่นไร เป็นความรับผิดชอบต่อสังคม	ภาพการพัฒนาชุมชน พัฒนาโรงเรียน ภาพครอบครัวและกลุ่มเพื่อน	1. สังเกตจากการอภิปรายและการให้เหตุผลของนักเรียน
	1. นักเรียนสามารถบอกได้ว่า จะแสดงความรู้สึกในฐานะใด	1. ความรับผิดชอบต่อสังคมตามฐานะ	1. ครูให้นักเรียนดูภาพทั้ง 4 ภาพ โดยให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายที่โต๊ะภาพ ครูจะตั้งคำถามว่า จากภาพนั้นแสดง		

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เนื้อหา	กิจกรรมในการเรียนการสอน	อุปกรณ์	ประเมินผล
6	1. เพื่อให้ให้นักเรียนเห็นผลดีของการปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน	1. ความรับผิดชอบ ต่อชุมชนในด้าน การปฏิบัติตาม ระเบียบของชุมชน	1. ครูให้นักเรียน อภิปรายเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบต่อ ชุมชน 2. ครูให้นักเรียน อภิปรายเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบต่อ ชุมชน 3. ครูให้นักเรียน อภิปรายเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบต่อ ชุมชน	1. เอกสารเรื่อง "คำขวัญของโรงเรียน"	1. สังเกตจากการ ตอบคำถามของ นักเรียน

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เนื้อหา	กิจกรรมในการเรียนการสอน	อุปกรณ์	ประเมินผล
7	2. เพื่อให้ให้นักเรียนเห็นผลเสียของการไม่ปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน		2. ครูเล่าเรื่อง "ฉำฉารักมีหัวใจ"		2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็นของนักเรียน
	3. เพื่อให้ให้นักเรียนรู้วิธีปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน		3. เมื่อครูเล่าจบแล้วให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงตัวละครแต่ละตัวในเรื่อง		
7	4. เพื่อให้ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน		4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปถึงความรับผิดชอบของตนในด้านการปฏิบัติตามระเบียบของสังคม		
	1. เพื่อให้ให้นักเรียนรู้วิธีการในการรักษาสัมบัติของส่วนรวม	1. การช่วยกันรักษากฎทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม	1. ครูให้นักเรียนยกตัวอย่างสิ่งที่เป็นทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม	1. แผนภาพสมบัติของส่วนรวมประเภทต่าง ๆ	1. สังเกตจากการยกตัวอย่างของนักเรียน
	2. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่าของสมบัติส่วนรวม		2. ครูให้นักเรียนช่วยกันบอกวิธีรักษากฎทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวมจะเป็นอะไรก็ได้		2. สังเกตจากการตอบคำถามของนักเรียน

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เนื้อหา	กิจกรรมในการเรียนการสอน	อุปกรณ์	ประเมินผล
8	1. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการให้ความร่วมมือกับส่วนรวม 2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักให้ความร่วมมือกับส่วนรวม 3. เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกต่อการทำงานเพื่อส่วนรวม	1. การให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม	3. ครูให้นักเรียนช่วยกันเล่าถึงประสบการณ์ของตนเองในการใช้สมบัติของส่วนรวม 4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปเรื่องความรู้เกี่ยวกับข้อบกพร่องในด้านการรักชาติทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม 1. ครูแจกเอกสารเรื่อง "หมู่บ้านตัวอย่าง" ให้นักเรียนอ่าน 2. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันอภิปรายถึงตัวละครแต่ละตัวในเรื่องที่อ่านไป 3. ครูให้นักเรียนช่วยกันคิดว่า จะเกิดอะไรขึ้น ถ้าชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้านไม่ร่วมมือกัน	1. เอกสาร เรื่อง "หมู่บ้านตัวอย่าง"	1. สังเกตจากการแบ่งกลุ่มอภิปรายของนักเรียน 2. สังเกตจากการรายงานหน้าห้องของนักเรียน

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เนื้อหา	กิจกรรมในการเรียนการสอน	อุปกรณ์	ประเมินผล
9	1. เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน อันตรายที่เกิดขึ้นในชุมชน ย่อมมีผลกระทบต่อนักเรียน 2. เพื่อให้ให้นักเรียนรู้จักเป็นคนสังเกตรวมทั้ง	1. ช่วยแก้ไขสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชุมชน	4. ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนรายงานผลการอภิปรายหน้าห้อง 5. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปถึงผลดีของการให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม 1. ให้นักเรียนยกตัวอย่างอันตรายที่จะเกิดแก่ชุมชนได้	1. ภาพแสดงถึงอันตรายที่อาจเกิดแก่ชุมชนได้	
			2. ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ว่านักนักเรียนเคยได้มีส่วนช่วยแก้ไขสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชุมชนอย่างไรบ้าง		

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เนื้อหา	กิจกรรมในการเรียนการสอน	อุปกรณ์	ประเมินผล
10	1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักรับรู้และเข้าใจความต้องการของผู้อื่น 2. เพื่อให้ให้นักเรียนรู้จักเสียสละเพื่อผู้อื่น 3. เพื่อให้ให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	1. การช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม	3. ครูแสดงภาพที่แสดงถึงอันตรายที่อาจเกิดแก่ชุมชนได้ 4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปถึงวิธีการช่วยเหลือสิ่งนี้อาจเป็นอันตรายต่อชุมชน 1. ครูให้นักเรียนเล่าถึงประสบการณ์และความรู้สึกที่เคยได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น 2. ครูให้นักเรียนเล่าประสบการณ์และความรู้สึกของตนเองที่เคยช่วยเหลือผู้อื่น 3. ให้นักเรียนช่วยกันบอกผลดีของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน		1. สังเกตจากการเล่าถึงประสบการณ์ของนักเรียน 2. สังเกตจากคามสนใจของนักเรียน

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เนื้อหา	กิจกรรมในการเรียนการสอน	อุปกรณ์	ประเมินผล
11	1. เพื่อให้นักเรียน เข้าใจบทบาทของ ตนเองที่พึงมีต่อชุมชน 2. เพื่อให้นักเรียนเห็น คุณค่าของการเป็น พลเมืองดี	1. การไม่ละเลย หน้าที่พลเมืองดี	4. ครูและนักเรียนช่วยกัน สรุปถึงการช่วยเหลือผู้อื่นใน สังคม 1. ครูให้นักเรียนช่วยกันให้ นิยามของคำว่า "พลเมืองดี" 2. ครูแจกเอกสารเรื่อง "สิทธิใหม่จากเธอ" ให้แก่นักเรียน 3. ครูให้นักเรียนทุกคนอ่าน เอกสารเรื่อง "สิทธิใหม่ จากเธอ" 4. ครูให้นักเรียนช่วยกัน อภิปรายถึงการกระทำ ของตัวละครแต่ละตัว	1. เอกสารเรื่อง "สิทธิใหม่จากเธอ" 2. สังกะสี	1. สังเกตจาก ความสนใจของ นักเรียน 2. สังเกตจากความ ร่วมมือในการตอบ คำถามของนักเรียน

ครั้งที่	จุดมุ่งหมาย	เนื้อหา	กิจกรรมในการเรียนการสอน	อุปกรณ์	ประเมินผล
12	1. เพื่อให้ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับรายและสรุปข้อคิดที่ได้จากการสอน 2. เพื่อเป็นการสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้จากการสอนตามปกติ 3. เพื่อเป็นการสร้างความประทับใจ		5. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปถึงผลของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี 1. ให้นักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิดและสิ่งที่ได้จากการได้รับการสอนเรื่องความร่วมมือกับจิตอาสาช่วยชุมชน 2. ครูสรุปเพิ่มเติมและสนทนากับนักเรียนเกี่ยวกับปัญหาและข้อสงสัยต่าง ๆ 3. กล่าวปิดโปรแกรมการเรียนรู้กิจกรรม		1. สังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียน

หมายเหตุ: แต่ละกิจกรรมใช้เวลา 30 - 50 นาที

เนื้อหาเรื่องความรับผิดชอบต่อชุมชน

ความหมาย

ความรับผิดชอบ คือ ความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้อง ด้วยความซื่อสัตย์และละเอียดรอบคอบ และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ เพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมาย ยอมรับรู้และสำนึกในการกระทำของตน ยอมรับผลแห่งการกระทำและหน้าที่ที่ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้าย ไม่ว่าจะเป็นกระทำผิดหรือถูก ไม่ผลักความผิดไปให้ผู้อื่น ทั้งพร้อมที่จะพยายามปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติหน้าที่ให้ได้ดียิ่งขึ้น

ผู้ที่มีความรู้สึกรับผิดชอบจะมีพฤติกรรมดังนี้

1. มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นตัวของตัวเอง
2. มีความอดทน ต่ออุปสรรคอย่างไม่ท้อถอย
3. มีความปรารถนาที่จะทำงานให้ดีกว่าเดิม
4. มีความสามารถในการควบคุมตนเอง
5. ยึดมั่นในกฎเกณฑ์
6. เป็นที่ไว้วางใจได้ มีความตรงต่อเวลาและซื่อสัตย์
7. กล้าเผชิญต่อความเป็นจริง

ประเภทของความรับผิดชอบ

ตามลักษณะความหมายของความรับผิดชอบ แบ่งได้เป็น 2 ด้านใหญ่ ๆ คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรู้ถึงฐานะบทบาทของคนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นภาระของสังคม บุคคลควรจะสามารถอยู่ในสภาพที่ช่วยตนเองได้ รู้จักว่าอะไรผิด อะไรถูก รู้ชั่ว รู้ดี สามารถเลือกตัดสินใจในการดำรงตนให้เป็นที่ยอมรับของสังคมได้อย่างดี

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่าง กว้างขวางออกไป ตั้งแต่สังคมขนาดเล็ก ๆ จนถึงสังคมขนาดใหญ่ ๆ ที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่ในสังคมนั้น ๆ

ความรับผิดชอบต่อสังคม

บุคคลย่อมมีภาระหน้าที่ที่จะต้องเกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ เป็นความผูกพันในฐานะพลเมืองดีของประเทศชาติ หรือฐานะนักเรียนที่ดีของโรงเรียน ถือเป็นความรับผิดชอบต่อประโยชน์ส่วนรวม กระทำการเพื่อคนส่วนใหญ่ ความรับผิดชอบต่อสังคมนี้ บางคนอาจจะละเลย เพราะคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน และถึงแม้ว่าตนจะกระทำไปแล้วก็ได้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองเลย จึงละเลยเสีย ถือว่าเป็นการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมซึ่งหมายถึงหมู่คณะของตนซึ่งอาจจะมีขนาดต่าง ๆ กันไป ตั้งแต่สังคมหรือหมู่คณะเล็ก ๆ ในครอบครัว ตลอดจนหมู่คณะใหญ่ ๆ ถึงขนาดประเทศชาติก็ตาม เพราะสังคมคือกลุ่มชนที่อยู่รวมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่ง มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามัคคีกัน มีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมอย่างเดียวกัน

ความรับผิดชอบต่อสังคม แบ่งออกเป็น 4 ด้านใหญ่ ๆ คือ

1. ความรับผิดชอบต่อชุมชน
2. ความรับผิดชอบต่อบิดา มารดา และครอบครัว
3. ความรับผิดชอบต่อครู อาจารย์ และโรงเรียน
4. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน

ความรับผิดชอบต่อชุมชน

ในฐานะที่ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จึงมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่อชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ในการรับผิชอบนั้น แบ่งออกได้เป็น 6 ด้าน ดังนี้ คือ

1. การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของชุมชน อาจจะเป็นแบบแผน คำสั่ง กฎหมาย เพื่อประโยชน์ของสังคมร่วมกัน
2. ช่วยกันรักษาทรัพย์สินของส่วนรวม ช่วยดูแลมิให้สาธารณสมบัติเสียหาย หรือถูกทำลายไป เช่น โทรศัพท์สาธารณะ
3. ให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวม บุคคลจะต้องรับใช้ชุมชนตาม ความรู้ ความสามารถ อุทิศกำลังกาย กำลังปัญญา ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชน
4. เมื่อเห็นสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชุมชน ต้องช่วยแก้ไขตามความสามารถ และช่วยสอดส่องป้องกันภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้น หรือแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม โจรผู้ร้าย เป็นต้น
5. คอยช่วยเหลือผู้อื่นที่อยู่ในสังคม เมื่อเห็นผู้ตกทุกข์ได้ยาก ต้องพยายาม ช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถ
6. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี เช่น เมื่อเก็บเงินได้ก็รีบตามหาเจ้าของเพื่อ ส่งคืนทันที

แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน

ชื่อ เลขประจำตัว ชั้น

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามชุดนี้ต้องการถามเกี่ยวกับความรู้ดีและการกระทำบางอย่างของนักเรียนโดยที่จะมีข้อความให้นักเรียนอ่านเพื่อพิจารณาว่านักเรียนมีความรู้ดีหรือเคยปฏิบัติมากน้อยหรือบ่อยครั้งเพียงใด ทั้งนี้จึงไม่มีคำตอบใดที่ถูกหรือผิด เพราะในแต่ละข้อ แต่ละคนย่อมมีความรู้ดีหรือการปฏิบัติไม่เหมือนกัน ทั้งนี้จึงขอให้นักเรียนตอบแบบสอบถามนี้ให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงของนักเรียนให้มากที่สุด คำตอบของนักเรียนจะถือเป็นความลับและไม่มีผลต่อคะแนนสอบในโรงเรียนแต่ประการใด

วิธีการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด 30 ข้อ ในแต่ละข้อจะมีช่องว่างให้เลือกตอบ 5 ช่อง ให้นักเรียนอ่านคำถามแต่ละข้อแล้วพิจารณาว่า ควรตอบข้อใดจึงจะตรงกับความรู้ดีของนักเรียนหรือสิ่งที่นักเรียนเคยปฏิบัติมา แล้วจึงกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องนั้น

	จริงมากที่สุด	จริงมาก	จริงปานกลาง	จริงน้อย	จริงน้อยที่สุด
ในการเรียนที่ต้องใช้อุปกรณ์ของโรงเรียน ฉันจะใช้อย่างระมัดระวัง เมืองต้องข้ามถนน ฉันจะข้ามทางม้าลายทุกครั้ง	✓		✓		

	จริง มากที่สุด	จริงมาก	จริง ปานกลาง	จริงน้อย	จริง น้อยที่สุด
1. เมื่อขึ้นรถประจำทาง พนักงาน ลืมเก็บค่าโดยสาร ฉันจะรีบส่ง ค่าโดยสารให้เขาทันที					
2. ในการเรียนที่ต้องใช้อุปกรณ์ ของโรงเรียน ฉันจะใช้อย่าง ระมัดระวัง					
3. ฉันต้องรีบไปเข้าแถว จึงต้อง เดินลัดสนามหญ้า เพราะคิดว่า ครึ่งเดียวคงไม่เป็นไร					
4. เมื่อมีการแบ่งกลุ่มกันทำงาน แม้จะเป็นงานที่ไม่ถนัด ฉันก็จะ ช่วยอย่างเต็มความสามารถ					
5. เมื่อฉันเห็นผ้าห่อระบายน้ำเปิด หากมีเจ้าหน้าที่อยู่ใกล้ ๆ ฉัน จะรีบแจ้งให้ทราบ					
6. เมื่อเห็นคนโดยสารบนรถถือ ของหนัก และฉันมีที่นั่ง ฉันจะ ช่วยถือของให้เขา					
7. ถ้าเห็นคนถูกรถชน และฉันจำ เลขทะเบียนได้ ฉันจะบอก ตำรวจเพื่อให้จับคนผิดได้ เร็วขึ้น					

	จริง มากที่สุด	จริงมาก	จริง ปานกลาง	จริง น้อย	จริง น้อยที่สุด
8. เมื่อเก็บของมีค่าได้แก้มำล้าง ต้องการใช้เงิน แ่ฉันก็จะ นำไปมอบให้ครูเพื่อประกาศ หาเจ้าของต่อไป					
9. เมื่อเห็นคนอื่นใช้อุปกรณ์การ เรียนของโรงเรียนโดย เปล่าประโยชน์ ฉันจะห้าม ปราม					
10. ฉันจะช่วยผู้ปกครองทำงาน บ้านเอง โดยไม่ต้องให้ใคร บังคับ					
11. เมื่อลงจากรถประจำทาง แล้ว บ่อยครั้งที่ฉันจะทิ้งเศษ ตัวพื้นที่ เพราะเห็นว่า เป็น เศษกระดาษเล็ก ๆ					
12. ฉันจะเดินข้ามถนนพร้อมกับ คนอื่น ๆ แม้ว่าตรงนั้นจะไม่ ใช่ทางข้าม เพราะเห็นว่า ปลอดภัยดี					
13. เมื่อเพื่อนขอให้ช่วยทำสิ่งใด สิ่งหนึ่ง ถ้ามีธุระที่ไม่สำคัญ จนเกินไป ฉันจะช่วยเขา ทันที					

	จริง มากที่สุด	จริงมาก	จริง ปานกลาง	จริงน้อย	จริง น้อยที่สุด
14. ถ้าจำเป็นต้องคัดกระดาษหรือ เหลาดินสอด้วยมีด ฉันจะหาสิ่ง อื่นมารองบนโต๊ะที่จะเหลาก่อน เสมอ					
15. ฉันเปลี่ยนหนังสือของห้องสมุดไป เมื่อถึงกำหนดส่ง แล้วฉันยัง อ่านไม่จบ ฉันจะเก็บไว้อ่าน ให้จบก่อนจึงจะส่งคืน					
16. เมื่อในชุมชนมีการพัฒนาด้าน ต่าง ๆ ที่ฉันจะช่วยเหลือได้ ฉันจะไปช่วยด้วยความเต็มใจ					
17. ในห้องเรียนมีเวรทำความสะอาด ละอียดประจำวันอยู่แล้ว ดังนั้นหากห้องเรียนสกปรก ก็ควร เป็นหน้าที่ของเวร ประจำวัน					
18. หากเดินไปตามทางเดิน เห็น ของมีคม เช่น เศษแก้วหล่นอยู่ ฉันจะนำไปทิ้งถังขยะ					
19. เมื่อเห็นสายไฟฟ้าแรงสูงขาด ห้อยอยู่ ฉันจะแจ้งให้เจ้าหน้าที่ ทราบ					

	จริง มากที่สุด	จริงมาก	ปานกลาง	จริงน้อย	จริง น้อยที่สุด
20. ฉันจะขอยางงานของห้องเรียน แม้ว่าจะไม่มีใครมอบหมายเพื่อ ให้ทุกคนเลิกงานพร้อมกัน					
21. เมื่อเห็นโต๊ะ เก้าอี้ ชำรุด ฉัน จะรีบแจ้งผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ					
22. เมื่อมีการบริจาคเงินหรือสิ่ง ของเพื่อการกุศล ฉันจะร่วม บริจาคด้วยเสมอ					
23. เมื่อทราบเบาะแสของคนค้า ยาเสพติด ฉันอยากจะแจ้ง ตำรวจ แต่ก็จะเฉยเสีย เพราะ เกรงจะได้อันตราย					
24. เมื่อมีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน บ้าน ฉันมักจะฉะเฉยไม่ปฏิบัติ ตาม					
25. ในการเรียนที่ต้องใช้อุปกรณ์ ของโรงเรียน หลังจากเรียน เสร็จแล้ว ฉันจะทำความสะอาด และเก็บอย่างเรียบร้อย					

	จริง มากที่สุด	จริงมาก	จริง ปานกลาง	จริงน้อย	จริง น้อยที่สุด
26. เมื่อเห็นคนตามบอกกำลังจะ ข้ามถนน ฉันจะช่วยเหลือ พาเขาข้ามทุกครั้ง					
27. เมื่อมีการแบ่งหน้าที่กันทำ ความสะอาดห้องเรียน ฉันจะ ละเลยไม่ปฏิบัติตามอยู่เสมอ					
28. ถ้าเพื่อนมีความทุกข์ ฉันจะรีบช่วยเหลือ					
29. ถ้าฉันมีที่นั่งบนรถโดยสาร หญิงมีครรภ์ขึ้นรถมา ถ้าเหลือ ระยะทางอีกไกลกว่าจะถึง จุดหมาย ฉันจะไม่ลุกให้นั่ง					
30. ขณะเล่นเกม ฉันจะเล่นไป ตามกติกา					

ภาคผนวก ข

1. การหาคุณภาพของเครื่องมือ
2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อของแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน

ข้อที่	ค่า t	ข้อที่	ค่า t
1	4.4298	16	5.7610
2	5.2140	17	4.1666
3	3.0909	18	3.2746
4	3.5824	19	5.6314
5	2.7741	20	1.9746
6	2.8917	21	4.3466
7	2.9	22	2.1743
8	4.1363	23	3.2517
9	6.7857	24	5.3740
10	4.8914	25	4.2142
11	5.5218	26	2.4069
12	3.6374	27	4.1176
13	5.0968	28	2.8275
14	5.5	29	3.4037
15	4.0370	30	3.1538

การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามความรับผิดชอบ
 ต่อชุมชน โดยใช้ Alpha Coefficient (Cronbach. 1970 : 161)

สูตร

$$\begin{aligned}
 L &= \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{s_t^2} \right] \\
 &= \frac{30}{30-1} \left[1 - \frac{35.67}{174.767} \right] \\
 &= \frac{30}{29} \left[1 - .2041 \right] \\
 &= 1.0345 \left[.7954 \right] \\
 L &= .8228
 \end{aligned}$$

คะแนนดิบของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยเทคนิคบทบาทสมมุติ
คะแนนจากแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน

คนที่	Pre-test	Post-test	D	D ²
1	91	105	14	196
2	83	90	7	49
3	87	86	-1	1
4	80	98	18	324
5	74	113	39	1,521
6	72	98	26	676
7	90	118	28	784
8	89	131	42	1,764
9	82	104	22	484
10	90	106	16	256
11	87	93	6	36
12	86	81	-5	25
13	88	117	29	841
14	81	96	15	225
15	85	88	3	9
n= 15	$\Sigma X = 1,265$ $\Sigma X^2 = 105,439$ $\bar{X} = 84.33$ $s' = 5.72$ $s'^2 = 32.67$	$\Sigma X = 1,524$ $\Sigma X^2 = 157,494$ $\bar{X} = 101.6$ $s' = 13.77$ $s'^2 = 189.68$	$\Sigma D = 269$ 	$\Sigma D^2 = 7,191$

คะแนนดิบของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยการสอนตามปกติ
คะแนนจากแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน

คนที่	Pre-test	Post-test	D	D ²
1	84	98	14	196
2	85	87	2	4
3	80	100	20	400
4	69	76	7	49
5	92	85	-7	49
6	93	101	8	64
7	89	82	-7	49
8	95	103	8	64
9	94	97	3	9
10	85	92	7	49
11	85	77	-8	64
12	80	98	18	324
13	80	100	20	400
14	80	102	20	400
15	94	89	-5	25
n= 15	$\Sigma X = 1,285$ $\Sigma X^2 = 110,823$ $\bar{X} = 85.67$ $S = 7.28$ $S^2 = 52.95$	$\Sigma X = 1,385$ $\Sigma X^2 = 129,439$ $\bar{X} = 92.33$ $S = 9.08$ $S^2 = 82.38$	$\Sigma D = 100$	$\Sigma D^2 = 2,205$

เปรียบเทียบการพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอน
ด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ ก่อนและหลังได้รับการสอน

กลุ่มตัวอย่าง	n	D	D ²	t
ก่อนได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ	15			
หลังได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ	15	269	7191	5.3400**

$$^{**}t(.01, 14) = 2.6240$$

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{n \sum D^2 - (\sum D)^2}{n - 1}}}$$

$$df = n - 1$$

$$t = \frac{269}{\sqrt{\frac{15(7191) - (269)^2}{15 - 1}}}$$

$$= \frac{269}{\sqrt{\frac{107865 - 72361}{14}}}$$

$$= \frac{269}{\sqrt{2536}}$$

$$= \frac{269}{50.36}$$

$$\therefore t = 5.3400$$

เปรียบเทียบการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ ก่อนและหลังได้รับการสอนตามปกติ

กลุ่มตัวอย่าง	n	D	D ²	t
ก่อนได้รับการสอนตามปกติ	15	100	2146	2.4433**
หลังได้รับการสอนตามปกติ	15			

$$*t_{(.05, 14)} = 1.7610$$

$$\begin{aligned}
 t &= \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{n \sum D^2 - (\sum D)^2}{n-1}}} \\
 df &= n - 1 \\
 &= \frac{100}{\sqrt{\frac{15(2230) - (100)^2}{15-1}}} \\
 &= \frac{100}{\sqrt{\frac{33,450 - 10,000}{14}}} \\
 &= \frac{100}{\sqrt{\frac{23,450}{14}}} \\
 &= \frac{100}{1675} \\
 &= \frac{100}{40.9267} \\
 \therefore t &= 2.4433
 \end{aligned}$$

เปรียบเทียบการพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติและกลุ่มที่ได้รับการสอนตามปกติ หลังได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติและได้รับการสอนตามปกติ

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S^2	t
การสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ	15	101.6	189.68	2.1700*
การสอนตามปกติ	15	92.33	82.38	

$$*t_{(.05, 14)} = 1.7610$$

$$\begin{aligned}
 t &= \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{(n_1-1)S_1^2 + (n_2-1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \left[\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right]}} \\
 &= \frac{101.6 - 92.33}{\sqrt{\frac{(15-1)189.68 + (15-1)82.38}{15 + 15 - 2} \left[\frac{1}{15} + \frac{1}{15} \right]}} \\
 &= \frac{9.27}{\sqrt{\frac{2655.52 + 1153.32}{28} (.134)}} \\
 &= \frac{9.27}{\sqrt{136.03 \times .134}} \\
 &= \frac{9.27}{\sqrt{18.23}} \\
 &= \frac{9.27}{4.27} \\
 t &= 2.1700
 \end{aligned}$$

การใช้บทบาทสมมุติ พัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
โรงเรียนสายน้ำผึ้ง กรุงเทพมหานคร

บทคัดย่อ
ของ
พรวิรัตน์ แกนทอง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
กุมภาพันธ์ 2529

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของการใช้เทคนิคบทบาทสมมุติในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 30 คน โรงเรียนสายน้ำผึ้ง เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2528 กลุ่มตัวอย่าง คือผู้ที่ได้คะแนนจากแบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชนต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 แล้วสุ่มอย่างง่ายเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้เทคนิคบทบาทสมมุติ ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนตามปกติ โดยทำการทดลองสัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 1 ครั้ง รวมกลุ่มละ 12 ครั้ง หลังการทดลองผู้วิจัยได้ทำการทดสอบนักเรียนทั้งสองกลุ่ม โดยใช้แบบสอบถามความรับผิดชอบต่อชุมชน แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ โดยใช้ t -test ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. การพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีพัฒนาการความรับผิดชอบต่อชุมชนที่สูงกว่าเดิม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. การพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังได้รับการสอนตามปกติ พบว่า นักเรียนกลุ่มควบคุมมีพัฒนาการความรับผิดชอบต่อชุมชนที่สูงกว่าเดิม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. การพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ภายหลังได้รับการสอนด้วยเทคนิคบทบาทสมมุติ และการสอนตามปกติ พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีพัฒนาการความรับผิดชอบต่อชุมชนที่สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

THE EFFECT OF ROLE PLAYING ON SOCIAL RESPONSIBILITY
DEVELOPMENT OF MATHAYOM SUKSA I STUDENTS AT
SAINAMPUENG SCHOOL, BANGKOK

AN ABSTRACT
BY
PORNRAE KANTHONG

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

February 1986

The Purpose of this experimental research was to study the effect of using role playing in developing social responsibility. The subjects were 30 Mathayom suksa I Students of Sainampueng School in Bangkok who got low scores under 25 percentile and divided into two groups : the control group and the experimental group. Each group consisted of 15 students.

The experimental group was treated with the role playing program and the control group was given the information on the same content. The experimental group was treated for 12 sessions of 50 minutes. After the experiment, both groups were post tested by the same questionnaire and t-test was used for analysis.

The results were as follows :

1. The social responsibility of the experimental group significantly increased at the level .01.
2. The social responsibility of the control group significantly increased at the level .05.
3. The social responsibility of the experimental group significantly increased higher than the control group at the level .05.